

ISSN 1857-2405

R EVISTA

INSTITUTULUI NAȚIONAL AL JUSTIȚIEI

Publicație științifico-practică, informativă și de drept

Nr. 4 (55), 2020

Revista este acreditată ca publicație științifică de tipul B

Revista Institutului Național al Justiției
(publicație științifico-practică, informativă și de drept)
nr. 4 (55), 2020

Redactor-șef:

Diana SCOBIOALĂ, doctor habilitat în drept,
Directorul Institutului Național al Justiției

Colegiul de redacție:

Mihai POALELUNGI, doctor habilitat în drept, ex-președinte al Curții Constituționale

Sergey V. ARAKELYAN, doctor habilitat în drept, rector al Academiei de Justiție din Armenia

Cristina ROTARU-RADU, doctor în drept, Director al Institutului Național al Magistraturii din România

Augustin FUEREA, doctor în drept, profesor universitar, cercetător asociat la Institutul de Cercetări Juridice „Acad. Andrei Rădulescu” al Academiei Române

Ruslan STEFANCIUC, doctor habilitat în drept, profesor, membru corespondent al Academiei Naționale de Științe Juridice din Ucraina

Natalia ȘUKLINA, doctor în drept, jurist emerit, profesor, prorector al Școlii Naționale de Judecători din Ucraina

Ivan PRISEAJNIUK, doctor în drept, ex-rector al Academiei Naționale a Procuraturii din Ucraina

Elchin KHALAFOV, doctor în filosofie, rector al Academiei de Justiție din Azerbaidjan

Oleg BALAN, doctor habilitat în drept, profesor universitar, rector al Academiei de Administrare Publică pe lângă Președintele Republicii Moldova

Violeta COJOCARU, doctor habilitat în drept, profesor universitar, prorector USM

Gheorghe AVORNIC, doctor habilitat în drept, profesor universitar, rector al USPEE „Constantin Stere”

Raisa GRECU, doctor habilitat în drept, conferențiar universitar la USPEE „Constantin Stere”

Ion GUCEAC, doctor habilitat în drept, profesor universitar, membru titular al Academiei de Științe a Moldovei

Andrei NEGRU, doctor habilitat în drept, conferențiar universitar, șef al Departamentului Drept Public, Facultatea de Drept, USM

Elena BELEI, doctor în drept, șefa Departamentului Drept Procesual Civil al Facultății de Drept, USM

Valeria ȘTERBETȘ, doctor în drept, conferențiar universitar, formator INJ

Tatiana VĂZDOAGA, doctor în drept, conferențiar universitar, formator INJ

Olga DORUL, doctor în drept, conferențiar universitar, formator INJ

Adriana EȘANU, doctor în drept, conferențiar universitar, formator INJ

Responsabil de procesul editorial – **Gheorghe Budeanu**

Editură și tipar:

Î.S. „Tipografia Centrală”, str. Florilor 1, tel.: 022 430-360

Datele Institutului:

MD 2004. Moldova, Chișinău, str. S. Lazo, 1

tel: 022 232-755 e-mail: inj@inj.gov.md www.inj.md

Distribuire gratuită

© Revista Institutului Național al Justiției

Nota redacției

Consiliul Suprem pentru Știință și Dezvoltare Tehnologică al Academiei de Științe a Moldovei și Consiliul Național pentru Acreditare și Atestare au decis, prin Hotărârea nr. 169 din 21 decembrie 2017, să clasifice Revista Institutului Național al Justiției drept publicație științifică de tipul B. Revista se declară publicație științifică cu Acces Deschis, este inclusă în baza de date națională *IBN* și în bazele de date internaționale *HeinOnline*, *Copernicus (ICV 2019 = 80,42)* și *DOAJ*.

Condițiile de tehnoredactare și pentru acceptarea manuscriselor spre publicare le găsiți la rubrica Revista INJ de pe site-ul INJ – www.inj.md

SUMAR:**INVITATUL NOSTRU**

Natalia VĂLCU, Directoare executivă a Centrului de Drept al Femeilor.....2

VIAȚA INJ: CRONICA EVENIMENTELOR6**DREPT INTERNAȚIONAL**

Natalia SUCEVEANU. Mecanisme și instrumente privind monitorizarea respectării statului de drept și a valorilor europene în Uniunea Europeană..... 10

Violeta COJOCARU. Stabilirea echilibrului echitabil între interesele părinților și interesul superior al copilului..... 18

DREPT CIVIL ȘI PROCESUAL CIVIL

Constanța OBADĂ. Constituirea dreptului de suprafață prin act juridic 24

DREPT PENAL ȘI PROCESUAL PENAL

Tatiana VIZDOAGĂ, Valeriu BODEAN. Reluarea urmăririi penale după dispariția temeiurilor de suspendare 28

Stanislav COPEȚCHI. Încadrarea infracțiunilor săvârșite în participație: aspecte discutabile 35

Gheorghe RENIȚĂ. Fapta prejudiciabilă a infracțiunii de manipulare a unui eveniment. Partea a II-a.....43

Зоя ЗАГИНЕЙ-ЗАБОЛОТЕНКО, Александр ГЛАДУН. Коррупционное преступление в уголовном законодательстве Украины: проблемы законодательной конструкции 50

Arina IALANJİ, Mihail OSADCIİ. Problemele generate de instituția conexării cauzelor penale 56

SUMMARY**OUR GUEST**

Natalia VĂLCU, Executive Director of the Women's Law Center...2

NIJ LIFE: THE CHRONICLE OF EVENTS.....6**INTERNATIONAL LAW**

Natalia SUCEVEANU. Mechanisms and instruments regarding the monitoring of compliance with the rule of law and european values in the European Union..... 10

Violeta COJOCARU. Establishing a fair balance between the interests of the parents and the best interests of the child..... 18

CIVIL LAW AND CIVIL PROCEDURAL LAW

Constanța OBADĂ. Constitution of the superficies by legal act 24

CRIMINAL LAW AND CRIMINAL PROCEDURAL LAW

Tatiana VIZDOAGĂ, Valeriu BODEAN. Resumption of the criminal prosecution after its suspension 28

Stanislav COPEȚCHI. The qualification of crimes performed in participation: debatable issues..... 35

Gheorghe RENIȚĂ. The prejudicial act of the offense of manipulation of an event 43

Зоя ЗАГИНЕЙ-ЗАБОЛОТЕНКО, Александр ГЛАДУН. Corruption crime in the criminal legislation of Ukraine: problems of legislative structure 50

Arina IALANJİ, Mihail OSADCIİ. Problems generated by the institution of connecting criminal cases..... 56

INVITATUL NOSTRU

Natalia VÂLCU,
Directoare executivă
a Centrului de Drept al Femeilor

– Doamnă Natalia Vâlcu, deși posedați o bună experiență în domeniul reformei justiției, în ultimii ani v-ați orientat activitatea anume pentru promovarea și protecția drepturilor femeilor, pentru reducerea fenomenului violenței în familie. Ce v-a făcut să vă concentrați cunoștințele și abilitățile juridice anume în acest domeniu?

– Anii lucrați în domeniul reformării sectorului justiției, în special – a sistemului judecătoresc, au fost o perioadă în care, cu eforturi comune ale specialistelor și specialiștilor din sistemul judecătoresc, am reușit să modernizăm sistemul prin automatizarea unor procese interne de lucru ale instanțelor de judecată. Sunt mândră de rezultatele atinse, iar susținabilitatea acestor rezultate a fost demonstrată în timp. Au urmat doi ani la Misiunea Norvegiană de Experți pentru Promovarea Supremației Legii în Moldova (NORLAM) și un curs în domeniul drepturilor omului la Universitatea din Nottingham, care mi-au croit calea de mai departe. Văzând cum sunt încălcate drepturile persoanelor aflate în detenție,

„INJ ESTE UNICA INSTITUȚIE CARE A INSTITUȚIONALIZAT INSTRUIREA ÎN DOMENIUL APLICĂRII LEGISLAȚIEI PRIVIND COMBATEREA VIOLENȚEI ÎN FAMILIE”

dar și istoricul de violență în familie în cazul femeilor condamnate, mi-am dorit să schimb lucrurile spre bine și să ajut oamenii din R. Moldova. Așa am ajuns la Centrul de Drept al Femeilor, organizație în care toți depunem eforturi enorme pentru a promova reforma în domeniul prevenirii și combaterii violenței împotriva femeilor și a violenței în familie, pentru a aduce R. Moldova mai aproape de standardele europene de protecție a femeilor care trec prin experiența de abuz.

– În afară de instruire în domeniul drepturilor femeilor, prevenirii și combaterii violenței în familie, care mai sunt activitățile de bază ale Centrului de Drept al Femeilor?

– Instruirea profesioniștilor care intervin în cazuri de violență în familie este o prioritate pentru echipa Centrului de Drept al Femeilor. De-a lungul anilor, împreună cu partenerii noștri, am consolidat capacitățile angajaților poliției, procurorilor, judecătorilor, medicilor-legiști, echipelor multidisciplinare în aplicarea eficientă a legislației în domeniul prevenirii și combaterii violenței în familie bazată pe înțelegerea comună a fenomenului violenței în familie, demontarea miturilor legate de acest fenomen și centrarea răspunsului pe nevoile victimelor violenței în familie. Instruirea profesioniștilor, însă, este doar o mică parte a abordării complexe a fenomenului dat.

Femeile care trec prin experiența de abuz sunt beneficiarele directe ale activității organizației. Le oferim servicii de consiliere juridică primară și asistență juridică calificată, urmate de suport și consiliere psihologică, asistență socială și abilitare economică, în dependență de necesitățile pe care le identificăm împreună cu beneficiarele serviciilor. În același timp, istoriile pe care le auzim în fiecare zi și provocările legate de încercările femeilor de a-și face dreptate sau de a accesa serviciile sunt la baza propunerilor noastre de reformare a sistemului. Aceste

femei ne ajută să identificăm lacunele de sistem, care sunt discutate inclusiv în cadrul instruirilor pe care le realizăm și sunt vociferate în dialogul nostru cu autoritățile naționale. Periodic, munca dificilă pe cazuri concrete de violență în familie sau viol se extinde la comunicarea Curții Europene a Drepturilor Omului despre încălcările în raport cu femeile care au nevoie de asistență și protecție sau prezentarea rapoartelor alternative către comitetele ONU.

De aici rezultă și multiple inițiative prin intermediul cărora Centrul de Drept al Femeilor pledează pentru elaborarea unor politici noi sau modificarea cadrului legislativ. Toți am văzut schimbările pe care le-am promovat cu mult suflet. Mă refer la introducerea ordinului de restricție de urgență, extinderea cercului subiecților violenței în familie, scutirea victimei de plata taxei de stat în acțiunile de solicitare a ordonanței de protecție, asigurarea asistenței juridice garantate de stat pentru victimele violenței în familie și victimele violenței sexuale, indiferent de nivelul veniturilor, aprobarea primei strategii naționale în domeniul prevenirii și combaterii violenței față de femei și a violenței în familie, aprobarea de Guvern a proiectului de lege privind ratificarea Convenției Consiliului Europei cu privire la prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor și a violenței domestice, cunoscută drept Convenția de la Istanbul.

La baza acestor realizări stau și datele obținute în cadrul cercetărilor și analizelor elaborate de Centrul de Drept al Femeilor. În unul din studii am constatat prevalența atitudinilor stereotipizate privind rolul femeilor și al bărbaților în familie și societate. Astfel, datele studiului relevă faptul că peste 40% de bărbați din Moldova consideră că o femeie merită să fie bătută, iar 19% de femei sunt de acord cu această constatare. Aceste și alte date din studiu reconfirmă gradul înalt de toleranță a violenței față de femei, a violenței în familie și reticența femeilor de a raporta astfel de cazuri.

Cercetările pe care le-am realizat ne-au permis să estimăm costurile violenței față de femei și ale violenței în familie, dar și a inegalității de gen, pentru bugetul de stat. În anul 2014 – an de referință pentru studiu – cheltuielile din bugetul de stat pentru intervenția în cazurile de violență față de femei și violență în familie au depășit 36 mln. de lei. Datorită mecanismului de răspuns, care, în prezent, se concentrează pe atenuarea consecințelor violenței și nu pe prevenire, cele mai mari costuri sunt suportate de sectorul sănătății, în special – pentru tratamentul spitalicesc al victimelor. Pe locul doi se situează cheltuielile sectorului justiției. Dacă ar fi întreprinse măsuri eficiente de prevenire, costurile ar fi fost mult mai reduse.

În rezultatul monitorizării proceselor de judecată în cazurile de violență în familie și violență sexuală, am constatat că accesul victimelor violenței în familie la justiție penală și la asistență juridică ga-

rantată de stat continuă să fie limitat, iar siguranța lor în sediul instanțelor de judecată este, în unele cazuri, pusă în pericol. Constatările din exercițiul de monitorizare a proceselor de judecată în cazurile de violență în familie s-au regăsit în analiza compatibilității legislației naționale cu prevederile Convenției de la Istanbul. Propunerile noastre de modificare și completare a cadrului legislativ în domeniu au stat la baza legii care a intrat în vigoare în 2020 și care a extins aplicarea ordinului de restricție de urgență în afara locuinței victimei, a introdus definiția violenței împotriva femeilor, a detaliat definiția de violență psihologică, a instituit obligația pentru toți specialiștii care intervin în cazurile de violență în familie să efectueze evaluarea riscurilor etc.

Realizarea campaniilor naționale de sensibilizare a populației despre gravitatea fenomenului violenței în familie, la fel, este o prioritate pentru noi, întrucât pornim de la conștientizarea prevalenței miturilor și stereotipurilor legate de acest fenomen, care împiedică femeile să vorbească liber despre experiența lor, să raporteze cazurile de abuz și să trăiască o viață în siguranță. De exemplu, prin recenta campanie „Dragă deputat(ă), ascultă-mă și pe mine!” ne-am propus să atragem atenția, dar și să avertizăm publicul larg despre gravitatea fenomenului violenței față de femei și a violenței în familie, să încurajăm persoanele apropiate victimelor să le susțină, să îndemnăm victimele violenței să solicite ajutorul în orice circumstanțe, atât al persoanelor apropiate, cât și al instituțiilor publice și al serviciilor specializate prestate victimelor. Totodată, ne dorim să aducem subiectul violenței față de femei și violenței în familie în atenția autorităților și să le atragem atenția asupra șirului de provocări cu care se confruntă victimele în accesul lor la servicii și justiție, mai ales în contextul limitărilor impuse de răspândirea infecției COVID-19. Am lansat în acest context un spot social care demonstrează că în spatele unor imagini aparent frumoase se ascund realități dure. Respectiv, spotul vine cu îndemnul către persoanele din anturajul victimelor violenței în familie să le susțină și să le facă să înțeleagă că violența în familie nu este o normalitate și că acțiunile agresorului nu au nici o justificare. Campania este însoțită și de îndemnul că toate femeile care vor să facă o schimbare să ne transmită istoriile lor, ca, în primul rând, să beneficieze de suport. Ulterior, istoriile acestor femei vor fi transmise deputaților în Parlamentul R. Moldova pentru ca subiectul violenței în familie să fie readus pe agenda autorităților, astfel încât răspunsul la cazurile de violență în familie să fie îmbunătățit și ajustat la contextul COVID-19.

– În societatea moldovenească sunt încălcate masiv drepturile femeilor? La noi violența în familie este mai pronunțată decât în alte țări sau decât în Ucraina și România?

– Cred că vă referiți la încălcarea drepturilor femeilor – victime ale violenței în familie? La nivel mondial, peste 90% din victime ale violenței în familie sunt femei și doar 5-10% sunt bărbați. De aceea, când vorbim despre fenomenul violenței în familie, ne referim, în special, la femei. Studiile pe care le-am realizat, experiența și istoriile femeilor care se adresează la Centrul de Drept al Femeilor după ajutor demonstrează că, în unele cazuri, accesul acestor femei la justiție penală este îngreunat, agresorii continuă să se bucure de impunitate sau le sunt aplicate pedepse care nu le schimbă comportamentul, în condițiile în care obligarea agresorului de a participa la programe de consiliere și corectare a comportamentului nu reprezintă o practică obișnuită, ordonanțele de protecție sunt destul de frecvent încălcate, iar în contextul restricțiilor impuse de autorități pentru prevenirea răspândirii infecției de COVID-19 înlăturarea din locuință a agresorilor familiali testați pozitiv la COVID-19, în privința căror instanțele de judecată au emis ordonanțe de protecție, a fost imposibilă. Tot din acest motiv, angajații poliției au fost în imposibilitatea de a emite ordine de restricție de urgență și de a înlătura agresorul din locuință.

Violența împotriva femeilor, inclusiv violența în familie, este o încălcare gravă a drepturilor omului răspândită la nivel global. Ultimul studiu realizat de OSCE în 2019 relevă că 73% dintre femeile din R. Moldova au raportat cel puțin o formă de violență din partea soțului sau concubinului. Această cifră demonstrează că violența față de femei și violența în familie sunt fenomene răspândite în R. Moldova, însă, de foarte multe ori, trăite în tăcere. Frica față de agresor și de abuzuri repetate, frica de a interacționa cu sistemul justiției, îngrijorările legate de copii sau dependența financiară de agresor, vina și rușinea pentru ce li se întâmplă sunt câțiva dintre factorii care le împiedică să spargă tăcerea. Stresul continuu cauzat de violența exercitată ani la rând le afectează puterea de luare de decizii și le reduce considerabil respectul față de propria lor persoană.

Cât de pronunțat este fenomenul violenței în familie într-o țară sau alta, evident, ne vorbesc cifrele. În același timp, faptul că în alte state cifrele sunt mai mici nu neapărat este un indicator că fenomenul violenței față de femei este mai puțin răspândit. Trebuie analizată inclusiv perspectiva reticenței femeilor de a recunoaște că au trecut sau trecut printr-o experiență de violență.

– Centrul de Drept al Femeilor este unul dintre partenerii locali ai Institutului Național al Justiției. Cum se manifestă colaborarea organizației pe care o conduceți cu singurul centru de formare inițială și continuă a judecătorilor și procurorilor?

– Apreciem enorm parteneriatul nostru cu Institutul Național al Justiției, care, de-a lungul anilor,

s-a dezvoltat într-o relație de cooperare frumoasă. Institutul Național al Justiției este unica instituție care a instituționalizat instruirea în domeniul aplicării legislației privind prevenirea și combaterea violenței în familie pentru judecători și procurori. Progresele la acest capitol în cazul celorlalți profesioniști care intervin în cazurile de violență în familie sunt mai modeste.

În parteneriat cu Institutul Național al Justiției realizăm instruirea continuă a judecătorilor și procurorilor, în care abordăm subiecte ce țin de relația dintre violența în familie și egalitatea de gen, mituri și realități despre violența în familie, profilul psihosocial al subiecților violenței în familie și cadrul regulator de bază în domeniul prevenirii și combaterii violenței în familie. În cadrul instruirilor discutăm inclusiv cazuri concrete și provocări cu care s-au confruntat victimele violenței în familie și identificăm soluții posibile.

Cu suportul partenerilor de dezvoltare, a fost posibilă elaborarea, publicarea și distribuirea unui suport de curs privind implementarea legislației în domeniul prevenirii și combaterii violenței în familie, care include informația comprehensivă despre cadrul legislativ în domeniu, dar și standardele internaționale și practica judiciară europeană în domeniul prevenirii și combaterii violenței în familie. În parteneriat cu Institutul Național al Justiției am produs și câteva filme care sunt folosite în procesul de instruire inițială și continuă a judecătorilor și procurorilor. În vara anului 2019 am organizat împreună cu Institutul Național al Justiției o școală de vară pentru judecători și procurori, la care, timp de trei zile, experți din Statele Unite ale Americii, reprezentanți ai sistemului judecătoresc, ai procuraturii și ai unei organizații neguvernamentale din SUA au împărtășit cu grupul de judecători și procurori din R. Moldova experiența și bunele practici de răspuns la cazurile de violență în familie.

Sunt convinsă că vom continua să lucrăm împreună cu Institutul Național al Justiției la multe alte inițiative frumoase și necesare pentru a consolida capacitățile judecătorilor și procurorilor în vederea unei intervenții eficiente în cazurile de violență în familie bazată pe înțelegerea comună a fenomenului și a nevoilor victimelor care solicită ajutor.

– Potrivit datelor oferite de Inspectoratul General de Poliție, în urma actelor de violență în familie, în ultimii cinci ani, 144 de femei au fost ucise. Probabil, numărul cazurilor de violență în familie a devenit o mare problemă mai ales în anul curent, an de criză sanitară în care oamenii, afectați psihologic de pandemia COVID-19, au fost și mai sunt nevoiți să stea acasă, în carantină, într-un cerc îngust. E adevărat că actuala pandemie a produs și o explozie a cazurilor de violență în familie?

– În R. Moldova, în perioada 2014-2019, peste 150 de femei și-au pierdut viața în rezultatul acte-

lor de violență exercitate de membrii familiilor lor. Aceste femei ar fi putut avea alte destine, dacă societatea le-ar fi susținut în eforturile lor de a pune capăt violenței, dacă ar fi fost suficiente locuri în centre de plasament sau dacă specialiștii în domeniu ar fi întreprins toate măsurile necesare pentru a le salva. Din păcate, casa mai rămâne încă cel mai periculos loc pentru femeile care suportă violența în tăcere.

Violența față de femei și violența în familie au fost fenomene foarte răspândite cu mult înainte de pandemia COVID-19. Însă, restricțiile și limitările impuse de autorități pe durata stării de urgență, izolarea în același spațiu perioade îndelungate de timp, pierderea locurilor de muncă, lipsa interacțiunii sociale au generat creșterea la cifre alarmante a numărului de cazuri de violență față de femei și violență în familie. Statistica internă a Centrului de Drept al Femeilor arată că numărul femeilor care au avut nevoie de consiliere și asistență juridică sau psihologică a crescut cu aproximativ 30% în primele 9 luni ale anului 2020, iar în unele luni am atestat o creștere dublă a numărului de apeluri în comparație cu media lunară obișnuită.

– Ați promovat reformarea sistemului penitenciar al Republicii Moldova și ați apărat drepturile persoanelor aflate în detenție, în special – ale femeilor.

Cum sunt încălcate drepturile femeilor aflate în detenție?

– Și acum continuăm să apărăm drepturile femeilor aflate în detenție. Centrul de Drept al Femeilor, în parteneriat cu Administrația Națională a Penitenciarelor, din anul 2017 oferă asistență juridică primară și calificată, dar și asistență psihologică femeilor care își ispășesc pedepsele în Penitenciarul nr. 7. Recunoștința și aprecierea femeilor aflate în detenție demonstrează importanța programelor și serviciilor oferite, care, în același timp, ne-au permis să constatăm unele obstacole în accesul la justiție al femeilor aflate în detenție și respectarea drepturilor lor la un proces echitabil în instanță de judecată. La fel, au fost înregistrate cazuri când autoritățile tutelare erau pasive în asigurarea comunicării copiilor cu mamele, urmare a plasării mamelor în penitenciar. Aceste și alte aspecte identificate ne-au determinat să adresăm o serie de recomandări Administrației Naționale a Penitenciarelor privind alinierea și punerea în practică la nivel național a standardelor in-

Natalia Vâlcu (prima din stânga) la o întrunire cu audienții Institutului Național al Justiției

tenționale ce prevăd asigurarea protecției drepturilor femeilor și răspunsul la nevoile lor speciale, revizuirea legislației și îmbunătățirea politicilor și practicilor în conformitate cu Regulile de la Bangkok, dar și asigurarea implementării active a Regulilor de la Bangkok, care prevăd recomandări practice pentru adoptarea unor proceduri sensibile la dimensiunea de gen și care răspund la situațiile și nevoile speciale ale femeilor în detenție.

– La Chișinău avem inaugurată o sculptură simbol în memoria femeilor decedate ca urmare a violenței în familie. O sculptură asemănătoare a fost dezvelită și la Tiraspol. Cum interacționați cu colegii din stânga Nistrului pentru a apăra și drepturile femeilor din Transnistria?

– *Păpădia* inaugurată în anul 2019 în memoria femeilor care și-au pierdut viața în rezultatul actelor de violență în familie simbolizează fragilitatea vieții femeilor care suportă violența în tăcere, importanța susținerii lor și intervenției la timp a specialiștilor. Ideea inaugurării sculpturii a fost împărtășită cu colegii din stânga Nistrului, care și-au dorit o sculptură similară la Tiraspol. Am decis împreună să inaugurăm sculptura în aceeași zi și aceeași oră la Chișinău și la Tiraspol, fiind două evenimente care au simbolizat importanța răspunsului eficient la cazurile de violență în familie pe ambele maluri ale Nistrului. Cooperarea noastră cu colegii din stânga Nistrului este una bazată pe schimb continuu de experiență, cunoștințe și bune practici, dar și pe unele proiecte interesante implementate împreună.

– Vă mulțumim și vă dorim noi succese în activitatea Centrului...

VIAȚA INJ: CRONICA EVENIMENTELOR

O NOUĂ APECIERE DE SUCCES A REVISTEI INSTITUTULUI NAȚIONAL AL JUSTIȚIEI

Echipa de evaluare a revistelor științifice de la *Index Copernicus International* (www.indexcopernicus.com) ne anunță că Revista Institutului Național al Justiției (ISSN: 1857-2405) a trecut cu succes procesul de evaluare multidimensională și este indexată în ICI Journals Master List 2019.

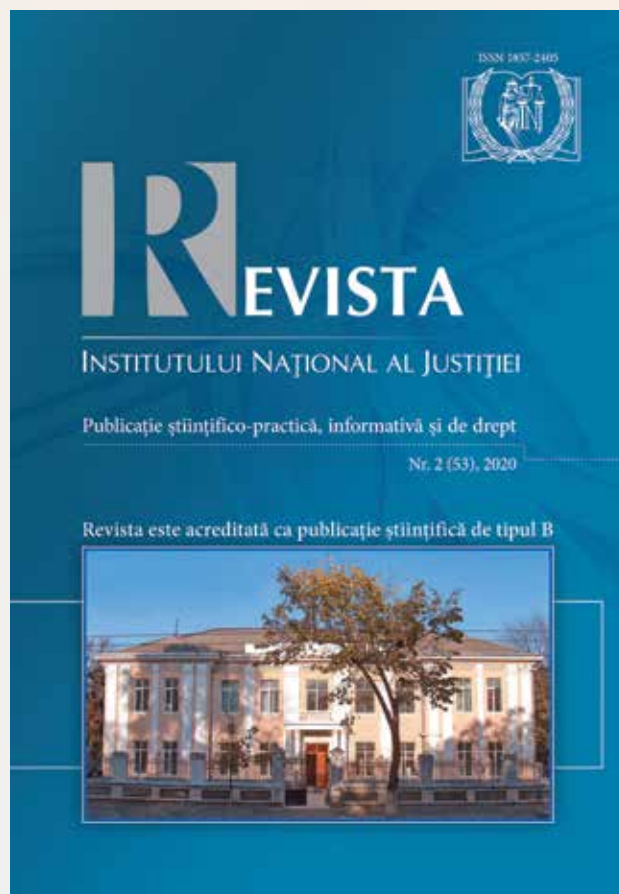
Pe baza verificării informațiilor din chestionarul de evaluare și a analizei problemelor pentru 2019, experții de la *Index Copernicus* au stabilit pentru revista noastră indicatorul Index Copernicus Value ICV 2019 = 80,42.

Scorul ICV rezultat pentru 2019 este afișat în ICI Journals Master List 2019, precum și în Journal Passport.

Amintim autorilor și cititorilor noștri că Index Copernicus Value anunța în 2018 pentru Revista Institutului Național al Justiției un indicator ICV = 77,07, ceea ce însemna o apreciere foarte bună a calității conținutului și a tehnoredactării revistei noastre. De data aceasta – și mai bine.

Menționăm că, de la începutul lui 2020 noi prezentăm articolele științifice în revistă cu CZU, DOI și numere personalizate de ORCID ale autorilor.

Revista INJ este o publicație științifică declarată cu Acces Deschis, inclusă în baza națională de date IBN și în bazele de date internaționale *HeinOnline*, *Copernicus* și *DOAJ*.

NOUĂ FORMATORI INJ, POTENȚIALI TUTORI NAȚIONALI AI PROGRAMULUI HELP

Timp de două zile, în perioada 9-10 decembrie curent, nouă formatori ai Institutului Național al Justiției au participat la un curs internațional de instruire online pentru a deveni tutori certificați ai Programului european pentru educația în domeniul drepturilor omului pentru profesioniștii din domeniul juridic (HELP). Activitatea a întrunit specialiști din domeniul juridic selectați de INJ și de alți parteneri naționali din rețeaua HELP, precum și profesioniști din alte state membre ale Consiliului European.

Evenimentul a început cu o adresare de bun venit din partea Directoarei INJ, Diana Scobioală, care a vorbit despre experiența Institutului Național al Justiției în lansarea a zece cursuri HELP adaptate la legislația Republicii Moldova.

Sesiunile de instruire care au urmat au fost livrate de Eva Pastrana, șefa Unității HELP a Consiliului European, Diana Scobioală, punct focal HELP, tutore național, precum și de experții din cadrul Unității HELP a Consiliului European – Ana Medarska-Lazova, Douglas Maxwell, Lilian Apostol și Ana-Maria Telbis.

În cadrul activității participanții au aflat cum să adapteze programele-model HELP la ordinea juridică națională și să dezvolte cursuri proprii, folosind metodologia HELP, materialele de curs model, instrumentele și resursele disponibile pe platforma e-learning, precum și metodele interactive de formare. Cei care vor finaliza cu succes cursul ToT vor fi incluși în lista formatorilor HELP certificați de Consiliul European.

CONFERINȚĂ INTERNAȚIONALĂ PRILEJITĂ DE DOUĂ ANIVERSĂRI IMPORTANTE

Directorul Institutului Național al Justiției, Diana Scobioală, a participat la conferința internațională „70 de ani ai CEDO, 25 de ani de la aderarea Republicii Moldova la Consiliul Europei – implementarea

standardelor CoE la nivel național”. Evenimentul a avut loc în regim online la 8 decembrie 2020.

În discursul său, Diana Scobioală s-a referit la pregătirea judiciară a beneficiarilor Institutului Național al Justiției în domeniul drepturilor omului pe patru dimensiuni esențiale: formare inițială, formare continuă, formare formatori și e-learning pe platformele HELP a CoE și ILIAS a INJ, ultima fiind valorificată intens anul acesta în contextul pandemiei. În particular, dumneai a punctat activitățile implementate cu suportul Consiliului Europei în cadrul mai multor proiecte și impactul acestora asupra dezvoltării profesionale a specialiștilor din sectorul justiției.

Conferința internațională a fost organizată de Oficiul Avocatului Poporului în comun cu Oficiul Consiliului Europei în R. Moldova.

INJ A PARTICIPAT LA CAMPANIA INTERNAȚIONALĂ ÎMPOTRIVA VIOLENȚEI ÎN BAZĂ DE GEN

Institutul Național al Justiției s-a alăturat campaniei internaționale „16 zile de activism împotriva violenței în bază de gen”, inițiată de Women’s Global Leadership Institute în 1991 în vederea promovării eliminării tuturor formelor de violență împotriva femeilor.

Pentru a combate această problemă cu care se confruntă societatea, INJ și-a propus desfășurarea mai multor acțiuni. Astfel, în parteneriat cu Centrul de Drept al Femeilor și cu suportul Guvernului Suediei, au avut loc online sesiuni de formare cu tematica „Practica judiciară privind examinarea cauzelor legate de violența în familie”. În jur de 70 de asistenți judiciari, grefieri, consultanți ai procurorilor au fost familiarizați cu diferite aspecte ale acestui fenomen, fiind abordate mai multe subiecte, atât din perspectiva psihologică, cât și din cea legală.

Audienții au vizualizat un film educațional privind violența în familie, realizat de Institutul Național al Justiției și Centrul de Drept al Femeilor, cu sprijinul financiar al Ambasadei SUA în Moldova, în cadrul proiectului „Consolidarea răspunsului sistemului judiciar și al procurorilor la cazurile de violență în familie în Moldova”.

La 4 decembrie, audienții INJ – candidați la funcții de judecător și de procuror, au decorat simbolic brazii din curtea instituției cu panglici portocalii. Oranjul este culoarea campaniei internaționale care are drept motto „Colorează lumea în oranj: Finanțează, Răspunde, Prevină, Colectează!”.

Campania a debutat la 25 noiembrie, Ziua internațională de luptă împotriva violenței asupra femeii, și a finalizat la 10 decembrie, Ziua internațională a drepturilor omului.

LECȚIE PUBLICĂ DESPRE VIOLENȚA ÎN BAZĂ DE GEN

În contextul derulării campaniei internaționale „16 zile de activism împotriva violenței în bază de gen”, Institutul Național al Justiției a organizat pe 7 decembrie 2020 o lecție publică destinată viitorilor judecători și procurori. Prelegerea, desfășurată online, a fost susținută de către Arina Țurcan, avocata Centrului de Drept al Femeilor (CDF), formator INJ, și a avut drept obiectiv sensibilizarea participanților privind problema violenței asupra femeilor.

În cadrul activității, candidații la funcții de judecător și de procuror au aflat despre fenomenul violenței în familie din punct de vedere legal și social, particularitățile victimelor și suportul acordat de CDF în aceste cazuri; incidența infracțiunii de violență în familie; aspecte practice cu privire la sesizarea și obținerea ordonanței de protecție, precum și des-

pre rolul activ al poliției, procurorului și instanței de judecată în acordarea suportului necesar victimelor violenței în familie.

ȘCOALĂ DE TOAMNĂ PENTRU FORMATORI

Judecătorii care fac parte din grupul-resursă, precum și câțiva procurori – formatori ai Institutului Național al Justiției au participat în perioada 19-20 noiembrie la școala de toamnă „Etica și deontologia

profesională”. Evenimentul s-a desfășurat online, în limba engleză.

Având drept scop consolidarea și perfecționarea competențelor andragogice ale participanților, școala de toamnă a acoperit toate elementele ciclului de formare, inclusiv proiectarea, pregătirea, prestarea și evaluarea activităților. Totuși, accentul s-a pus pe rezultatele formării și modul în care utilizarea lor contribuie la furnizarea instruirilor eficiente.

Sesiunile de formare au fost asigurate de către Marc Evan Segal, avocat originar din SUA și consultant juridic internațional. INJ a organizat școala de toamnă în cadrul proiectului „Suport pentru prevenirea și combaterea corupției în sectorul justiției”, finanțat de Uniunea Europeană.

CONFERINȚĂ INTERNAȚIONALĂ: PRACTICA APLICĂRII ȘI NOUȚĂȚI ALE LEGII INSOLVABILITĂȚII

Pe 30 octombrie și-a desfășoară lucrările conferința internațională „Practica aplicării și noutăți ale Legii insolvenței”. Evenimentul s-a produs în regim online și a supus dezbaterilor cele mai acute probleme și provocări ce țin de aplicarea Legii insolvenței, inclusiv a modificărilor care sunt în vigoare din 14 septembrie curent.

În deschidere au luat cuvântul Roger Gladei, avocat, Partener coordonator BAA „Gladei și Partenerii”, Diana Scobioală, Director al Institutului Național al Justiției, Vasile Vulpe, șef al Direcției politice economice și mediul de afaceri de la Ministerul Economiei și Infrastructurii, și Viorica Grecu, Director al Centrului de Instruire a Avocaților. La eveniment au participat judecători, audienți ai Institutului Național al Justiției – candidați la funcția de judecător, avocați, reprezentanți ai mediului academic și administratori de insolvență. În calitate de speakeri au fost invi-

tați specialiști în materie de insolvență din rândul partenerilor de dezvoltare (Banca Mondială), judecătorilor (Moldova și SUA), administratorilor autorizați, avocaților și altor practicieni (Moldova și România).

LECȚIE PUBLICĂ PRIVIND FENOMENUL JUSTIȚIEI SELECTIVE ORGANIZATĂ CU OCAZIA ZILEI JURISTULUI

La Institutul Național al Justiției, Ziua Juristului a fost marcată prin organizarea lecției publice „Justiție selectivă și integritate profesională”. Prelegerea a fost susținută de Mariana Rață, jurnalistă de investigație, Director de știri TV8, și Cristina Țarnă, expertă anticorupție, ex-Director adjunct al Centru-ului Național Anticorupție.

În cadrul evenimentului, viitorii judecători și procurori au fost familiarizați cu „Raportul de monitorizare a selectivității justiției penale”, care prezintă, din punct de vedere mediatic și juridic, caracteristicile specifice fenomenului „justiției selective”. A urmat o rundă de întrebări și răspunsuri, audienții fiind interesați de tematicile abordate în cadrul prezentării Raportului, în special cele privind independența justiției și situația actuală pe segmentul comunicării între reprezentanți ai mass-mediei și ai justiției.

„Raportul de monitorizare a selectivității justiției penale” a fost lansat anul trecut, la Institutul Național al Justiției, în cadrul mesei rotunde „Provocările justiției selective în R. Moldova: constatări, idei și soluții”, eveniment care a reunit exponenți ai sectorului justiției și ai autorităților publice, precum și reprezentanți ai societății civile și ai mass-media.

UN NOU PROIECT FINANȚAT DE GUVERNUL SUA ȘI IMPLEMENTAT DE PNUD

La 20 octombrie a avut loc online ședința Comitetului de evaluare a propunerii proiectului „Consolidarea capacităților naționale pentru formarea eficientă, bazată pe abilități, a profesioniștilor din domeniul dreptului”.

Proiectul, al cărui beneficiar primar este Institutul Național al Justiției, se va desfășura timp de 18 luni, din octombrie 2020 până în martie 2022, și va fi implementat de Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare (PNUD) cu suportul financiar al Guvernului SUA. Acesta urmărește să consolideze capacitățile structurilor naționale pentru a oferi o formare eficientă, bazată pe abilități, pentru profesioniștii din domeniul dreptului din R. Moldova.

Activitatea proiectului va fi axată pe două componente: sporirea capacităților INJ de a încorpora conceptele de cercetare, argumentare și scriere juridică în formarea profesioniștilor din sectorul jus-

tiției, precum și consolidarea capacităților instituționale și tehnice ale INJ, inclusiv dezvoltarea laturii digitale a instruirilor prestate.

DREPT INTERNAȚIONAL

CZU: 340.12:061.1EU

DOI: 10.5281/zenodo.4309042

MECANISME ȘI INSTRUMENTE PRIVIND MONITORIZAREA
RESPECTĂRII STATULUI DE DREPT ȘI A VALORILOR EUROPENE
ÎN UNIUNEA EUROPEANĂ

Natalia SUCEVEANU,

*dr., conf. univ., directorul Centrului de armonizare
a legislației, Cancelaria de stat*

<https://orcid.org/0000-0002-3306-484X>

SUMAR

Uniunea Europeană (UE) se bazează pe un set de valori consacrate în articolul 2 al TUE. Statul de drept reprezintă una dintre valorile comune pentru toate statele membre. Dreptul primar al UE prevede o serie de mecanisme care au fost utilizate pentru monitorizarea prevenirii încălcărilor și/sau a implementării valorilor europene în statele membre: mecanismul de prevenire și sancțiune (art. 7 TUE), procedura constatării neîndeplinirii obligațiilor care rezultă din calitatea de stat-membru (art. 258-259 TFUE) și procedura chestiunilor preliminare (art. 267 TFUE). Totuși, începând cu 2012, instituțiile europene au creat o gamă largă de alte mecanisme care au drept scop monitorizarea și prevenirea acțiunilor statelor-membre menite să periclitizeze valorile europene. Recent, au fost propuse noi mecanisme pentru consolidarea instrumentelor europene privind protecția valorilor europene, în calitate de soluții pentru viitor. Mecanismele paralele existente la nivel european, precum și mecanismele create complementar celor existente sunt insuficiente pentru rezolvarea provocărilor identificate și discutate separat pe platforma Comisiei, Consiliului și Parlamentului European.

Cuvinte-cheie: *valori europene, Semestrul European, Tablou de bord privind justiția UE, Cadrul UE pentru consolidarea statului de drept, Dialogul anual al sta-*

MECHANISMS AND INSTRUMENTS
REGARDING THE MONITORING OF
COMPLIANCE WITH THE RULE OF
LAW AND EUROPEAN VALUES IN THE
EUROPEAN UNION

SUMMARY

Article 2 of the Treaty on European Union (TEU) lays down the founding values of the European Union. EU primary law provides for various mechanisms that can and have been used to monitor, prevent breaches of, or enforce EU values within the Member States, namely, the two procedures provided for under Article 7 TEU (preventive and sanctions), infringement procedures (Articles 258-259 of the Treaty on the Functioning of the European Union – TFEU) and preliminary references (Article 267 TFEU). Since 2012 the EU institutions have established a wide range of other mechanisms to monitor and prevent breaches of EU values in Member States. The disjointed nature of the Union's toolbox in that field shows that there is no political will among EU institutions to strengthen and streamline existing mechanisms and develop an effective mechanism to ensure that the principles and values enshrined in the Treaties are upheld throughout the Union.

Key-words: *EU values, European semester, EU justice scoreboard, European Commission's rule of law framework, The Council's dialogue on the rule of law, EU mechanism on the rule of law, preventive mechanism, sanctions mechanism, rule-of-law budgetary conditionality (financial sanctions mechanism), EU mechanism on democracy, the rule of law, fundamental rights.*

telor-membre privind asigurarea respectării statului de drept, Mecanismul European privind statul de drept, mecanismul preventiv, mecanismul de sancționare, me-

canismul de condiționalitate bugetară, Mecanismul UE pentru democrație, statul de drept, drepturile fundamentale.

Uniunea Europeană (UE) se bazează pe un set de valori consacrate în articolul 2 al TUE [25]. Statul de drept reprezintă una dintre valorile comune pentru toate statele membre. Într-un stat de drept toate autoritățile publice acționează întotdeauna în limitele stabilite de lege, în conformitate cu valorile democratice, drepturile omului, sub controlul independent și imparțial al instanțelor de judecată. Statul de drept include principiile legalității (care implică un proces legislativ transparent, responsabil, democratic și pluralist), certitudinii juridice, interzicerii executării arbitrare a puterii executive, protecției judiciare efective de către tribunalele imparțiale și independente, controlului jurisdicțional efectiv, cu respectarea drepturilor fundamentale ale omului, separației puterilor și egalității în fața legii [2]. Chiar dacă sunt încadrate ca „valori”, standardele stabilite la articolul 2 nu sunt lipsite de caracter normativ [11], iar jurisprudența recentă a Curții de Justiție a Uniunii Europene (CJUE) demonstrează că aceste valori sunt obligatorii pentru UE, instituții și statele-membre [12]. Astfel, dreptul Uniunii se întemeiază pe premisa fundamentală că fiecare stat-membru împărtășește cu toate celelalte state-membre o serie de valori comune pe care se întemeiază Uniunea, după cum se precizează în articolul 2 TUE. Această premisă implică și justifică existența încrederii reciproce între statele-membre în recunoașterea acestor valori și, așadar, în respectarea dreptului Uniunii, care le pune în aplicare [11]. După cum reiese din cuprinsul articolului 49 TUE (care prevede posibilitatea oricărui stat european de a solicita să devină membru al Uniunii [25, art. 49], al cărui corespondent este articolul 50 TUE [25, art. 50] privind dreptul de retragere), Uniunea regrupează statele care au aderat liber și voluntar la aceste valori, dreptul Uniunii întemeinduse astfel pe premisa fundamentală că fiecare stat-membru împărtășește cu toate celelalte state-membre, și recunoaște că acestea împărtășesc cu el, valorile menționate [12, par.63]. Valorile statuate în articolul 2 sunt prevăzute atât în articolul 49 al TUE (în privința statelor care solicită să adere la UE) cât și în articolul 7 al TUE [25] (în privința respectării acestora de către statele-membre). Astfel, ambii subiecți – atât statele care doresc și solicită să adere la UE cât și statele-membre – sunt obligați să se conformeze acestor valori în lumina tratatelor UE, iar anumite consecințe, inclusiv cele de natură juridică, sunt atașate situațiilor în care aceste valori nu sunt respectate (de exemplu, imposibilitatea de a adera la UE sau posibilitatea aplicării unor sancțiuni). Aceste valori sunt obligatorii nu doar pentru UE și instituțiile europene, dar și pentru toate statele-membre, chiar și peste limitele

competențelor UE. Tribunalul Uniunii a recunoscut caracterul normativ al acestor valori, afirmând că respectarea acestor valori și a principiilor pe care se întemeiază Uniunea se impune în cazul oricărei acțiuni a UE, inclusiv în domeniul Politicii externe și de Securitate a UE (PESC) [13]. Considerăm că raționamentul acestei abordări este evident: dacă respectarea valorilor europene este o condiție pentru calitatea de stat-membru, atunci respectarea lor se impune în privința oricăror acțiuni, inclusiv a celor care nu intră în sfera de competență a Uniunii.

Dreptul primar al Uniunii Europene prevede o serie de mecanisme care pot și au fost utilizate pentru monitorizarea prevenirii încălcărilor și/sau implementării valorilor europene în statele-membre. Articolul 7 al TUE prevede două mecanisme specifice (de prevenire și sancțiune) pentru implementarea acestor valori în cazurile de încălcare gravă și persistentă a acestora de către statele-membre [25, art.7]. Adicional, acestor două instrumente – procedura constatării neîndeplinirii obligațiilor care rezultă din calitatea de stat-membru [25, art. 258-259 TFUE] și procedura chestiunilor preliminare [25, art. 267 TFUE] – au fost utilizate frecvent în ultimii ani pentru a semnală îngrijorări vizavi de respectarea de către statele membre a valorilor europene, iar instituțiile europene au creat un set complex de mecanisme pentru a monitoriza, a preveni și a implementa aceste valori.

Articolul 7 din Tratatul privind Uniunea Europeană se află cel mai des în centrul dezbaterii publice. Acesta stabilește, în baza tratatelor, o procedură de abordare a riscurilor la adresa valorilor fundamentale ale UE în statele membre, care prevede, în ultimă instanță, cea mai gravă sancțiune politică pe care UE o poate impune unui stat-membru, și anume - suspendarea drepturilor de vot în cadrul Consiliului. Până în 2017, procedura nu a fost declanșată niciodată. În decembrie 2017, Comisia a lansat procedura cu privire la Polonia, iar apoi, în septembrie 2018, Parlamentul European a inițiat procedura cu privire la Ungaria. Aceste proceduri continuă în cadrul Consiliului, unde au loc audieri și actualizări cu privire la situația din cele două state-membre menționate, însă majoritatea provocărilor identificate rămân nerezolvate. Comisia invită statele-membre în cauză și Consiliul să depună eforturi pentru soluționarea rapidă a problemelor dezvăluite în cadrul acestor proceduri, precum și să găsească soluții care să protejeze statul de drept și valorile comune tuturor statelor-membre. Până la găsirea unei soluții privind preocupările exprimate, Comisia, în temeiul articolului 7, își menține angajamentul de a sprijini Consiliul în ceea ce privește continuarea procedurilor pentru soluționarea problemelor în cauză [5, pct. 3].

Comisia Europeană a introdus de mai multe ori acțiuni de constatare a neîndeplinirii obligațiilor în fața CJUE cu privire la chestiuni relevante pentru

statul de drept, iar Curtea a fost, de asemenea, sesizată de către instanțele naționale prin trimeri preliminare cu privire la interpretarea dreptului UE în mai multe cauze. În 2019 și 2020, Curtea a dezvoltat o jurisprudență importantă privind statul de drept. În special, aceasta a confirmat și a clarificat în continuare principiul protecției jurisdicționale efective și dreptul la o cale de atac eficientă [5, pct. 3].

Dacă primele mecanisme (instituite la art. 7 TUE) pot fi utilizate doar în cazurile de încălcare sistemică a valorilor europene, rolul de lider revenindu-i în acest sens Consiliului și Consiliului European, ultimele două pot fi caracterizate ca instrumente judiciare, în special pentru CJUE, care are un rol fundamental, asistată de Comisia Europeană.

Chiar dacă dreptul primar deja prevede un număr variat de instrumente care pot fi aplicate pentru protejarea valorilor europene în statele-membre, începând cu 2012, instituțiile europene au stabilit o gamă largă de alte mecanisme, care au drept scop monitorizarea și prevenirea acțiunilor statelor-membre menite să pericliteze valorile europene.

Primul mecanism – Semestrul European – creat în scopul asigurării securității macroeconomice în UE, este un mecanism de monitorizare și implementare, care presupune un proces de coordonare a politicilor socioeconomice și se desfășoară în perioada noiembrie–iulie a fiecărui an [21]. Semestrul European a fost utilizat de către Comisie pentru a comenta progresele în domeniul statului de drept în statele-membre. Începând cu Semestrul European din 2013, performanța sistemelor naționale de justiție devine una dintre prioritățile Semestrului European [7, Capitolul 5]. Aceasta a luat forma unui Tablou de bord privind justiția în UE – un instrument de monitorizare a sistemelor juridice naționale ale statelor membre, care permite Comisiei să evalueze anual eficiența și calitatea sistemelor de justiție, începând cu 2013, atunci când a fost publicat primul Tablou de bord [8]. Tabloul de bord se limitează însă la evaluarea eficienței justiției civile, comerciale și administrative, asigurând un mediu investițional și de afaceri cât mai prietenos.

Aproximativ în aceeași perioadă când erau dezvoltate cele două instrumente de monitorizare (Semestrul European și Tabloul de bord), Comisia Europeană și-a stabilit un nou instrument – Cadru UE pentru consolidarea statului de drept. Scopul mecanismului nu a fost de a monitoriza situațiile referitoare la compatibilitatea acțiunilor statelor-membre cu valorile europene sau cu anumite valori, ci mai degrabă de a aborda amenințările sistemice la adresa statului de drept, astfel încât să se prevină agravarea situației. Urmând această logică, noul Cadru a fost creat printr-o Comunicare a Comisiei, adoptată la 11 martie 2014 [3], în calitate de instrument preventiv (avertizare timpurie). Chiar de la început, noul cadru al Comisiei a fost conceput ca

un mecanism de prevenție, în scopul de a aborda situații sistemice care periclitează una dintre valorile europene consfințite la articolul 2 al TUE – statul de drept. Datorită naturii sale preventive, cadrul a fost prevăzut să acționeze înainte de activarea celor două proceduri stabilite de articolul 7 al TUE, astfel prevenind apariția într-un stat-membru a unei amenințări sistemice la adresa statului de drept, care ar putea să se transforme într-un risc clar de încălcare gravă, în sensul articolului 7 TUE. Mecanismul este caracterizat prin rolul lider asumat de către Comisie și inexistența unui rol pe care l-ar avea CJUE, or, nicio acțiune în anulare, în sensul prevederilor articolului 263 al TFUE, nu poate fi inițiată de către un stat-membru împotriva Raportului/Recomandărilor/Opinieii Comisiei. Acest Cadru, la momentul scrierii articolului, a fost activat doar o singură dată și asupra unui singur stat – Polonia, la 13 ianuarie 2016 [20], ca urmare a crizei provocate în privința numirii judecătorilor la Curtea Constituțională.

La 16 decembrie 2014, o altă instituție a UE, Consiliul UE, își creează propriul instrument pentru promovarea și salvagardarea statului de drept – Dialogul anual al statelor-membre privind asigurarea respectării statului de drept. Dialogul are loc în formatul Consiliului Afaceri Generale, cu participarea tuturor statelor-membre și cu respectarea următoarelor principii: obiectivității, non-discriminării, tratamentului egal al tuturor statelor membre, abordării bazate pe fapte și non-partizanat, atribuirii competențelor și identităților naționale ale statelor membre, complementarității în relație cu mecanismele existente de protecție a valorilor europene în statele membre [9]. De la inițierea acestui instrument, în cadrul Consiliului au fost organizate patru dialoguri anuale privind asigurarea respectării statului de drept, însă niciunul nu a reușit să remedieze problemele ridicate, iar recomandările propuse nu au fost implementate.

NOUL MECANISM EUROPEAN PRIVIND STATUL DE DREPT

În ultimii doi ani, statul de drept continuă să rămână o prioritate pe agenda Uniunii Europene. Respectul pentru statul de drept este o prioritate cheie pentru actuala Comisie. Orientările politice ale președintei Comisiei - von der Leyen - au setat intenția de a stabili un mecanism european suplimentar și cuprinzător privind statul de drept, aplicabil în întreaga UE, creând un portofoliu special, plasat sub autoritatea directă a vicepreședintelui Comisiei, responsabil pentru statul de drept [17]. Chiar de la preluarea mandatului, Comisia a pus în aplicare Mecanismul European privind statul de drept, conceput ca un ciclu anual pentru promovarea statului de drept în toate statele-membre și pentru prevenirea apariției sau agravării problemelor în acest domeniu.

Noul Mecanism European privind statul de drept oferă un proces pentru un dialog anual la tema statului de drept între Comisie, Consiliu, Parlamentul European, împreună cu statele-membre, dar și parlamentele naționale, societatea civilă și alți actori interesați. El se focalizează pe creșterea gradului de înțelegere și de conștientizare a problemelor și a schimbărilor semnificative în patru domenii cu impact direct asupra respectării statului de drept: sistemul judecătoresc, cadrul privind combaterea corupției, pluralismul și libertatea mass-media, precum și a altor aspecte instituționale care au tangență cu principiul echilibrului instituțional și al separației puterilor în stat. Identificarea provocărilor cât mai repede posibil ar trebui să ajute statele-membre să găsească soluții legale pentru protejarea statului de drept, în cooperare strânsă și cu sprijinul Comisiei, al altor state-membre, precum și al altor actori, cum ar fi Comisia de la Veneția. Un obiectiv central al mecanismului european privind statul de drept este de a stimula cooperarea interinstituțională și de a încuraja toate instituțiile UE să contribuie potrivit propriilor roluri instituționale. În realitate, Mecanismul European privind statul de drept reflectă doar parțial interesul de lungă durată manifestat atât de Parlamentul European [22] cât și de Consiliu [10]. Parlamentul European a solicitat insistent [23] crearea unui Pact european pentru democrație, statul de drept și drepturile fundamentale. Pactul a fost propus inițial printr-o rezoluție a Parlamentului European [22], care propune stabilirea unui mecanism extins la nivel european pentru statul de drept, democrație și drepturile omului, integrând mecanismele/instrumentele existente, cum ar fi: Semestrul European, Tabloul de bord, Cadrul Comisiei, Dialogul anual al Consiliului privind statul de drept. Inițial, Comisia a respins majoritatea recomandărilor PE din raționamente referitoare la lipsa de fezabilitate legală și tehnică [27]. În 2019, Comisia publică un document de consultare [6], care s-a soldat cu publicarea primului raport privind statul de drept în UE, ca parte a Mecanismului European privind statul de drept [5].

Raportul privind statul de drept stă la baza acestui nou mecanism. Raportul, precum și activitatea pregătitoare pentru întocmirea acestuia se prezintă anual, ca parte integrantă a mecanismului, și servește drept temei pentru începerea discuțiilor privind statul de drept în UE, dar și pentru prevenirea apariției sau agravării problemelor în acest domeniu.

PRIMUL RAPORT PRIVIND STATUL DE DREPT

Comisia Europeană a publicat la 30 septembrie 2020 primul Raport privind statul de drept în UE [5]. Acest prim raport anual privind statul de drept este una dintre inițiativele majore din Programul de lucru al Comisiei pentru 2020 [4] și face parte din

mecanismul european cuprinzător privind statul de drept anunțat de președinta von der Leyen în Orientările sale politice [17]. Prin prezentul raport, format din 27 de capitole, care includ evaluări specifice consacrate fiecărui stat-membru, Comisia dorește să prezinte primele elemente-cheie ale situației din statele-membre; pe acestea se vor putea baza noul ciclu instituit de mecanismul privind statul de drept, precum și viitoarele rapoarte.

Evaluarea cuprinsă în cele 27 de capitole consacrate fiecărei țări – parte integrantă a prezentului raport privind statul de drept – a fost efectuată în conformitate cu domeniul de aplicare și metodologia discutate cu statele-membre [29]. Activitatea s-a axat pe patru piloni principali: sistemul judiciar, cadrul anticorupție, pluralismul mass-media și alte sisteme de control și echilibru instituțional. Raportul face un bilanț al evoluțiilor privind statul de drept din statele-membre. Capitolele consacrate fiecărei țări se bazează pe o evaluare realizată de Comisie și cuprind o sinteză a evoluțiilor semnificative începând cu ianuarie 2019, precedată de o scurtă descriere factuală a cadrului juridic și instituțional relevant pentru fiecare pilon. Acesta subliniază faptul că multe state-membre au standarde înalte în ceea ce privește statul de drept și sunt recunoscute, inclusiv la nivel mondial, ca oferind bune practici în ceea ce privește aplicarea principiilor esențiale ale statului de drept. Cu toate acestea, raportul menționează, de asemenea, existența unor provocări importante, situații în care independența sistemului judiciar este supusă unor presiuni, în care sistemele judiciare nu s-au dovedit suficient de rezistente la corupție, în care amenințările la adresa libertății și a pluralismului mass-media pun în pericol responsabilitatea democratică sau în care au existat dificultăți în ceea ce privește sistemele de control și echilibru – esențiale pentru un sistem eficace [5, pct.4].

Evaluarea face referință, de asemenea, la cerințele prevăzute de dreptul UE, inclusiv la hotărârile CJUE. În plus, recomandările și avizele Consiliului Europei oferă un cadru de referință util pentru standarde și bune practici. De asemenea, Consiliul Europei a contribuit la evaluarea inclusă în capitolele consacrate fiecărei țări, punând la dispoziție o imagine de ansamblu a avizelor și rapoartelor sale recente privind statele-membre ale UE [30].

PANDEMIA DE COVID-19: IMPACT ASUPRA RESPECTĂRII STATULUI DE DREPT

Pandemia de COVID-19 a scos la iveală probleme importante în ceea ce privește statul de drept, care sunt dezbătute în continuare la nivel european. Toate statele-membre au fost nevoite să ia măsuri excepționale pentru a proteja sănătatea publică și majoritatea au declarat o formă de stare de urgență publică sau au oferit competențe speciale pentru

situații de urgență, în temeiul dispozițiilor constituționale sau al legilor privind protecția sănătății publice. Modificarea sau suspendarea sistemelor naționale obișnuite de control și echilibru poate genera provocări deosebite pentru statul de drept. De la jumătatea lunii martie, Comisia monitorizează măsurile luate de statele membre, care au impact asupra statului de drept, a democrației și a drepturilor fundamentale. Cu toate că pandemia nu s-a încheiat, iar în majoritatea statelor-membre sunt încă în vigoare regimuri sau măsuri de urgență, raportul din 2020 privind statul de drept scoate deja în evidență unele probleme care au apărut în cadrul dezbaterilor naționale și al răspunsului juridic și politic la criză [5, pct.3]. De asemenea, Parlamentul European a solicitat Comisiei de la Veneția un aviz cu privire la măsurile luate în statele-membre și la impactul acestora asupra democrației, a statului de drept și a drepturilor fundamentale [28]. Pornind de la rezultatele acestui dialog pe marginea raportului din 2020, Comisia va începe pregătirile în vederea raportului din 2021, menținând dinamica atinsă pentru a consolida reziliența statului de drept în democrațiile europene [5, pct.4].

LOCUL NOULUI MECANISM EUROPEAN PRIVIND STATUL DE DREPT ÎN CADRUL SETULUI DE INSTRUMENTE EXISTENTE LA NIVELUL UE PENTRU ASIGURAREA RESPECTĂRII STATULUI DE DREPT

Mecanismul European privind statul de drept a devenit un element central al setului de instrumente de care dispune UE pentru asigurarea respectării statului de drept, prezentat mai sus. Mecanismul privind statul de drept sprijină și completează alte instrumente ale UE care încurajează statele-membre să pună în aplicare reforme structurale în aspectele vizate de domeniul său de aplicare, de exemplu – Tabloul de bord privind justiția în UE, Semestrul European și Cadrul pentru consolidarea statului de drept.

În același timp, Mecanismul European privind statul de drept este separat de celelalte instrumente de răspuns, cum ar fi procedurile de constatare a neîndeplinirii obligațiilor, procedura chestiunilor preliminare și procedura prevăzută de articolul 7 din TUE.

Procedura prevăzută de articolul 7 din TUE rămâne un instrument excepțional de răspuns, care îi permite UE să acționeze în cazul în care există un risc clar de încălcare gravă sau o încălcare gravă și persistentă a valorilor menționate în articolul 2 din TUE, inclusiv statul de drept. Mecanismul privind statul de drept este un instrument preventiv, menit să asigure o monitorizare regulată și să ofere o imagine de ansamblu asupra evoluțiilor semnificative legate de statul de drept din toate statele-membre și din Uniunea Europeană.

Procedurile de constatare a neîndeplinirii obligațiilor și procedura chestiunilor preliminare au

un obiectiv specific – asigurarea aplicării corecte a dreptului UE. Mecanismul European privind statul de drept este un instrument preventiv, care prezintă evoluțiile pozitive și provocările, pentru a împiedica, pe baza cooperării, apariția sau aprofundarea eventualelor probleme, ținând seama de experiența și de bunele practici ale altor state-membre, și nu este strict menit să monitorizeze respectarea dreptului UE.

Noul mecanism privind statul de drept răspunde, de asemenea, intensificării acțiunilor Consiliului privind statul de drept. Președinția finlandeză a propus consolidarea Dialogului anual al Consiliului prin transformarea acestuia într-un exercițiu anual de realizare a unui bilanț privind starea de lucruri și principalele evoluții în privința statului de drept în statele-membre și în UE, în general. În toamna anului 2019, președinția Consiliului și-a prezentat intenția de a organiza un dialog politic privind statul de drept pe baza raportului Comisiei privind statul de drept, inclusiv o dezbateră vizând anumite state-membre. În concluziile Președinției, în urma Consiliului Afaceri Generale din noiembrie 2019, s-a evidențiat că rapoartele Comisiei ar putea servi drept bază pentru dialogul anual al Consiliului privind statul de drept [26]. Urmând aceeași logică, președinția Germană a Consiliului propune coordonarea dialogului anual al Consiliului, ținând seama de recomandările formulate de Comisie în Raportul anual 2020 privind statul de drept în UE, organizând două discuții separate asupra conținutului raportului în cadrul Consiliului [18].

SOLUȚII PENTRU VIITOR: NOI MECANISME PROPUSE PENTRU CONSOLIDAREA INSTRUMENTELOR EUROPENE PRIVIND PROTECȚIA VALORILOR EUROPENE

În 2018, Comisia propune un nou și revoluționar mecanism de condiționalitate bugetară (mecanism de sancționare bugetară), formulând o propunere de regulament privind protecția bugetului Uniunii în cazul unor deficiențe generalizate în ceea ce privește statul de drept în statele-membre [19]. Scopul său este de a proteja bugetul UE în situațiile în care interesele financiare ale Uniunii ar putea fi în pericol din cauza unor deficiențe generalizate ale statului de drept într-un stat-membru. Inițiativa legislativă a Comisiei definește deficiența generalizată ca fiind o practică sau o omisiune larg răspândită ori recurentă, sau o măsură luată de autoritățile publice care afectează statul de drept. Măsurile posibile care pot fi adoptate în cazul unor deficiențe generalizate ar trebui să includă *suspendarea plăților și a angajamentelor, reducerea finanțării în cadrul angajamentelor existente, precum și interdicția de a încheia noi angajamente cu destinatarii*. Comisia propune ca regulamentul să fie pus în aplicare de la 1 ianuarie 2021. În ciuda opoziției din partea Poloniei și

Ungariei, la 5 noiembrie 2020 Parlamentul European și Consiliul UE au convenit provizoriu asupra textului regulamentului, potrivit căruia statele care nu vor respecta statul de drept ar putea pierde accesul la fonduri europene. Pentru a deveni lege, înțelegerea trebuie adoptată formal de către Parlament și de către miniștrii statelor-membre reuniți în cadrul Consiliului UE, în baza procedurii legislative ordinare. Negociatorii din partea Parlamentului European au reușit să mențină un aspect preventiv puternic pentru mecanism; el va putea fi declanșat nu doar când o încălcare afectează direct bugetul Uniunii, dar și atunci când există un mare risc ca aceasta să se întâmple, ceea ce permite mecanismului să preîntâmpine situațiile în care fonduri ale UE ar putea finanța acțiuni ce contravin valorilor UE [31].

La 7 octombrie 2020 Parlamentul European a adoptat Rezoluția referitoare la instituirea unui mecanism al UE pentru democrație, statul de drept și drepturile fundamentale [24], prin care se semnalează nevoia urgentă de consolidare și simplificare a mecanismelor existente la nivelul Uniunii și crearea unui singur mecanism eficace pentru a asigura ocrotirea principiilor și valorilor consacrate în tratate. Parlamentul propune crearea unui singur mecanism la nivelul UE, pornind de la propunerea Parlamentului din 2016 [22] și de la Raportul anual al Comisiei privind statul de drept, care să fie reglementat printr-un acord interinstituțional (proiectul acordului este anexat la Rezoluție) între cele trei instituții (Parlamentul European, Comisia, Consiliul) și care să constea dintr-un ciclu anual de monitorizare a valorilor Uniunii, menit să acopere toate aspectele articolului 2 din TUE și să se aplice în mod egal și echitabil tuturor statelor membre. Pentru a evita suprapunerile, Parlamentul European propune ca acest mecanism să înlocuiască unele instrumente existente, mai ales Raportul anual al Comisiei privind statul de drept, Cadrul Comisiei privind statul de drept, Dialogul anual al Consiliului, sporind, în același timp, consecvența și complementaritatea cu alte instrumente disponibile și reglementate la nivelul dreptului primar (procedurile de constatare a neîndeplinirii obligațiilor, procedura chestiunilor preliminare, procedura prevăzută la articolul 7 din TUE) și cu instrumentele de condiționalitate bugetară, odată ce acestea vor intra în vigoare. Parlamentul invită Comisia și Consiliul să demareze cât mai grabnic negocieri pentru a încheia acest acord.

Și ultimul, dar nu mai puțin important, este faptul că statul de drept reprezintă o temă fundamentală pentru UE și în afara granițelor sale. UE urmărește o abordare riguroasă a politicilor sale interne privind statul de drept și modul în care statul de drept este integrat în activitatea desfășurată cu țările în curs de aderare și cu țările din vecinătate, precum și a tuturor acțiunilor sale externe, la nivel bilateral, regional și multilateral.

Principiile statului de drept reprezintă elemente esențiale ale relațiilor RM-UE. Astfel, încălcarea de către Republica Moldova a principiilor statuate de art. 2 al Acordului de Asociere (principiul respectării drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, principiul statutului de drept, principiul bunei guvernanțe, principiile economiei de piață etc.) poate atrage după sine suspendarea drepturilor prevăzute în Titlul V (comerț și aspecte legate de comerț) [1, art.455].

De asemenea, ultimele acorduri de asistență macrofinanciară, atât în formă de grant, cât și în formă de împrumut, încheiate cu UE, sunt condiționate în prealabil de respectarea principiilor democratice, printre care - un sistem parlamentar pluripartit, statul de drept, precum și de garantarea respectării drepturilor omului. Potrivit acestor acorduri, în cazul unei evaluări negative, Comisia poate să nu permită plata tranșelor de finanțare, atunci când țara nu dovedește respectarea condiționalităților [14; 15; 16].

CONCLUZII

Dreptul primar al Uniunii Europene prevede o serie de mecanisme care au fost utilizate pentru monitorizarea prevenirii încălcărilor și/sau implementării valorilor europene în statele-membre: mecanismul de prevenire și sancțiune (art. 7 TUE) în cazurile de încălcare gravă și persistentă a acestora de către statele-membre; procedura constatării neîndeplinirii obligațiilor care rezultă din calitatea de stat membru (art. 258-259 TFUE) și procedura chestiunilor preliminare (art. 267 TFUE). Totuși, începând cu 2012, instituțiile europene au creat o gamă largă de alte mecanisme, care au drept scop monitorizarea și prevenirea acțiunilor statelor-membre menite să pericliteze valorile europene, cum ar fi: Semestrul European, Tabloul de bord privind justiția în UE, Cadrul UE pentru consolidarea statului de drept, Dialogul anual, Mecanismul European privind statul de drept etc. Recent au fost propuse noi mecanisme pentru consolidarea instrumentelor europene privind protecția valorilor europene, precum: mecanismul UE pentru democrație, statul de drept și drepturile fundamentale și mecanismul de condiționalitate bugetară în cazul unor deficiențe generalizate în ceea ce privește statul de drept. Caracterul disparat al instrumentelor UE în domeniu denotă că nu există o poziție consolidată și omogenă privind gestionarea dosarului statului de drept, astfel încât să fie creat un mecanism cu adevărat eficace pentru a asigura ocrotirea principiilor și valorilor consacrate în tratate la nivelul UE. În același timp, Uniunea are o abordare mai riguroasă privind statul de drept și modul în care statul de drept este integrat în activitatea desfășurată cu state terțe, precum și în cadrul tuturor acțiunilor sale externe, la nivel bilateral. Aceasta a codificat în criteriile sale de aderare faptul că statutul de stat-membru al Uniunii cere din

partea statelor candidate să fi ajuns la o stabilitate a instituțiilor care garantează democrația, statul de drept și respectul pentru drepturile omului. Se pare, totuși, că Uniunea nu dispune de instrumente eficiente pentru a asigura respectarea acestor criterii după ce o țară ajunge să facă parte din ea. Astfel, din punct de vedere structural, UE nu dispune încă de instrumente necesare pentru a contracara încălcările și derapajele statelor-membre în ceea ce privește statul de drept și celelalte valori europene. Mecanismele paralele existente la nivel european, dar și mecanismele complementare ce se creează suplimentar la cele existente sunt insuficiente pentru rezolvarea problemelor identificate și discutate separat pe platforma Comisiei, Consiliului și Parlamentului European. Instrumentele de prevenție create începând cu 2012 nu au facilitat activarea și punerea în aplicare eficientă a mecanismelor de sancționare a încălcărilor valorilor europene care sunt consfințite în tratatele UE.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE:

1. Acord de asociere între Uniunea Europeană și Comunitatea Europeană a Energiei Atomice și statele membre ale acestora, pe de o parte, și Republica Moldova, pe de altă parte, JO L 260, 30.08.2014, p. 4-738 (versiune consolidată din 23/01/2020). <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX%3A22014A0830%2801%29> (vizitat 03.11.2020).
2. Comunicare a Comisiei către Parlamentul European și Consiliu: „Consolidarea în continuare a statului de drept în cadrul Uniunii, Situația actuală și posibile etape ulterioare, COM/2019/163 final” <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ro/TXT/?uri=CELEX:52019DC0163> (vizitat 03.11.2020).
3. Comunicare a Comisiei către Parlamentul European și Consiliu: „Un nou cadru al UE pentru consolidarea statului de drept. COM/2014/0158 final”. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX:52014DC0158> (vizitat 17.09.2020).
4. Comunicare a Comisiei către Parlamentul European, Consiliu, Comitetul economic și social European și Comitetul regiunilor: Programul de lucru al Comisiei pentru 2020: „O Uniune mai ambițioasă COM(2020) 37 final”. https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:7ae642ea-4340-11ea-b81b-01aa-75ed71a1.0018.02/DOC_1&format=PDF (vizitat 01.10.2020).
5. Comunicare a Comisiei către Parlamentul European, Consiliu, Comitetul economic și social European și Comitetul regiunilor: Raportul din 2020 privind statul de drept: „Situația statului de drept în Uniunea Europeană COM/2020/580 final”. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX:52020DC0580> (vizitat 08.10.2020).
6. Comunicare a Comisiei către Parlamentul European și Consiliu: „Consolidarea în continuare a statului de drept în cadrul Uniunii: Situația actuală și posibile etape ulterioare COM (2019)163”. <https://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2019/RO/COM-2019-163-F1-RO-MAIN-PART-1.PDF> (vizitat 17.09.2020).
7. Comunicare a Comisiei către Parlamentul European și Consiliu: „Analiza anuală a creșterii pentru 2013, Bruxelles, 28.11.2012 COM(2012) 750 final”. http://www.mae.ro/sites/default/files/file/Europa2020/AAC_2013.pdf (vizitat 29.09.2020).
8. Comunicare a Comisiei către Parlamentul European, Consiliu, Banca Centrală Europeană, Comitetul economic și social european și Comitetul regiunilor: „Tabloul de bord al UE privind justiția – un instrument pentru promovarea justiției eficiente și a creșterii / COM/2013/0160 final”. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:52013DC0160&from=en> (vizitat 20.09.2020).
9. Concluziile Consiliului Uniunii Europene și ale statelor-membre reunite în cadrul Consiliului privind asigurarea respectării statului de drept, Consiliul Afaceri Generale, 16 decembrie 2014, 17014/14. <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-17014-2014-INIT/ro/pdf> (vizitat 06.10.2020).
10. Concluziile Președinției a Consiliului Afaceri Generale din 19 noiembrie 2019 cu privire la evaluarea dialogului anual privind statul de drept. <https://www.consilium.europa.eu/media/41394/st14173-en19.pdf> (vizitat 22.10.2020).
11. Hotărârea Curții (Marea Cameră) din 25 iulie 2018. LM. Cerere de decizie preliminară formulată de High Court (Irlanda): „Trimitere preliminară – Procedură preliminară de urgență – Cooperare polițienească și judiciară în materie penală – Mandat european de arestare – Decizia cadru 2002/584/JAI – Articolul 1 alineatul (3) – Proceduri de predare între statele-membre – Condiții de executare – Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene – Articolul 47 – Dreptul de acces la o instanță judecătorească independentă și imparțială”. Cauza C-216/18 PPU. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/ALL/?uri=CELEX:62018CJ0216> (vizitat 22.09.2020).
12. Hotărârea Curții (Plenul), 10 decembrie 2018: „Trimitere preliminară – Articolul 50 TUE – Notificarea de către un stat membru a intenției sale de a se retrage din Uniunea Europeană – Consecințele notificării – Dreptul de revocare unilaterală a notificării – Condiții”. În cauza C621/18. <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?jsessionid=C145769591F4668687DFDEF88B782925?text=&docid=208636&pageIndex=0&doClang=RO&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&id=6103018> (vizitat 22.09.2020).
13. Hotărârea Tribunalului (Camera a cincea extinsă), 27 septembrie 2018: „Politica externă și de securitate comună – Măsuri restrictive luate având în vedere situația din Egipt – Înghețarea fondurilor – Admisibilitate – Obiective – Criterii de includere a persoanelor vizate – Reinnoirea desemnării reclamanților pe lista persoanelor vizate – Bază factuală – Excepție de nelegalitate – Temei juridic – Proporționalitate – Dreptul la un proces echita-

- bil – Presumpția de nevinovăție – Dreptul la o bună administrare – Eroare de drept – Eroare vădită de apreciere – Drept de proprietate – Dreptul la apărare – Dreptul la protecție jurisdicțională efectivă”. În cauza T288/15.
<http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?docid=206181&mode=req&pageIndex=1&dir=&occ=first&part=1&text=&doclang=RO&id=6115003> (vizitat 22.09.2020).
14. Legea Republicii Moldova pentru ratificarea Acordului de împrumut dintre Republica Moldova și Uniunea Europeană privind asistența macrofinanciară pentru Republica Moldova și a Memorandumului de înțelegere ca parte integrantă a acestui acord. Nr. 272 din 15.12.2017. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2018, nr. 7-17.
 15. Legea Republicii Moldova pentru ratificarea Acordului de împrumut dintre Republica Moldova și Uniunea Europeană privind asistența macrofinanciară pentru Republica Moldova. Nr.166 din 10.09.2020. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2020, nr. 235-239.
 16. Legea Republicii Moldova pentru ratificarea Memorandumului de înțelegere dintre Republica Moldova și Uniunea Europeană privind asistența macrofinanciară pentru Republica Moldova. Nr.167 din 10.09.2020. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2020, nr. 235-239.
 17. Orientările politice pentru viitoarea Comisie Europeană 2019–2024. O Uniune Europeană mai ambițioasă. Programul meu de activitate pentru Europa. Candidata la funcția de președinte al Comisiei Europene, Ursula von der Leyen.
https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/political-guidelines-next-commission_ro.pdf (vizitat 08.10.2020).
 18. Programul Președinției Germane a Consiliului UE, 1 iulie-31 decembrie 2020.
<https://www.eu2020.de/blob/2360248/e0312c50f910931819ab67f630d15b2f/06-30-pdf-programm-en-data.pdf> (vizitat 27.10.2020).
 19. Propunere de Regulament al Parlamentului European și al Consiliului privind protecția bugetului Uniunii în cazul unor deficiențe generalizate în ceea ce privește statul de drept în statele-membre COM/2018/324 final – 2018/0136 (COD).
<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX:52018PC0324> (vizitat 05.11.2020).
 20. Recomandarea (UE) 2016/1374 a Comisiei din 27 iulie 2016 privind statul de drept în Polonia C/2016/5703. JO L 217, 12.8.2016, p. 53-68.
<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX:32016H1374> (vizitat 06.10.2020).
 21. Regulamentul (UE) nr. 1176/2011 al Parlamentului European și al Consiliului din 16 noiembrie 2011 privind prevenirea și corectarea dezechilibrelor macroeconomice JO L 306, 23.11.2011, p. 25-32.
<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/ALL/?uri=CELEX:32011R1176> (vizitat 24.09.2020).
 22. Rezoluția Parlamentului European din 25 octombrie 2016 conținând recomandări adresate Comisiei referitoare la crearea unui mecanism al UE pentru democrație, statul de drept și drepturile fundamentale (2015/2254(INL)) (2018/C 215/25).
<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:52016IP0409&from=ES> (vizitat 20.10.2020).
 23. Rezoluția Parlamentului European din 25 octombrie 2016 conținând recomandări adresate Comisiei referitoare la crearea unui mecanism al UE pentru democrație, statul de drept și drepturile fundamentale (2015/2254(INL)) (2018/C 215/25).
<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:52016IP0409&from=ES>; Rezoluția Parlamentului European din 14 noiembrie 2018 referitoare la necesitatea unui mecanism cuprinzător la nivelul UE pentru protejarea democrației, a statului de drept și a drepturilor fundamentale (2018/2886(RSP)).
https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-8-2018-0456_RO.html; Rezoluția Parlamentului European din 16 ianuarie 2020 referitoare la audierile în curs în temeiul articolului 7, alineatul (1) din TUE privind Polonia și Ungaria (2020/2513(RSP)) § 5.
https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2020-0014_RO.html (vizitat 20.10.2020).
 24. Rezoluția Parlamentului European din 7 octombrie 2020 referitoare la instituirea unui mecanism al UE pentru democrație, statul de drept și drepturile fundamentale (2020/2072(INI)).
https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2020-0251_RO.html (vizitat 25.10.2020).
 25. Versiune consolidată a Tratatului privind Uniunea Europeană și a Tratatului privind funcționarea Uniunii Europene; Tratatul privind Uniunea Europeană (versiune consolidată); Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene (versiune consolidată).
<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/HTML/?uri=CELEX:12016M/TXT&from=EN> (vizitat 15.09.2020).
 26. Evaluation of the annual rule of law dialogue.
<https://www.consilium.europa.eu/media/41394/st14173-en19.pdf> (vizitat 27.10.2020).
 27. Follow up to the Parliament resolution on the establishment of an EU mechanism on democracy, the rule of law and fundamental rights, adopted by the Commission on 17 January 2017, SP (2017)16.
<https://www.europarl.europa.eu/legislative-train/theme-area-of-justice-and-fundamental-rights/file-eu-mechanism-on-democracy-the-rule-of-law-and-fundamental-rights/03-2017> (vizitat 22.10.2020).
 28. Request for an opinion - the European Parliament - the legal framework and practices of EU member states during the Covid-19 crisis.
<https://www.venice.coe.int/webforms/events/?id=2967> (vizitat 15.10.2020).
 29. Rule of law report – methodology, 30 September 2020.
https://ec.europa.eu/info/files/2020-rule-law-report-methodology_en (vizitat 13.10.2020).
 30. Rule of law report - stakeholder contribution - Council of Europe, 30 September 2020
https://ec.europa.eu/info/files/2020-rule-law-report-stakeholder-contribution-council-europe_en (vizitat 15.10.2020).
 31. Rule of law conditionality: MEPs strike a deal with Council.
<https://www.europarl.europa.eu/news/ro/press-room/20201104IPR90813/rule-of-law-conditionality-meps-strike-a-deal-with-council> (vizitat 05.11.2020).

CZU: 343.433

DOI: 10.5281/zenodo.4309071

STABILIREA ECHILIBRULUI ECHITABIL ÎNTRE INTERESELE PĂRINȚILOR ȘI INTERESUL SUPERIOR AL COPILULUI

Violeta COJOCARU,
dr. habilitat, prof. univ.,
prorector USM, formator INJ
<https://orcid.org/0000-0003-3816-3318>

SUMAR

Circulația constantă a persoanelor la nivel mondial a condus la sporirea numărului de familii cu dimensiuni internaționale. Mobilitatea îmbunătățită a familiilor contribuie la intensificarea tendinței, remarcată în ultimii ani, privind divorțurile și despărțirile cu implicații transfrontaliere.

În conformitate cu Convenția de la Haga din 1980, copiii deplasați sau reținuți în mod ilicit, ca urmare a acestor despărțiri, trebuie să fie înapoiți rapid în țara în care își au reședința obișnuită. Instanțele din țara în care copiii își au reședința obișnuită se pronunță cu privire la fondul litigiului privind încredințarea. Sub acest aspect este foarte important ca instanțele din țara din care copilul a fost deplasat să dispună înapoierea în termen de șase săptămâni de la data depunerii cererii de înapoiere, stabilind un echilibru echitabil între interesele părinților și interesul superior al copilului.

Cuvinte-cheie: răpire, copil, interes superior, înapoiere, reținere, încredințare, instanță, hotărâre.

Răpirile internaționale de copii nu reprezintă o problemă nouă, iar frecvența acestora continuă să crească odată cu facilitarea călătoriilor internaționale, creșterea numărului căsătoriilor cu element de extraneitate și amplificarea ratei divorțurilor. Acest fenomen are consecințe grave atât asupra copilului cât și părintelui lăsat în urmă. Copilul este lipsit nu doar de contactul cu celălalt părinte, ci și de mediul

ESTABLISHING A FAIR BALANCE BETWEEN THE INTERESTS OF THE PARENTS AND THE BEST INTERESTS OF THE CHILD

SUMMARY

The constant movement of people worldwide has led to an increase of the number of internationally dimensioned families. Improved family mobility contributes to the intensification of the noticeable trend regarding divorces and separations with cross-border implications.

According to The Hague Convention, children who have been wrongfully displaced or detained as a result of such separations must be returned promptly to the country in which they have their habitual residence. The courts of the country in which they have their habitual residence shall rule on the substance of the entrustment dispute.

In this respect, it is very important that the national courts of the country from which the child was moved order the return within six weeks of the date on which the request for return was lodged, thus establishing a fair balance between the interests of the parents and the best interests of the child.

Key-words: abduction, child, best interests, displacement, detention, entrustment, court, decision.

său de origine și „transferat” într-o cultură cu care el poate să nu fi avut nici o legătură prealabilă. Persoana care comite actul răpirii deplasează copilul într-un alt stat cu un alt sistem juridic, structură socială, cultură și, de multe ori, limbă. Aceste diferențe, plus distanța fizică care este, în general, implicată, pot complica localizarea, recuperarea și returnarea copilului răpit la nivel internațional.

În acest articol vom analiza acel echilibru echitabil, stabilirea căruia revine în sarcina instanței de judecată pe cazuri în care copiii sunt strămutați sau reținuți de unul dintre părinți într-o altă țară decât țara de reședință obișnuită. Vom supune analizei noțiunile de interes superior al copilului și reședin-

ță obișnuită. Ne vom expune asupra aplicării instrumentelor internaționale în ordinea juridică internă.

O soluție pentru strămutarea transfrontalieră ilegală a fost oferită de Convenția de la Haga din 1980 [3]. Convenția de la Haga din 25 octombrie 1980 asupra aspectelor civile ale răpirii internaționale de copii urmărește combaterea răpirii parentale de copii prin asigurarea unui sistem de cooperare între autoritățile centrale și a unei proceduri rapide pentru returnarea copilului în țara de reședință obișnuită a acestuia. Motivele adoptării Convenției sunt expuse în mod coerent în preambul, enunțând convingerea profundă a statelor semnatare că interesul copilului este de importanță primordială în orice problemă privind încredințarea sa, dorința de a proteja copilul, pe plan internațional, împotriva efectelor dăunătoare ale unei deplasări ilicite și de a întocmi proceduri în vederea garantării înapoierii imediate a copilului în statul reședinței sale obișnuite, precum și de a asigura protecția dreptului de vizitare. Obiectul Convenției, potrivit articolului 1 al acesteia, îl constituie două componente: de a asigura înapoierea imediată a copiilor deplasați sau reținuți ilicit în orice stat contractant și de a face să se respecte efectiv în celelalte state contractante drepturile privind încredințarea și vizitarea, care există într-un stat contractant.

Republica Moldova a devenit parte la Convenția de la Haga din 1980 prin Hotărârea Parlamentului nr.1468 din 29.01.1998 cu privire la aderarea Republicii Moldova la Convenția asupra aspectelor civile ale răpirii internaționale de copii, formulând o rezervă în acest context: „În temeiul articolului 42 al Convenției, întru aplicarea alineatului 3 al articolului 26, Republica Moldova declară că își va asuma spezele prevăzute la alineatul 2 al articolului 26 doar în măsura în care aceste speze vor fi acoperite de sistemul național de asistență judiciară și juridică” [6].

Cu părere de rău, doar în 2020 s-au făcut primii pași necesari în vederea implementării acestei Convenții. Astfel, menționăm modificările care au intrat în vigoare pe 14 august 2020 la Legea nr.140 din 14 iunie 2013 privind protecția specială a copiilor aflați în situație de risc și a copiilor separați de părinți, în art.7, lit o) – „în cooperare cu autoritățile tutelare locale, cu alte autorități și instituții care activează în domeniile asistenței sociale, educației, ocrotirii sănătății, precum și cu organele de drept, întreprinde măsurile necesare pentru asigurarea implementării prevederilor Convenției asupra aspectelor civile ale răpirii internaționale de copii, adoptată la Haga la 25 octombrie 1980, și celor ale Convenției Europene asupra recunoașterii și executării deciziilor privind supravegherea copiilor și restabilirea supravegherii copiilor, adoptată la Luxemburg la 20 mai 1980” și art. 7¹, lit. b) – „exercită atribuțiile de autorita-

te centrală desemnată în contextul implementării prevederilor Convenției asupra protecției copiilor și cooperării în materie de adopție internațională, încheiată la Haga la 29 mai 1993, celor ale Convenției asupra aspectelor civile ale răpirii internaționale de copii, întocmită la Haga la 25 octombrie 1980, și celor ale Convenției Europene asupra recunoașterii și executării deciziilor privind supravegherea copiilor și restabilirea supravegherii copiilor, adoptată la Luxemburg la 20 mai 1980” [7].

Convenția de la Haga din 1980 vizează exclusiv aspectele civile ale deplasării sau reținerii ilicite a copilului și nu afectează problema unor eventuale consecințe penale. Cazurile de răpire și reținere a copiilor pot oferi temeuri de acționare în justiție în baza Convenției de la Haga din 1980, dacă au o natură internațională. Această Convenție se aplică oricărui copil care avea reședința obișnuită într-un stat semnatar imediat înainte de încălcarea drepturilor privind încredințarea sau vizitarea. Convenția se aplică copiilor cu vârste sub 16 ani, cu condiția ca atât țara de reședință obișnuită a copilului cât și țara în care copilul se află în prezent să fi ratificat Convenția.

Convenția oferă un mecanism real pentru înapoierea imediată a copiilor în țara de reședință și urmărește să restaureze statu-quo anterior răpirii. Autoritățile centrale ale țărilor implicate trebuie să coopereze între ele în scopul realizării obiectivelor Convenției de la Haga.

Un principiu fundamental al Convenției de la Haga este acela că copilul trebuie înapoiat cât mai curând posibil în locul său de reședință înainte de deplasare. Cu toate acestea, Convenția de la Haga stabilește șase argumente posibile sau excepții la înapoierea obligatorie a unui copil. Sarcina probei aparține părintelui care se opune înapoierii.

Pentru împotrivirea înapoierii copilului, trebuie să se stabilească următoarele:

- a) că a trecut mai mult de un an de la momentul deplasării sau neînapoierii ilicite până la momentul introducerii cererii înaintea autorității judiciare sau administrative și copilul este acum acomodat cu noul mediu (art. 12); sau
- b) că persoana care solicita înapoierea „nu exercita efectiv dreptul privind încredințarea la data deplasării sau neînapoierii” (art. 13 alin. 1 a); sau
- c) că persoana care solicita înapoierea „consimțise sau încuviințase ulterior acestei deplasări sau neînapoierii” (art. 13 alin. 1 a).

De asemenea, Convenția de la Haga din 1980 ține cont de faptul că neînapoierea se poate dovedi uneori justificată pentru motive obiective care corespund intereselor copilului. Acesta este raționamentul care explică existența excepțiilor, în special

în cazul unui risc grav, ca întoarcerea sa să expună copilul la daune fizice sau psihologice sau să plaseze într-un alt fel copilul într-o situație intolerabilă (art.13, primul paragraf (b)).

Acest instrument juridic acordă cea mai mare importanță interesului superior al copilului.

Principiul general care călăuzește toate documentele internaționale în materia drepturilor copilului este inclus în dispoziția articolului 3 al Convenției ONU: „În toate deciziile care îi privesc pe copii, fie că sunt luate de instituții publice sau private de ocrotire sociale, de către tribunale, autorități administrative sau de organe legislative, interesele superioare ale copilului trebuie să constituie o considerație primordială” [4].

De menționat este faptul că principiul interesului superior al copilului nu reprezintă o novație pentru documentele internaționale în materia drepturilor omului, acesta fiind reflectat pentru prima dată în Declarația drepturilor copilului din 1959: „Copilul se va bucura de ocrotire specială și i se vor oferi posibilități favorabile și înlesniri, prin lege și prin alte mijloace, care să-i îngăduie să se dezvolte fizic și moral, spiritual și social, în condiții de libertate și demnitate. Legiferarea acestor obiective va avea drept considerent suprem optima satisfacere a intereselor copilului” [5].

La o primă vedere, dispoziția art.3 al Convenției ONU nu oferă nici o explicație detaliată asupra modului său de aplicare, nu fixează nici o obligație specifică, ci doar consacră principiul interesului superior al copilului ca pe un considerent primordial. Formularea „în toate deciziile” este foarte generală și include, în opinia noastră, toate intervențiile făcute în privința copiilor. Jean Zermatten consideră că „legiuitorul, din respect pentru principiul prevăzut în art.5 al Convenției, nu a dorit să intervină în sfera familială pentru a sublinia responsabilitatea părinților; și să păstreze acestui principiu șansa de a fi admis de toți” [20, p.6]. Utilizarea acestui superlativ semnifică faptul că în toate circumstanțele interesul copilului trebuie să prevaleze, ca fiind superior (cel mai bun) oricărui alt interes.

Noțiunile de „interes” și „superior” împreună semnifică faptul că ceea ce trebuie vizat este „bunăstarea” copilului, așa cum este definită în mai multe prevederi ale Convenției ONU, îndeosebi în preambul (paragrafele 5 și 10) și în pct. 2 al articolului 3 al acesteia.

Dacă există dubii în ceea ce privește determinarea interesului superior al copilului în raport cu interesele altor persoane sau grupuri de persoane, trebuie să recunoaștem că această noțiune nu poate fi fondată în mod real pe elemente clare sau obiective, ea trebuind, deci, să fie înlocuită cu noțiunea de „cel mai mic rău posibil” [21, p.32]. Anume această nouă expresie „cum să facem cât mai puțin rău” o

înlocuiește pe cea de „interes superior” al copilului și trebuie să influențeze decizia.

Dacă recurgem la analiza literală, constatăm că în dispoziția articolului se vorbește despre „o considerație generală” dar nu despre „una primordială”. Această nuanță, în realitate, semnifică faptul că în cazurile când autoritatea (judecătorească, administrativă, politică) urmează să ia o decizie, ea trebuie să acorde o importanță particulară interesului superior al copilului, însă așa încât acest interes să nu prejudicieze alte interese (cel al părinților, al altor copii, al adulților, al statului), care, de asemenea, au valoare [2, p.8-15].

Conceptul de „interes superior al copilului” se regăsește și în alte articole ale Convenției ONU, în situații speciale, cum ar fi în cazul separării de părinți: copiii nu vor fi separați de părinți, împotriva voinței lor, „decât atunci când autoritățile competente, în urma unei reexaminări oficiale, constată, în acord cu legislația și procedurile valabile, că o asemenea separare este necesară intereselor superioare ale copilului”; statele trebuie să respecte dreptul copilului de a păstra legătura cu ambii părinți, „în afară de cazul în care acest lucru este contrar interesului superior al copilului” (art. 9, alin. (1) al Convenției); în cazul responsabilităților părintești: ambii părinți au răspundere comună pentru creșterea și dezvoltarea copilului și „aceștia trebuie să se conducă, înainte de orice, după interesul superior al copilului” (art. 18 al Convenției); în cazul privării de mediul familial: copiii lipsiți de mediul lor familial, temporar sau definitiv, sau care, „în propriul lor interes, nu pot fi lăsați în acest mediu”, au dreptul la protecție și la ajutor special din partea statului (art. 20 al Convenției); în cazul adopției: statele trebuie să se asigure că rațiunea primordială în acest domeniu este interesul superior al copilului (art. 21 al Convenției); în cazul privării de libertate: copiii privați de libertate vor fi separați de adulți „în afară de cazul în care se consideră că este în interesul superior al copilului să nu se procedeze astfel” (art. 37 lit. c)); la audierile în fața tribunalului a cazurilor de încălcare a legii penale de către un minor: părinții sau reprezentanții legali ai copilului trebuie să fie prezenți „dacă acest lucru nu este considerat contrar interesului superior al copilului” [art. 40 alin. (2) lit. b)(iii)].

În acest sens, drepturile copilului proclamate în numele interesului copilului permit formularea unei idei mai precise privind conținutul principiului interesului superior al copilului. Noțiunea *interesul superior al copilului* prezintă mai multe particularități. Contrar majorității articolelor Convenției, articolul 3, p.1 nu constituie un drept subiectiv ca atare, acesta instituind un principiu de interpretare care urmează a fi utilizat în toate formele de intervenție față de copii [19, p.7].

Această dispoziție impune, totuși, o obligație pentru state – aceea de a ține cont de interesul superior al copilului în cazul adoptării vreunei decizii oficiale. Articolul 3 nu poate fi privit izolat, acesta aparținând unui tot întreg și instituind un statut nou: copilul – subiect de drepturi. Conceptul interesului superior al copilului este o noțiune pe termen lung, deoarece privește situația copilului în perspectiva viitorului său. Copilul evoluează și, respectiv, interesul său trebuie să fie detașat de noțiunea de „imediat”, pentru a privilegia viziunea viitorului.

Pentru a reitera, problema decisivă este dacă echilibrul echitabil care trebuie să existe între interesele concurente – cele ale copilului, ale celor doi părinți și ale ordinii publice – a fost atins, în marja de apreciere acordată statelor. Cu toate acestea, statele trebuie să se asigure că interesele superioare ale copilului trebuie să fie considerația primară și că obiectivele de prevenție și întoarcere imediată corespund interesului superior al copilului.

CtEDO a reținut că există un consens larg – inclusiv în dreptul internațional – în sprijinul ideii că în toate deciziile care privesc copiii interesele supreme ale acestora trebuie să aibă o importanță prioritară.

Potrivit noii proceduri din Capitolul XXVI al Codului de procedură civilă, denumit „**Înapoierea copilului și exercitarea dreptului de vizitare a copilului**”, cererea privind înapoierea copilului în statul reședinței sale obișnuite și cea privind exercitarea dreptului de vizitare a copilului, în conformitate cu Convenția asupra aspectelor civile ale răpirii internaționale de copii, întocmită la Haga la 25 octombrie 1980, se depun la Curtea de Apel Chișinău de către autoritatea centrală din Republica Moldova pentru implementarea prevederilor Convenției menționate sau de către reclamant (art. 293¹).

Cererea se examinează, în mod prioritar, de către Curtea de Apel în ședință închisă, cu participarea obligatorie a reclamantului și a părâtului sau a reprezentanților acestora. Instanța judecă cauza în fond în termen de 10 zile lucrătoare de la data admiterii cererii (art. 293³).

Hotărârea judecătorească integrală se întocmește în termen de 14 zile de la data pronunțării dispozitivului acesteia și poate fi atacată cu recurs (art. 293⁴) [1].

Susținem procedura de examinare și pronunțare, în regim prioritar, a cererilor privind returnarea la locul habitual de trai sau exercitarea dreptului de vizitare în conformitate cu Convenția de la Haga din 25 octombrie 1980 asupra aspectelor civile ale răpirii internaționale de copii.

În conformitate cu jurisprudența stabilită, scopul și sensul conceptului de „reședință obișnuită” a unui copil trebuie determinate în conformitate

cu interesul superior al copilului și, în particular, cu criteriul proximității. Acest concept corespunde locului care reflectă un oarecare nivel de integrare a copilului într-un mediu social și familial, care trebuie stabilit de instanța națională, luând în calcul toate circumstanțele specifice fiecărui caz în parte. Dintre toate criteriile de stabilire a reședinței obișnuite a copilului, prezența fizică a copilului în statul membru respectiv are o importanță deosebită.

În cazul răpirii internaționale de copii, există posibilitatea de adresare la CtEDO, această oportunitate servind drept garant întru respectarea Convenției de la Haga din 1980 de către autoritățile statale. Majoritatea cazurilor de răpire sunt examinate prin prisma articolului 8 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului.

Curtea Europeană a Drepturilor Omului a subliniat că, în contextul unei cereri de înapoiere în baza Convenției de la Haga, conceptul de interes superior al copilului trebuie evaluat în lumina excepțiilor oferite de Convenția de la Haga, care privesc:

- a) trecerea timpului (art. 12);
- b) condițiile de aplicare a Convenției de la Haga (art. 13 (a));
- c) existența unui „risc grav” (art. 13 (b));
- d) conformitatea cu principiile fundamentale ale statului solicitat cu privire la salvagardarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale (art. 20).

Ce trebuie să facă autoritățile naționale, în baza articolului 8, în cazuri de răpire de copii, ca să nu ajungă cazul la CtEDO?

CtEDO a subliniat că articolul 8 solicită ca instanțele naționale:

- a) să realizeze o analiză atentă a speței (cerința de analiză adecvată);
- b) să pronunțe o decizie cu motive specifice și suficient de detaliate în lumina circumstanțelor cazului.

Pe lângă cerința de analiză adecvată și motivare, CtEDO a stabilit că articolul 8 include dreptul unui părinte de a asigura luarea măsurilor pentru reunirea cu copilul său și obligația autorităților naționale de a întreprinde aceste măsuri.

În particular, cazurile de răpire necesită:

- c) instrumentare urgentă de către autoritățile naționale;
- d) măsuri adecvate și efective de aplicare.

CtEDO a reiterat că în domeniul răpirii internaționale de copii obligația impusă de articolul 8 trebuie interpretată în lumina cerințelor Convenției de la Haga din 1980 (*Ignaccolo-Zenide c. României*) – „Curtea apreciază că obligațiile pozitive impuse de art. 8 din Convenție statelor contractante, în materie de reunire a unui părinte cu minorii, trebuie interpretate în lumina Convenției de la Haga

din 25 octombrie 1980 privind aspectele civile ale răpirii internaționale de copii (Convenția de la Haga). Aceasta este cu atât mai valabil în cauza de față, deoarece statul pârât este și el parte la acest instrument, al cărui articol 7 conține o listă de măsuri ce trebuie luate de state pentru asigurarea reîncredințării imediate a copiilor” [19, alin.95], cele ale Convenției privind drepturile copilului (*Maire c. Portugalia*) [10, alin.72] și ale regulilor și principiilor relevante din legislația internațională aplicabilă în relațiile dintre părțile semnatare (*X. c. Letoniei* [GC]) [18, alin.93].

Este necesar ca diversele organisme ale statului să își coordoneze eforturile pentru a implementa deciziile judiciare privind copilul. În (*Chabrowski c. Ucraina*), CtEDO a analizat eșecul autorităților statului în executarea unei decizii de înapoiere cu referință la faptul că părintele „răpitor” trăia în țară legal, că respectivul copil mergea la școală și fusese tratat la un spital public acolo. Acest lucru a demonstrat, în opinia Curții, că părintele „răpitor” se afla în raza tuturor măsurilor de constrângere [8, alin.108].

O schimbare a faptelor relevante poate justifica în mod excepțional neexecutarea unei decizii definitive de întoarcere. Cu toate acestea, CtEDO trebuie să fie satisfăcută că schimbarea faptelor relevante nu a fost determinată de eșecul statului în luarea tuturor măsurilor care pot fi așteptate în mod rezonabil să faciliteze executarea deciziei de întoarcere (*Sylvester c. Austriei*) [16, alin.63].

Obligația statului de a asigura punerea în executare a unei hotărâri judecătorești cu privire la drepturile părinților asupra copiilor este o obligație al cărei cel mai important aspect este celeritatea cu care este luată.

Utilizarea măsurilor de constrângere nu este dezirabilă. Cu toate acestea, utilizarea sancțiunilor nu trebuie exclusă în cazul unei conduite ilicite a părintelui cu care locuiește copilul (*P.P. c. Poloniei*) [13, alin.92].

Cazurile acoperite de Convenția de la Haga trebuie instrumentate urgent, deoarece trecerea timpului poate avea consecințe iremediabile pentru relațiile dintre copil și părintele care nu locuiește cu acesta (*Vilenchik c. Ucrainei*) [17, alin.53].

Articolul 11 din Convenția de la Haga solicită autorităților judiciare sau administrative implicate să acționeze cu promptitudine în procedurile pentru întoarcerea copiilor, iar neluarea unei acțiuni în termen de șase săptămâni poate conduce la o solicitare a motivului de întârziere.

Întârzierile procedurii pot permite CtEDO să concluzioneze că autoritățile nu și-au respectat obligațiile pozitive în baza CEDO (*Shaw c. Ungariei*). CtEDO a luat în calcul, *inter alia*, că într-o perioadă de 11 luni singurele măsuri de executare întreprinse au fost cererile eșuate ale executorului

judecătoresc privind întoarcerea copilului și impunerea unei sume relativ mici de amendă într-un caz [15, alin.72].

În *Severe c. Austriei*, instanțele naționale au avut nevoie de aproape cinci ani și jumătate până la hotărârea de executare a deciziei de înapoiere [14, alin.72].

În evaluarea unei petiții pentru întoarcerea unui copil, instanțele nu trebuie să ia în calcul doar factorii care pot reprezenta o excepție pentru întoarcerea imediată a copilului, ci trebuie să ia o decizie cu motivări specifice în lumina circumstanțelor cazului. Cu alte cuvinte, ele trebuie să ia o decizie care este suficient de motivată pe acest subiect.

Motivarea instanțelor naționale nu trebuie să fie automată și stereotipă, ci suficient de detaliată în lumina excepțiilor prevăzute în Convenția de la Haga din 1980, care trebuie interpretate cu strictețe [18, alin.107].

Trebuie reținut că atât refuzul de a ține cont de obiecțiile de înapoiere care pot cădea sub incidența articolelor 12, 13 și 20 din Convenția de la Haga cât și motivarea insuficientă în decizia care respinge aceste obiecții contravin articolului 8 din CEDO.

Măsurile privind executarea deciziilor de întoarcere trebuie să fie adecvate și eficiente. Pentru a evalua acest lucru, CtEDO poate lua în calcul câțiva factori, precum:

- a) conduita persoanei care solicită întoarcerea. În *Nuutinen c. Finlandei*, CtEDO a ținut cont de faptul că persoana care a solicitat întoarcerea contribuise la întârzieri în faza de executare, fără a coopera suficient cu autoritățile sociale în cadrul procedurilor judecătorești [20, alin.135];
- b) conduita persoanei care a reținut copilul. În *Maumousseau și Washington c. Franței*, CtEDO a luat în calcul conduita obstructivă a părintelui răpitor [11, alin.84].

În jurisprudența CtEDO, în privința răpirii internaționale de copii noi deosebim două categorii de cauze: în care cererea a fost depusă de către părintele al cărui copil a fost răpit și în care cererea a fost depusă la CtEDO de către părintele care a răpit copilul. CtEDO efectuează în mod inevitabil o analiză a interesului superior al copilului în aceste cazuri.

CtEDO a subliniat că instanțele naționale trebuie să analizeze detaliat situația familială și circumstanțele particulare ale fiecărui caz. Trebuie acordată atenția cuvenită, în scopul procedurilor Convenției de la Haga din 1980, interesului suprem al copilului care trebuie echilibrat atent cu alte interese vizate. Orice decizie de întoarcere sau neîntoarcere a unui copil trebuie să se bazeze pe temeuri relevante și suficiente.

În cele din urmă, apreciem Convenția de la Haga asupra aspectelor civile ale răpirii internaționale

de copii, ca fiind un instrument valoros întru protecția copilului supus fenomenului răpirii parentale internaționale prin instituirea unui mecanism de returnare a acestuia la reședința sa obișnuită. Protecția copilului, în egală măsură, se realizează și atunci când nu se dispune întoarcerea acestuia, or, nu ar fi justificată satisfacerea cererii de înapoiere atunci când aceasta nu este înaintată într-un termen rezonabil, iar copilul este deja integrat în noul său mediu social, sau în ipoteza în care copilul se împotrivesc înapoierii sale și deja a atins o vârstă suficient de matură ca să-i fie luată în considerație opinia, ori, mai mult de atât, atunci când există un risc grav ca înapoierea copilului să-l expună pe acesta unui pericol. Luând în considerație cele prezentate mai sus, susținem că la temelia Convenției se află, prin excelență, principiul respectării interesului superior al copilului, întrucât și în cazurile de nereturnare a minorului este implicat, în mod indirect, interesul superior al acestuia.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE:

1. Codul de procedură civilă al Republicii Moldova. Nr.225 din 30 mai 2002. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2018, nr. 285-294.
2. Cojocaru V., Cereteu A. Principiile protecției copilului aflat în situație de risc și a copilului separat de părinți. În: *Revista Națională de Drept*, 2020, nr.7-9, p. 8-15.
3. Convenția de la Haga asupra aspectelor civile ale răpirii internaționale de copii din 25 octombrie 1980. În vigoare pentru Republica Moldova din 1 iulie 1998. În: *Tratate Internaționale*, 1999, nr.15.
4. Convenția cu privire la drepturile copilului din 29.11.1989. În vigoare pentru Republica Moldova din 25.02.1993. În: *Tratate Internaționale*, 1998, nr.1.
5. Declarația drepturilor copilului. Rezoluția Adunării Generale a ONU nr.1386 A(XI) din 20.11.1959.
6. Hotărârea Parlamentului cu privire la aderarea Republicii Moldova la Convenția asupra protecției copiilor și cooperării în materia adopției internaționale și la Convenția asupra aspectelor civile ale răpirii internaționale de copii. Nr. 1468 din 29 ianuarie 1998. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1998, nr.14-15.
7. Legea Republicii Moldova privind protecția specială a copiilor aflați în situație de risc și a copiilor separați de părinți. Nr.140 din 14 iunie 2013. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2013, nr.167-172.
8. *Case of Chabrowski v. Ukraine*, ECHR, 17 January 2013. <http://hudoc.echr.coe.int/rus?i=001-115888> (vizitat 22.11.2020).
9. *Case of Ignaccolo-Zenide v. Romania*, ECHR, 25 January 2000. <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58448> (vizitat 20.11.2020).
10. *Case of Maire v. Portugal*, ECHR, 26 June 2003. <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-61184> (vizitat 27.11.2020).
11. *Case of Maumousseau and Washington v. France*, ECHR, 6 December 2007. <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-83823> (vizitat 27.11.2020).
12. *Case of Nuutien v. Finland*, ECHR, 27 June 2000. <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58736> (vizitat 26.11.2020).
13. *Case of P.P. v. Poland*, ECHR, 8 January 2008. <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-150355> (vizitat 23.11.2020).
14. *Case of Severe v. Austria*, ECHR, 21 September 2017. <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-177079> (vizitat 26.11.2020).
15. *Case of Shaw v. Hungary*, ECHR, 26 July 2011. <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-105758> (vizitat 24.11.2020).
16. *Case of Sylvester v. Austria*, ECHR, 24 April 2003. <http://hudoc.echr.coe.int/rus?i=001-61054> (vizitat 22.11.2020).
17. *Case of Vilenchik v. Ukraine*, ECHR, 3 October 2017. <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-177228> (vizitat 23.11.2020).
18. *Case of X v. Latvia*, ECHR, 26 November 2013. <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-138992> (vizitat 21.11.2020).
19. Parker S. The Best Interests of the Child – Principles and Problems”. In: P. Alston (ed.), *The Best Interests of the Child*, Oxford, 1994.
20. Zermatten J. *L'intérêt supérieur de l'enfant: De l'Analyse Littérale à la Portée Philosophique*, IDE, 2003. 30 p.
21. Zermatten J. *Introduction à la Convention des Nations Unies relatives au droits de l'enfant: L'intérêt supérieur de l'enfant, ses droits participatifs*, DIE, Geneve, 2005.

DREPT CIVIL ȘI DREPT PROCESUAL CIVIL

CZU:347.232

DOI: 10.5281/zenodo.4309061

CONSTITUIREA DREPTULUI DE SUPERFICIE PRIN ACT JURIDIC

Constanța OBADĂ,

Școala Doctorală de Științe Juridice, USM
<https://orcid.org/0000-0002-9291-5552>

SUMAR

Superficia, deși existentă în legislația moldovenească odată cu adoptarea Codului civil, la 06.06.2002, este o instituție de drept care nu prea a fost utilizată din cauza ambiguităților cuprinse în normele ce o reglementa, precum și în lipsa unei experiențe în domeniu. Prin urmare, odată cu modernizarea Codului civil al Republicii Moldova au fost înlăturate unele neconcordanțe existente în prevederile legale care reglementează superficia, mai cu seamă în ceea ce ține de construcția juridică a acesteia, fapt care împiedica aplicarea ei în practică. Prezenta lucrare are ca scop elucidarea unor aspecte ale constituirii superficiei în temeiul actului juridic, care, după părerea noastră, ar putea fi îmbunătățite pentru a permite extinderea aplicabilității practice a acesteia.

Cuvinte-cheie: drept de superficie, drept de proprietate, superficies solo cedit, drept real, accesiune imobiliară artificială, construcție, terenul altuia.

Conform Codului civil al Republicii Moldova (art. 654), dreptul de superficie este dreptul real imobiliar de a poseda și folosi terenul altuia în vederea edificării și exploatării unei construcții a superficiarului, deasupra și sub acest teren, sau a exploatării unei construcții existente a superficiarului. Acesta își găsește reglementarea în art. 654-

CONSTITUTION OF THE SUPERFICIES BY LEGAL ACT

SUMMARY

The superficies, although existing in the Moldovan legislation since the adoption of the Civil Code, on 6th June 2002, is a legal institution that was not used so much due to the ambiguities contained in the rules governing it, as well as the lack of experience in the field. Therefore, with the modernization of the Civil Code of the Republic of Moldova, some existing inconsistencies in the legal provisions governing the superficies were removed, especially in terms of its legal construction, which prevented its practical application. The present paper aims to elucidate some aspects of the constitution of the superficies under the legal act, which in our opinion could be improved to allow the extension of its practical applicability.

Key-words: superficies; property right; superficies solo cedit; the historical origin of superficies; real right; artificial real estate accession; construction; the land of another.

666 ale Codului civil al Republicii Moldova. Deși reglementat încă din iunie 2003, odată cu intrarea în vigoare a Codului civil, constituirea unui asemenea drept a fost oarecum evitată, din cauza că normele juridice referitoare la acesta erau ambigue și insuficient de clare. Odată cu intrarea în vigoare a Legii privind modernizarea Codului civil și modificarea unor acte legislative, nr. 133 din 15 noiembrie 2018 [4] a fost înlăturată echivocitatea unor norme, ceea ce stimulează participanții la circuitul civil să apeleze la instituția superficiei, care, în cele mai multe cazuri, se dovedește a fi economic avantajoasă pentru ambele părți ale raportului juridic de superficie.

Dacă până la intervenirea modificărilor, Codul civil al Republicii Moldova conținea reglementări inspirate din legislația Germaniei, conform căroră superficiarul are doar un drept de superficie,

care se caracterizează prin faptul că terenul este grevat cu posesie și folosință, construcția fiind o parte esențială a dreptului de suprafață, superficiarul nefiind proprietar al construcției, ci având un drept real limitat asupra ei [6, p. 959], acum, după modernizarea Codului civil, avem reglementări inspirate atât din legislația germană cât și din cea franceză (care reglementează caracterul dualist al suprafeței), adoptându-se, așa cum menționează dr., conf. Octavian Cazac, un model hibrid de reglementare a suprafeței, care combină cele două abordări [2], astfel că superficiarul este arătat drept proprietar al construcției pe durata termenului de suprafață.

Prin urmare, dreptul de suprafață are un caracter dualist, ceea ce înseamnă că construcția sa juridică conține în sine două elemente:

- 1) dreptul de posesie și folosință asupra terenului – proprietate a unui tert – din care derivă un drept de dispoziție specific. Specific, pentru că superficiarul poate dispune de acest drept doar împreună cu construcția și doar de dreptul asupra porțiunii de teren grevat cu suprafață. Cu suprafață poate fi grevat atât întregul teren cât și o porțiune a acestuia – caz în care va fi necesar de întocmit planul geometric al terenului în care se va stabili porțiunea de teren concretă asupra căreia se va exercita suprafața;
- 2) dreptul de proprietate a superficiarului asupra unei construcții care există pe terenul ce aparține tertului sau care urmează a fi ridicată – de unde derivă și dreptul de dispoziție asupra construcției.

În cele ce urmează, vom încerca să analizăm modalitățile de constituire a dreptului de suprafață prin act juridic, pentru o mai bună înțelegere a acestuia, făcând, totodată, și o analiză comparativă cu vechile reglementări. Astfel, potrivit art. 655 al Codului civil, *dreptul de suprafață se naște în temeiul unui act juridic sau al unei dispoziții legale* (reglementare, care, de altfel, exista și până la modernizarea Codului civil). Ceea ce este diferit, însă, este faptul că legiuitorul a mers mai departe și a desfășurat modalitatea de constituire a suprafeței prin act juridic. Astfel că putem deosebi:

- constituirea suprafeței prin act juridic unilateral;
- constituirea suprafeței prin act juridic bilateral (contract).

Prin actul juridic unilateral a fost reglementată expres (art.655, alin.4 Cod civil) constituirea dreptului de suprafață prin renunțarea, de către proprietarul terenului, la dreptul de a invoca accesiunea – în favoarea constructorului, precum și se poate înregistra în favoarea unui tert prin cesiunea dreptului de a invoca accesiunea.

Constituirea suprafeței prin renunțarea proprietarului de a invoca accesiunea ar reprezenta o derogare de la regula cuprinsă în art. 521, alin. (1), potrivit căreia *construcțiile și lucrările subterane sau de la suprafața terenului sunt prezumate a fi făcute de proprietarul terenului pe cheltuiala sa și îi aparțin acestuia până la proba contrară*. Cu alte cuvinte, are loc accesiunea imobiliară artificială – una din modalitățile de dobândire a dreptului de proprietate. În acest context, profesorul Sevastian Cercel scria despre dreptul de suprafață că este considerat a fi o „antiteză a instituției accesiunii imobiliare artificiale, iar pe durata existenței sale împiedică extinderea dreptului de proprietate al proprietarului terenului asupra construcției edificate de suprafațiar. Imediat ce dreptul de suprafață încetează, în mod logic, este reactivat mecanismul accesiunii” [1, p. 816].

Această renunțare la invocarea accesiunii se va face printr-o declarație unilaterală autentificată notarial, or, potrivit art. 323, lit. a), forma autentică a actului juridic este obligatorie, dacă actul juridic are ca obiect înstrăinarea bunurilor imobile sau grevarea acestora cu drepturi reale limitate, cu excepția cazurilor prevăzute expres de lege. Conform Instrucțiunii Agenției Relații Funciare și Cadastru nr. 112 din 22-06-2005, cu privire la înregistrarea bunurilor imobile și a drepturilor asupra lor, o asemenea înregistrare a dreptului de suprafață se va face la cererea scrisă a solicitantului (solicitantul fiind chiar suprafațiarul), care va prezenta declarația proprietarului terenului referitoare la grevarea cu suprafață a întregului teren, iar dacă este vorba doar despre o porțiune a terenului, atunci la această declarație ar trebui să fie anexat și planul geometric cu delimitarea porțiunii de teren pe care se va constitui suprafața.

Cu toate acestea, în opinia noastră, o asemenea modalitate de constituire a suprafeței nu este recomandată, căci printr-o simplă declarație unilaterală nu este posibil de reglementat efectele ce țin de exercitarea suprafeței și, mai cu seamă, ale încetării acesteia, ținând cont că la încetarea suprafeței construcția revine deplin drept proprietarului de teren. Desigur că revenirea dată implică atât drepturi cât și obligații în sarcina ambelor părți participante în acest raport juridic, pentru care soluția oferită de lege ar putea să nu fie cea mai avantajoasă. Considerăm că la o asemenea modalitate de constituire a suprafeței, care ar putea să ridice mai puține probleme (cel puțin, în teorie), ar putea apela rudele foarte apropiate, în calitate de participanți la raportul juridic de suprafață.

În ceea ce privește cesiunea de către proprietar a dreptului de a invoca accesiunea, aceasta reprezintă o modalitate de constituire greu de înțeles. Sursa directă a inspirației o constituie Codul civil al

României din 2009, intrat în vigoare la 01.10.2011, care, la rândul său, a fost inspirat din prevederile art. 1110 al Codului civil al Quebecului, potrivit căruia „*La propriété superficiare résulte de la division de l'objet du droit de propriété portant sur un immeuble, de la cession du droit d'accession ou de la renonciation au e de l'accession*”. Se pare că nici colegii de peste Prut nu prea au analizat și dezvoltat această modalitate de constituire a superficiei. Potrivit doamnei profesor Irina Sferdian, atunci când proprietarul terenului cesionează unui terț dreptul de a invoca accesiuinea, terțul va dobândi un drept de superficie, devenind proprietar al lucrării, terenul aparținând în continuare aceluiași proprietar [5, p. 617]. S-ar părea că ar exista trei subiecți implicați în acest format de constituire a superficiei: proprietarul terenului, îndreptățit să solicite accesiuinea; superficiarul, edificatorul construcției și terțul, căruia i s-ar oferi, prin cesionare, un drept de a invoca el accesiuinea, astfel devenind proprietar al construcției/superficiar. Este greu de imaginat care ar putea fi cazurile în care proprietarul terenului ar putea cesiona dreptul său de a invoca accesiuinea, căci doar proprietarul terenului este unicul și exclusivul titular al dreptului de a invoca accesiuinea. Accesiuinea este o modalitate de dobândire a dreptului de proprietate, care vine ca un supliment la ceea ce este deja. Prin urmare, considerăm că un astfel de mod de constituire a superficiei este de neînchipuit atât în teorie, cât și în practică.

Refritor la constituirea superficiei în temeiul unui act juridic bilateral, sunt posibile mai multe variante:

I. Un prim scenariu ar fi situația în care proprietarul terenului, pe care nu există nici o construcție, încheie contractul de constituire a dreptului de superficie, prin care i se oferă dreptul superficiarului de a ridica și exploata o construcție pe acel teren, mai numită în literatura de specialitate și *superficie incipientă* [5, p. 604], aceasta fiind, de fapt, o etapă din durata de existență a superficiei. Chiar dacă nu este numită expres de către legiuitor ca fiind incipientă, acestei superficii îi sunt caracteristice efecte specifice atât referitor la termene cât și la etapa de încetare a acesteia. Prin urmare, atunci când părțile sunt la etapa încheierii contractului de constituire a superficiei, iar construcția nu există, părțile ar trebui să reglementeze foarte detaliat efectele contractului, pentru că, în caz contrar, așa cum am menționat și mai sus, soluția oferită de către legiuitor ar putea să nu le convină. Un exemplu ar fi situația prevăzută de art. 662, alin.(2) Cod civil, potrivit căruia, atunci când construcția nu există în momentul constituirii dreptului de superficie, iar valoarea acesteia este egală sau mai mare decât cea a terenului, proprietarul terenului poate cere obliqarea superficiarului să

cumpere terenul la valoarea de piață (s.a.) pe care acesta ar fi avut-o, dacă nu ar fi existat construcția. Dacă ar fi să revenim la regulile aplicabile accesiuinii, atunci, potrivit art. 521, alin. (5), în absența înțelegerii părților, *proprietarul poate cere instanței de judecată stabilirea prețului și pronunțarea unei hotărâri care să țină loc de contract de vânzare-cumpărare. Superficiarul ar putea refuza să cumpere terenul, dacă ridică, pe cheltuiala sa, construcția edificată pe teren și repune terenul în situația anterioară (s.a.)*. Prin urmare, în cazul în care părțile nu au prevăzut efectele încetării superficiei (în cazul în care construcția încă nu exista la momentul constituirii), superficiarul are două opțiuni, prevăzute de lege:

- 1) să cumpere terenul la valoarea sa de piață sau
- 2) să demoleze construcția și să readucă terenul la situația anterioară încheierii contractului.

Ca să reiterăm ideea, aceste soluții date de legiuitor ar putea să fie modificate prin acordul părților și părțile să negocieze clauzele potrivit principiului libertății contractuale.

II. Un alt scenariu de constituire a superficiei prin contract este acela în care proprietarul unui imobil format din teren și construcție înstrăinează doar construcția, păstrându-și terenul, sau înstrăinează atât construcția cât și terenul, dar unor persoane diferite, chiar dacă în actul de înstrăinare nu s-a convenit expres asupra constituirii superficiei (art. 655, alin. (3) Cod civil). Este un pic bizară această prevedere, cel puțin din motivul că construcția este, conform art. 460 Cod civil, parte componentă a bunului imobil (imobil fiind, după modernizarea Codului civil, doar terenul, cu excepțiile prevăzute de lege), iar conform art. 456, alin. (2) al Codului civil, *bunul și părțile slae componente nu se pot afla în proprietatea diferitor persoane și nu pot fi grevate de diferite drepturi reale*. Prin urmare, judecând după aceste prevederi legale, s-ar părea că, în mod separat, construcția nu ar putea face obiectul unui contract, odată ce este parte componentă a bunului imobil. Cu toate acestea, considerăm că, datorită prevederilor cuprinse în art. 655, alin. (3), potrivit cărora proprietarul unui teren, pe care ar exista construcții, poate să înstrăineze către persoane diferite atât terenul cât și construcția, construcția (chiar dacă este parte componentă a terenului) ar putea fi înstrăinată, dobândind calitatea de bun imobil doar în momentul constituirii superficiei (aceasta reprezentând o abatere de la regula potrivit căreia doar terenul este considerat a fi imobil). Prin urmare, considerăm că legiuitorul se contrazice atunci când admite că s-ar putea de înstrăinat terenul și construcțiile către persoane diferite, fără a fi menționată expres constituirea superficiei.

Un alt aspect al constituirii suprafeței prin act juridic ar fi posibilitatea constituirii acesteia, atunci când terenul este proprietate a domeniului public al statului sau unităților administrativ-teritoriale. Această întrebare a apărut în contextul în care, conform art. 29 al Legii nr.1125 din 12.06.2002, privind punerea în aplicare a Codului civil, cu modificările intervenite la 01.03.2019, prin efectul Legii nr. 133/2018 din 15.11.2018, din 1 martie 2019 se instituie drept de suprafață asupra terenului care aparține statului sau unităților administrativ-teritoriale (indiferent că face parte din domeniul public sau privat (s.a.)) în folosul proprietarului bunului imobil înregistrat separat în capitolul B (cu excepția construcțiilor provizorii) și al proprietarului bunului imobil înregistrat separat în capitolul C al registrului bunurilor imobile, *dacă proprietarul bunului imobil respectiv ar avea, într-una din situații, un drept de locațiune asupra terenului cu drept de construire (lit. a)*. Cu toate acestea, dacă consultăm Legea Republicii Moldova privind delimitarea proprietății publice, nr. 29 din 05.04.2018 [3], conform art. 5, alin (4), lit. b), *bunurile domeniului public pot fi transmise în administrare, gestiune, concesiune, comodat sau locațiune/arendă în condițiile Legii nr. 121/2007 privind administrarea și deținatizarea proprietății publice sau ale altor legi speciale*. Prin urmare, potrivit acestei legi, există doar posibilitatea de încheiere a unui contract de comodat, locațiune sau arendă, toate acestea fiind contracte care dau naștere la niște drepturi de creanță și nicidecum la drepturi reale. La rândul său, Legea privind delimitarea proprietății publice face trimitere la un alt act normativ, și anume – *Legea nr. 121/2007 privind administrarea și deținatizarea proprietății publice*, conform căreia, în domeniul administrării proprietății publice, de competența organului abilitat este, printre altele, și: *administrarea, în modul stabilit de către Guvern, a terenurilor proprietate publică a statului, inclusiv darea acestora în locațiune/arendă/suprafață (s.a.) – art.7, alin. (3), lit. f)*. Astfel, avem câteva acte normative cu prevederi neclare, care, după părerea noastră, nu ne oferă un răspuns fără echivoc. Prin urmare, nu suntem siguri de faptul că ar fi posibilă constituirea suprafeței prin contract pe terenul care este proprietate publică a statului.

De asemenea, legiuitorul a admis câteva neclarități în ceea ce privește momentul nașterii dreptului de suprafață. Pe de o parte, conform art. 424, alin. (1) Cod civil, *drepturile supuse înregistrării se constituie, se transmit, se grevează cu drepturi reale*

numai prin înregistrare în registrul prevăzut de lege [...], pe de altă parte, conform art. 655, alin.(1) Cod civil, înregistrarea dreptului de suprafață se face pentru opozabilitate terților. Am putea admite că legiuitorul a vrut să facă o derogare de la regula generală, potrivit căreia dreptul real se naște din momentul înregistrării, dar nu putem admite că dreptul de proprietate asupra construcției, ce se naște în favoarea suprafațiarului, se înregistrează doar pentru opozabilitate și nu pentru însăși constituirea acestuia. Desigur, în cazul suprafeței, nu putem vorbi despre un veritabil drept de proprietate, ci despre un drept de proprietate limitat în timp, chiar dacă este de lungă durată. Cu toate acestea, odată ce legiuitorul a prevăzut că suprafațiarul, pe durata de existență a suprafeței, va fi arătat în Registrul bunurilor imobile ca fiind proprietar al construcției, intuim că legiuitorul s-a referit la faptul că opozabilitatea ar fi valabilă, mai curând, în cazul suprafeței incipiente, atunci când construcția nu există și abia urmează a fi edificată, ca urmare a constituirii suprafeței, iar în celelalte cazuri va lua naștere doar în momentul înregistrării în Registrul Bunurilor Imobile.

În concluzie, ținem să menționăm că, prin modificarea (modernizarea) Codului civil, cadrul legislativ a fost îmbunătățit considerabil în ceea ce privește instituția suprafeței, fapt care va stimula aplicarea ei în practică. Cu toate acestea, nu putem afirma că normele juridice sunt în întregime clare, legiuitorul admitând și unele confuzii pe care încercăm să le elucidăm prin interpretarea normelor, în ansamblul lor.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE:

1. Baiaș FL.-A. ș.a. *Noul Cod civil: Comentariu pe articole. Ed. a 2-a*. București: C.H. Beck, 2014. 2960 p.
2. Cazac O. Adnotare la art. 654. [online]. Codul civil Adnotat [cit. 5 august 2020]. animus.md/adnotari/654/ (vizitat 12.11.2020).
3. Legea Republicii Moldova privind delimitarea proprietății publice. Nr.29 din 05.04.2018. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2018, nr.142-148.
4. Legea Republicii Moldova privind modernizarea Codului civil și modificarea unor acte legislative. Nr. 133 din 15.11.2018. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2018, nr.467-479.
5. Sferdian I. *Drept civil. Drepturi reale principale*. București: Hamangiu, 2013. 771 p.
6. Wilhelm J. *Sachenrecht (De Gruyter Handbuch)*. - 5, völlig neu bearbeitete Auflage. Berlin: De Gruyter, 2016. 1169 p.

DREPT PENAL ȘI PROCESUAL PENAL

CZU: 343.265.5

DOI: 10.5281/zenodo.4309019

RELUAREA URMĂRIII PENALE DUPĂ DISPARIȚIA TEMEIURILOR DE SUSPENDARE

Tatiana VIZDOAGĂ,
dr., conf.univ., formator INJ
<https://orcid.org/0000-0002-7783-5247>

Valeriu BODEAN,
drd., lector univ., USM
<https://orcid.org/0000-0003-3473-8153>

SUMAR

Deoarece suspendarea urmăririi penale este o instituție procesuală distinctă, care presupune sistarea temporară, de către procuror, a activității de colectare a probelor prin mijloacele și procedeele probatorii, fără rezolvarea determinantă sau definitivă a cazului investigat, devine necesară studierea procedurii de reluare a urmăririi penale după suspendare, cu identificarea rolului distinct al fiecărui subiect procesual abilitat cu asemenea atribuții.

La fel de importante sunt și discuțiile cu privire la temeiurile și termenele în care urmărirea penală poate fi reluată, dar și cele referitoare la acțiunile ulterioare redeschiderii procedurii ce fusese oprită provizoriu.

RESUMPTION OF THE CRIMINAL PROSECUTION AFTER ITS SUSPENSION

SUMMARY

As the suspension of the criminal investigation is a distinct procedural institution, which implies the temporary cessation, by the prosecutor, of the activity of collecting evidence by means and evidentiary procedures, without resolving or final resolution of the investigated case, it becomes necessary to study the procedure of resuming the criminal investigation after its suspension, with the identification of the distinct role of each procedural subject empowered with such attributions.

Equally important are the discussions on the grounds and deadlines within which the criminal investigation can be resumed, but also those regarding the actions subsequent to the reopening of the procedure that had been temporarily suspended.

Namely the approach of these aspects is the object of the article presented below, with the value of exposing some opinions that, certainly, can and must be discussed, taking into consideration not only the theoretical aspects, but also the existing practice in this segment.

Key-words: *suspension and resumption of criminal prosecution, prosecutor, investigating judge, limitation period.*

Anume abordarea acestor aspecte constituie obiectul articolului prezentat mai jos, cu valoare de expunere a unor opinii care, cu siguranță, pot și trebuie puse în discuție, având în vedere nu doar aspectele teoretice, dar și practica existentă pe acest segment.

Cuvinte-cheie: *suspendarea, reluarea urmăririi penale, procuror, judecător de instrucție, termen de prescripție.*

Suspendarea urmăririi penale este reglementată de art. 287¹ Cod de procedură penală [1], deși acest termen nu este definit în lege, presupunându-se, probabil, că însăși noțiunea de *suspendare* este suficient de clară.

DEXI-ul definește *suspendarea ca întrerupere, suprimare (temporară)* [3, p. 1944], această accepțiune fiind și cea atribuită de legiuitor.

Definiția cea mai simplă a suspendării urmăririi penale este o întrerupere temporară, în cursul căreia nu se efectuează acțiuni de urmărire penală [9, p. 268].

Într-o altă interpretare, suspendarea urmăririi penale este o întrerupere impusă de lege a realizării acțiunilor de urmărire penală, pe temeiurile prevăzute de Codul de procedură penală [11, p. 46].

În unele state, cum ar fi România, suspendarea urmăririi își găsește justificarea în necesitatea suspendării prescripției răspunderii penale, precum și în necesitatea asigurării dreptului de apărare al învinutului sau inculpatului [5, p. 115], pentru luarea unei asemenea decizii fiind solicitată prezența unuia din cele trei temeiuri, și anume:

(1) În cazul când se constată printr-o expertiză medico-legală că suspectul sau inculpatul suferă de o boală gravă, care îl împiedică să ia parte la procesul penal, organul de cercetare penală înaintează procurorului propunerile sale împreună cu dosarul, pentru a dispune suspendarea urmăririi penale.

(2) Suspendarea urmăririi penale se dispune și în situația în care există un impediment legal temporar pentru punerea în mișcare a acțiunii penale față de o persoană.

(3) Suspendarea urmăririi penale se dispune și pe perioada desfășurării procedurii de mediere, potrivit legii (art. 312 CPP al României) [2].

În Federația Rusă, bunăoară, temeiuri pentru suspendarea urmăririi penale, potrivit dispozițiilor art. 208 alin. 1 CPP, sunt:

- 1) persoana care urmează a fi pusă sub învinuire nu a fost stabilită;
- 2) bănuitul sau învinutului se ascunde de la anchetă, sau locul aflării lui nu este cunoscut din alte motive;
- 3) locul aflării bănuitului sau învinutului este cunoscut, dar lipsește posibilitatea reală de participare a lui în cauza penală;
- 4) boala gravă temporară a bănuitului sau învinutului, confirmată prin concluzie medicală, împiedică participarea lui la acțiuni de anchetă sau alte acțiuni procesuale [14].

Observăm că în Federația Rusă urmărirea penală poate fi suspendată și în privința bănuitului, iar, potrivit prevederilor de la art. 208 alin. 4. CPP rus, doar la expirarea termenului de anchetă preliminară stabilit, cu unele excepții.

Cert este însă că suspendarea urmăririi penale este privită ca o etapă distinctă a procesului penal [10, p.19], dar care nu presupune o analiză și o interpretare a ansamblului probatoriu, pe care s-ar întemeia opinia procurorului cu privire la necesitatea închiderii definitive a unei proceduri penale, ci este un instrument legal de lăsare de către procuror a unei cauze penale în nelucrare, pe anumite temeiuri și pentru un anumit termen, fix sau imprecis.

În aceeași ordine de idei, putem concluziona că reluarea urmăririi penale după suspendare poate fi privită, ca și cealaltă formă a reluării, drept o instituție procesuală complementară, care are ca scop aducerea procesului penal pe linia de desfășurare normală.

Actualul Cod de procedură penală al Republicii Moldova, inițial, în perioada anilor 2003-2009, în general nu prevedea posibilitatea suspendării urmăririi penale, ceea ce a generat stocarea, în birourile ofițerilor de urmărire penală și ale procurorilor, a unui număr impunător al cauzelor penale nesoluționate.

Potrivit datelor statistice oficiale, raportate de Procuratura Generală, începând cu anul 2009, atunci când legiuitorul a introdus în lege posibilitatea suspendării urmăririi penale, procurorii utilizează frecvent respectiva atribuție procesuală.

Astfel, ca exemplu, în anul 2009 procurorii au dispus suspendarea urmăririi penale în 8.164 cazuri, în anul 2014 – în 16.105 cazuri, iar în anul 2019 – în 11.999 cazuri.

O analiză statistică elementară ne arată că, din numărul total de cauze în care procurorii au condus sau exercitat nemijlocit urmărirea penală, rata suspendărilor este una relativ constantă și este de circa 25-28 la sută din numărul total de cauze penale instrumentate de către procurori [6].

În prezent, art. 287¹ al CPP stabilește 5 temeiuri de suspendare a urmăririi penale, care împiedică continuarea și terminarea ei:

- 1) învinutului a dispărut, sustrăgându-se de la urmărirea penală sau judecată, ori locul aflării lui nu este stabilit;
- 2) nu este identificată persoana care poate fi pusă sub învinuire;
- 3) în caz de refuz privind lipsirea persoanei de imunitate sau în caz de refuz de extrădare a persoanei de către un stat străin, dacă urmărirea penală nu poate fi terminată în lipsa acestei persoane;
- 4) învinutului s-a îmbolnăvit de o boală psihică sau de o altă boală gravă, care îl împiedică să ia parte la procesul penal, atestată printr-o concluzie medico-legală a unei instituții medicale de stat;
- 5) a început procesul de mediere în temeiul art. 276 alin. (7).

O situație extinsă a cazurilor indicate la pct. 1), 3), 4) și, eventual, 5) ale alin. (1) din art. 287¹ este prevăzută la alineatul (2) al respectivului articol, care stipulează că, dacă în cauză sunt puse sub învinuire două sau mai multe persoane, iar temeiurile pentru suspendarea urmăririi penale nu se referă la toți învinuiții, procurorul este în drept să disjunga cauza într-o procedură separată și să suspende urmărirea penală în privința unor învinuiți sau să suspende urmărirea în întreaga cauză penală, în cazul în care urmărirea penală nu poate fi continuată fără participarea tuturor învinuiților.

La art. 287² alin. (3) Cod de procedură penală este indicat imperativ efectul de suspendării urmăririi penale, care constă în interdicția de efectuare a acțiunilor de urmărire penală.

Potrivit unor autori, specificul raporturilor juridice procesuale la etapa suspendării și reluării urmăririi penale constă în faptul că învinuitul sau persoana care e pasibilă tragerii la răspundere penală (care urmează a fi pusă sub învinuire), fie că nu are posibilitate (de exemplu, suferă de o boală gravă), fie că nu dorește (dacă se ascunde de la urmărirea penală) de a beneficia de drepturile ce îi sunt oferite de lege și, în primul rând, de dreptul la apărare [15, p. 19].

Din cuprinsul art. 287³ alin. (1) Cod de procedură penală desprindem că, după suspendare, urmărirea penală poate fi reluată, cu excepția cazului în care a fost încheiată o tranzacție, printr-o ordonanță motivată, de către procuror, la propunerea organului de urmărire penală sau din oficiu, după ce au dispărut motivele suspendării sau a devenit necesară efectuarea unor acțiuni de urmărire penală, stabilindu-se și termenul urmăririi penale.

Constituie temei al unei decizii procesuale în materie penală nu altceva decât totalitatea probelelor ce vin să confirme sau să infirme existența împrejurărilor prevăzute de lege, de care este legată posibilitatea sau obligativitatea luării unei sau altei hotărâri.

Fără a ne axa pe temeiurile de suspendare a urmăririi penale, ținem doar să menționăm că atunci când nu a fost identificată persoana care trebuie pusă sub învinuire, cazul este rezultatul unui rebut în activitatea organelor de investigații și a procurorului, or, susținem teza că *nu există infracțiuni care nu pot fi descoperite, există infracțiuni pe care organele de urmărire penală nu le-au putut descoperi* [13, p. 44-45].

Cert este că, în toate cazurile, unicul subiect procesual abilitat cu atribuția de suspendare a urmăririi penale este procurorul care o conduce sau, după caz, o exercită nemijlocit.

E de notat că reluarea urmăririi penale după suspendare parcurge o procedură asemănătoare cu suspendarea, doar că în derulare inversă.

În mod normal, reluarea urmăririi penale se dispune de către subiectul care a decis asupra suspendării – procurorul, din oficiu, sau în urma propunerii scrise înaintate de către ofițerul de urmărire penală.

În asemenea caz, călăuzindu-se de dispozițiile din cuprinsul art. 287³ Cod de procedură penală, procurorul de caz emite o ordonanță motivată, la propunerea organului de urmărire penală sau din oficiu, după ce au dispărut motivele suspendării sau a devenit necesară efectuarea unor acțiuni de urmărire penală, stabilind și termenul urmăririi penale.

Imediat venim cu precizarea că nu putem fi de acord cu excepția indicată de către legislator de a relua urmărirea penală după suspendare în cazul în care a fost încheiată o tranzacție, deoarece încheierea acesteia și, eventual, retragerea plângerii de către victimă sau împăcarea părților constituie temei de încetare a urmăririi penale, iar urmărirea penală nu poate fi încetată în afara unui proces penal aflat în desfășurare.

Cu referire la subiectul reluării urmăririi penale după suspendarea acesteia, am dori să atragem atenția cititorului la cuvântul „poate” din dispoziția art. 287³ alin. (1) CPP, care îi oferă procurorului posibilitatea de a redeschide urmărirea penală, dar nu și obligația de reluare.

Menționăm că lipsa unei norme imperative de obligare a procurorului de a relua urmărirea penală atunci când sunt motive pentru efectuarea acestei acțiuni, precum și inexistența unei sancțiuni procesuale, creează uneori premise pentru refuzul nemotivat al procurorului de a reveni la faza activă a investigațiilor, mai cu seamă atunci când învinuitul se ascunde de la urmărirea penală, fiind dat în căutare.

Un exemplu elocvent în acest sens îl reprezintă cauza de învinuire a lui A.T. de comiterea infracțiunii de muncă forțată. Potrivit învinuirii, în anul 2013, A.T., prin înșelăciune, a obținut de la două victime acordul de a munci în Federația Rusă, iar după realizarea completă a lucrărilor nu le-a achitat sumele promise de bani. În anul 2015, A.T. a fost pus sub învinuire, dar, dat fiind faptul că locul aflării acestuia nu era cunoscut, lui nu i-a fost înaintată acuzarea, ci dânsul a fost anunțat în căutare, după obținerea de către procuror a mandatului de arest în contumacie. Tot în anul 2015, procurorul a dispus suspendarea urmăririi penale în temeiul art. 287¹ alin. (1) pct. 1) CPP.

În anul 2019, A.T., aflând că fusese anunțat în urmărire internațională, a solicitat, prin intermediul apărătorului său, reluarea urmăririi penale, pentru audierea suplimentară a victimelor și ridicarea de la notar a copiilor recipiselor autentificate ale acestora, invocând repararea prejudiciului cauzat încă de până la data pornirii urmăririi penale,

fapt care ar egala cu rea-credința persoanelor care au depus plângerea penală.

Procurorul de caz, examinând cererea, a respins-o. La fel a procedat și procurorul ierarhic superior, ambii motivând necesitatea prezentării învinuitului ca temei de reluare a urmăririi penale și, respectiv, neglijând motivul necesității efectuării unor acțiuni de urmărire penală.

Ulterior, reluarea urmăririi penale a fost posibilă doar prin încheierea judecătorului de instrucție, care a considerat că argumentele apărării au fost suficient de întemeiate și clare.

Într-o altă speță, în cadrul urmăririi penale s-a constatat că X.R., urmărind scopul dobândirii ilicite și gratuite a bunurilor altei persoane, în vederea îmbunătățirii situației materiale personale, la 17.11.2018, aflându-se pe str. C., 8/1, mun. Chișinău, acționând prin intenție directă, dându-și seama de caracterul prejudiciabil al acțiunilor sale, prevăzând urmările și dorind în mod conștient survenirea lor, sub pretextul închirierii temporare a autovehiculului, în urma încheierii contractului de locațiune nr. B365CUN001 din 17.11.2018, prin inducerea în eroare și prin prezentarea ca adevărată a unei fapte mincinoase, a dobândit de la reprezentantul SRL „A.R.” automobilul de model „Mercedes-Benz GLE 350 D 4 Matic”, la preț de 47.682 euro, premeditat cunoscând că nu va executa angajamentele contractuale asumate și că nu va restitui mijlocul de transport primit, pe care l-a trecut în folosul său, adică l-a însușit ilegal.

Ca rezultat, în circumstanțele nominalizate, X.R., inducându-i în eroare pe factorii de decizie ai SRL „A.R.” prin prezentare ca adevărată a unei fapte mincinoase în privința naturii actului juridic anulabil și asigurându-i despre intenția de a folosi temporar mijlocul de transport vizat, cu promisiunea restituirii automobilului către proprietar conform prevederilor contractului, având de la bun început intenția să nu-și realizeze promisiunea mincinoasă și să nu execute angajamentul asumat, a însușit automobilul de model „Mercedes-Benz GLE 350 D 4Matic”, n/î B000 CUN, după care a părăsit teritoriul Republicii Moldova, deplasându-se într-o direcție necunoscută.

În urma acțiunilor ilegale săvârșite de X.R., părții vătămate SRL „A.R.” i-au fost cauzate daune materiale în proporții deosebit de mari – în sumă totală de 814.070 lei.

Astfel, prin acțiunile sale intenționate, X.R. a săvârșit infracțiunea prevăzută de art.190 alin.(5) Cod penal – escrocheria, adică dobândirea ilicită a bunurilor altei persoane cu inducerea în eroare a mai multor persoane prin prezentarea ca adevărată a unei fapte mincinoase în privința naturii actului juridic anulabil, dacă încheierea acestuia este

determinată de comportamentul dolosiv și viclean care a produs daune în proporții deosebit de mari.

Prin ordonanța din 5 decembrie 2018, X.R. a fost recunoscut în calitate de învinuit, fiindu-i incriminată comiterea infracțiunii prevăzută de art.190 alin.(5) din Codul penal.

În conformitate cu art.288 Cod de procedură penală, în cazul în care nu se cunoaște locul unde se află persoana pusă sub învinuire, precum și în cazul în care învinuitul, după înaintarea învinuirii, se ascunde de organul de urmărire penală, acesta înaintează procurorului propunere pentru dispunerea investigațiilor în vederea găsirii învinuitului. Procurorul, în baza propunerii organului de urmărire penală, după ce a studiat-o sau din oficiu, dispune, prin ordonanță motivată, căutarea învinuitului.

În privința învinuitului exista bănuiala rezonabilă de comiterea infracțiunii deosebit de grave, iar organul de urmărire penală a administrat probele pertinente, concludente și utile, care denotă faptul că X.R. este predispus de a comite mai multe infracțiuni, precum și de a se eschiva de la organul de urmărire penală.

Analizând comportamentul postinfracțional al învinuitului, s-a constatat că acesta, intenționând să se ascundă de organul de urmărire penală, s-a deplasat în România, transportând peste hotarele Republicii Moldova și autovehiculul însușit „Mercedes-Benz GLE 350 D 4 Matic”. Circumstanțele enunțate duc la concluzia că învinuitul, în scopul evitării răspunderii penale pentru faptele comise, poate să întreprindă și în continuare acțiuni în vederea împiedicării desfășurării urmăririi penale sau să se sustragă de la organul de urmărire penală. Astfel, prin ordonanța procurorului din 25 martie 2019, s-a dispus efectuarea investigațiilor în vederea căutării învinuitului. În privința acestuia a fost pornit dosarul de căutare nr.2018000000.

Potrivit ordinului interdepartamental privind aprobarea instrucțiunii privind evidența unică a dosarelor de căutare (de identificare) a persoanelor căutate, a persoanelor cu identitate necunoscută, a cadavrelor neidentificate și formarea evidențelor centralizate de căutare nr. 62/290/325/158 din 21 octombrie 2011, modificat prin ordinul interdepartamental nr. 55/260/414-O/126 din 29 august 2013, pe caz s-a dispus inițierea căutării internaționale a învinuitului X.R., cu dispunerea investigațiilor prin intermediul Biroului Național Central Interpol.

La 1 mai 2019 urmărirea penală a fost suspendată, din motiv că învinuitul a dispărut, sustrăgându-se de la urmărirea penală.

Ținând cont de faptul că în cadrul investigațiilor demarate a fost stabilit locul aflării învinuitului X.R., reiterez că a apărut necesitatea efectuării procedurilor probatorii și acțiunilor de urmărire

penală, după cum urmează: înaintarea acuzării persoanei vizate; ridicarea în original a actelor de constatare și de dispoziție prin care autovehiculul supra-vizat a fost depistat și ridicat de către autoritățile ucrainene; audierea suplimentară a părții vătămate; efectuarea confruntărilor în temeiul art.287³ alin.(1) Cod de procedură penală, procurorul a dispus reluarea urmăririi penale, fixarea termenului urmăririi penale cu expedierea cauzei penale nr. 2018032000 șefului SUP al Inspectoratului de Poliție B., mun. Chișinău, pentru organizarea efectuării în continuare a urmăririi penale și desemnarea ofițerului de urmărire penală, cu informarea imediată a procurorului conducător.

În opinia specialiștilor, ordonanța de reluare a urmăririi penale nu este susceptibilă a fi atacată și, în cazul de față, nu poate fi pusă în discuție chestiunea privind respectarea principiului *non bis in idem* [4, p. 824].

Cu referire la chestiunea reluării urmăririi penale, nu poate fi neglijat dreptul procurorului ierarhic superior de a relua urmărirea penală, fie în rezultatul examinării unor plângeri în ordinea art. 299¹ Cod de procedură penală, constatând că nu au existat temeieri pentru suspendare, fie atunci când acele temeieri au dispărut și a devenit necesară efectuarea unor acțiuni de urmărire penală, însă procurorul care a dispus anterior suspendarea lipsește (a fost transferat într-o altă procuratură, a demisionat, se află în concediu etc.).

În asemenea împrejurări, reluarea urmăririi penale este precedată de soluția de *anulare a ordonanței de suspendare a urmăririi penale*, fiind utilizate pârghiile procesuale de la art. art. 53¹ alin. (2) lit. a), d) și f), combinate, după caz, cu cele de la art. 299¹ alin. (1) pct. 2) din Codul de procedură penală.

În opinia noastră, utilizarea acestui procedeu de *anulare* este perfect argumentată, or, procurorul ierarhic superior nu își reține cauza în gestiune proprie, intervenind, în calitate de un observator cu funcții de control, în decizia anulabilă a altui procuror.

În rândurile practicienilor este vehiculată ideea că ordonanța de suspendare a urmăririi penale poate fi contestată direct judecătorului de instrucție, susținătorii acestei teze făcând trimitere la dispozițiile art. 287² alin. (1), și anume: *Despre suspendarea urmăririi penale, organul de urmărire penală este obligat să anunțe în scris victima, partea vătămată, reprezentantul ei legal, partea civilă, partea civilmente responsabilă sau reprezentanții lor și să le explice dreptul de a contesta ordonanța de suspendare a urmăririi penale la judecătorul de instrucție.*

Nu putem susține această opinie, or, art. 313 alin. (1) CPP scrie clar că *plângerile împotriva acțiunilor și actelor ilegale ale organului de urmărire*

penală și ale organelor care exercită activitate specială de investigații pot fi înaintate judecătorului de instrucție de către bănuț, învinuit, apărător, partea vătămată, de alți participanți la proces sau de către alte persoane, drepturile și interesele legitime ale cărora au fost încălcate de aceste organe, în cazul în care persoana nu este de acord cu rezultatul examinării plângerii sale de către procuror sau nu a primit răspuns la plângerea sa de la procuror în termenul prevăzut de lege.

Aici suntem în unison cu opinia domnului Igor Dolea, care susține că *participanții la proces... pot contesta ordonanța de suspendare a procurorului ierarhic superior și judecătorului de instrucție* [4, p. 824].

În aceeași albie acționează și judecătorii de instrucție în procedura de control judiciar al procedurii pre-judiciare, relevantă în acest context fiind următoarea speță.

Avocatul părții vătămate, într-o cauză penală gestionată de procurorii PCCOCS cu privire la infracțiunea de trafic de persoane, a primit de la procurorul de caz copia de pe ordonanța de suspendare a urmăririi penale pe motiv că nu a fost identificată persoana care urmează a fi pusă sub învinuire (art. 287¹ alin. (1) pct. 2) Cod de procedură penală).

Interpretând formal dispozițiile art. 287² alin. (1) din Codul de procedură penală, avocatul a contestat respectiva ordonanță cu plângere judecătorului de instrucție, argumentând omisiunea organului de urmărire penală de a efectua toate acțiunile necesare până la suspendare.

Judecătorul de instrucție la Judecătoria Chișinău, sediul Ciocana, examinând plângerea, a constatat că a fost omisă procedura de contestare a ordonanței la procurorul ierarhic superior și a dispus, prin încheiere, transmiterea plângerii în adresa procurorului-șef al PCCOCS, pentru examinare conform prevederilor art. 299¹ Cod de procedură penală.

Primind plângerea și verificând argumentele avocatului în raport cu materialele urmăririi penale, procurorul ierarhic superior, făcând uz de atribuțiile date de art. 6 pct. 37¹), 53¹ alin. (2) lit. a) și d), 299² alin. (1) pct. 2) din Codul de procedură penală, a anulat ordonanța de suspendare a urmăririi penale, cu reluarea acesteia.

Așa cum s-a observat mai sus, unul dintre subiecții procesuali importanți în soluționarea problemei cu privire la reluarea urmăririi penale este instanța de judecată, doar în persoana judecătorului de instrucție.

Intervenția judecătorului de instrucție este însă limitată de acel *filtru* din interiorul Procuraturii, deoarece, așa cum am arătat *supra*, plângerea poate fi pusă pe rolul instanței, în cadrul procedurii de control judiciar al procedurii pre-judiciare,

doar după examinarea necorespunzătoare a acesteia (desigur, în opinia părții care se consideră defavorizată) de către procuror și procurorul ierarhic superior.

E de menționat că nu există o unitate de opinii în aprecierea efectelor încheierii judecătorești de instrucție, rezultată din examinarea unor asemenea plângeri, astfel încât unii o consideră a fi irevocabilă, iar alții, care interpretează *ad litteram* textul art. 313 alin. (6) CPP, sunt de părere că aceasta e susceptibilă de atac prin recurs, legea neprecizând ce fel de *reluare* face parte din excepțiile de irevocabilitate.

În asemenea situații, susținem practica plămădită de către judecătorii de instrucție, care indică în partea rezolutivă a încheierilor referitoare la chestiunile legate de suspendarea urmăririi penale că acestea sunt irevocabile. Or, suntem siguri că textul art. 313 alin. (6) CPP trebuie interpretat și proiectat doar asupra cazurilor în care conflictul procesual se referă la soluții de sistare permanentă a lucrărilor de procedură, pe când orice soluție de suspendare a urmăririi penale este una provizorie.

Un alt aspect ce merită a fi discutat este cel al termenului de reluare a urmăririi penale, asta – pornind de la premisa că acesta este determinat de motivele suspendării.

Astfel, dacă urmărirea penală a fost suspendată în legătură cu faptul că învinuitul a dispărut, străgându-se de la urmărirea penală sau judecată, ori locul aflării lui nu este stabilit, urmărirea penală ar putea fi reluată, ținând cont de prevederile art. 60 alin. (5) Cod penal, atunci când, în rezultatul investigațiilor căutării învinuitului, dânsul a fost reținut sau a fost stabilit locul aflării lui, nu mai târziu de expirarea a 25 de ani de la data săvârșirii infracțiunii, iar prescripția nu a fost întreruptă prin săvârșirea unei noi infracțiuni, excepție făcând infracțiunile imprescriptibile. Cu această ocazie însă trebuie luată în calcul și o altă chestiune foarte importantă, anume: că încetarea urmăririi penale pe motivul expirării termenului de prescripție este un așa-zis temei de nereabilitare a persoanei, care egalează, de fapt, cu constatarea vinovăției acesteia. Tot aici trebuie reținut faptul că aplicarea prescripției față de persoana care a săvârșit o infracțiune excepțional de gravă se decide, în general, doar de către instanța de judecată.

Prin urmare, considerăm că reluarea urmăririi penale după suspendarea acesteia în legătură cu eschivarea învinuitului de la urmărirea penală trebuie dispusă, indiferent de data suspendării sau de data săvârșirii infracțiunii, ceea ce va servi drept garanție de realizare a dreptului la apărare a celui învinuit.

Credem, totodată, că urmează a se proceda la fel și atunci când urmărirea penală a fost suspendată pe motiv de refuz privind lipsirea persoanei de imunitate, refuz de extrădare a persoanei de către un stat străin, dacă învinuitul s-a îmbolnăvit de o boală psihică sau de o altă boală gravă care îl împiedică să ia parte la procesul penal (art. 287¹ alin. (1) pct. 3) și, respectiv, 4) din Codul de procedură penală).

Atunci când urmărirea penală a fost suspendată în temeiul art. 287¹ alin. (1) pct. 5) Cod de procedură penală, ea este reluată odată cu finalizarea medierii.

În cazul suspendării pe motiv de boală, ar fi necesară reglementarea, în calitate de temei de reluare a urmăririi penale, prezentarea unei concluzii a specialiștilor (a celor care, anterior, au formulat concluzia despre boala gravă) [12, p.132].

O situație distinctă reprezintă reluarea urmăririi penale după suspendare în temeiul art. 287¹ alin. (1) pct. 2) Cod de procedură penală, în legătură cu faptul că nu este identificată persoana care poate fi pusă sub învinuire. În acest caz, urmărirea penală poate fi, cu siguranță, reluată în orice moment, în limitele termenului de prescripție. Generează discuții posibilitatea reluării urmăririi penale după expirarea termenului de prescripție. Pe de o parte, dacă termenul de prescripție de tragere la răspundere penală a expirat și nu a fost identificată persoana care poate fi pusă sub învinuire, s-ar impune reluarea urmăririi penale, cu ulterioara încetare a acesteia în legătură cu intervenirea termenului de prescripție. O asemenea soluție nu va afecta drepturile potențialului făptuitor, acesta nefiind supus anterior urmăririi penale. Pe de altă parte, însă, potrivit dispozițiilor art. 285 alin. (1) Cod de procedură penală, încetarea urmăririi penale este actul de liberare a persoanei de răspundere penală și de finisare a acțiunilor procedurale, în cazul în care, pe temei de nereabilitare, legea împiedică continuarea acesteia. Altfel spus, încetarea trebuie să fie personalizată, ceea ce e posibil doar atunci când este identificat făptuitorul.

În literatura de specialitate această problemă este privită în mod diferit. Unii autori consideră că dosarele privind infracțiunile nedescoperite nu trebuie suspendate, ci e necesară continuarea investigațiilor în modul prevăzut de lege [12, p. 134]. Alții însă sunt convinși că este necesară aplicarea regulii, potrivit căreia ancheta, în asemenea cazuri, este efectuată doar înăuntrul termenului de prescripție de tragere la răspundere penală, iar la expirarea acestui termen investigațiile se sistează [8, p. 376].

Aceeași opinie e susținută și de alți cercetători [7, p. 35].

Concluzionând, ne exprimăm opinia că, în orice caz, înainte de clasarea procesului penal, urmărirea penală trebuie reluată, iar acest aspect îl vom aborda în egală măsură și în legătură cu examinarea instituției de suspendare condiționată a urmăririi penale.

Cu titlu de exemplu, aducem cauza de învinuire a lui V.M. de comiterea infracțiunii prevăzută la art. 88, pct. 1 Cod penal (aprobat prin Legea RSSM din 24.03.1961, cu modificările și completările ulterioare).

Omorul intenționat a fost comis în anul 1999. Învinuitul a fost anunțat în căutare, în privința lui fiind eliberat un mandat de arestare în contumacie, iar urmărirea penală a fost suspendată în anul 2010.

În anul 2014, prin intermediul apărătorului său, V.M. a depus procurorului o cerere de încetare a urmăririi penale pe motivul intervenirii termenului de prescripție, argumentând și solicitarea prin dispozițiile art. 46 Cod penal (redacție veche), potrivit cărora termenul general de prescripție nu putea depăși 15 ani din ziua săvârșirii infracțiunii.

Examinând cererea învinuitului în corelație cu materialele cauzei penale, procurorul-șef al Procuraturii mun. Chișinău, dat fiind că procurorul care dispusese suspendarea nu mai activa în organele procuraturii, a decis anularea ordonanței de suspendare a urmăririi penale, pe motiv că este necesară efectuarea unor acțiuni de urmărire penală (or, la acel moment, locul aflării învinuitului nu fusese stabilit) și a dispus efectuarea în continuare a urmăririi penale unui alt procuror.

Ulterior, procurorul de caz a dispus încetarea urmăririi penale pe motivul intervenirii termenului de prescripție și a clasat procesul penal în cauză, constatând că infracțiunea fusese comisă doar de către V.M. și că, respectiv, nu era necesară continuarea investigațiilor pe caz.

Totodată, considerăm că dispozițiile normelor de procedură penală care reglementează instituția de reluare a urmăririi penale după suspendarea acesteia ar putea și trebuie să fie modificate, pentru înlăturarea unor goluri legislative, dar și pentru a evita orice interpretări neuniforme ale scenariilor de care trebuie să se ghideze actorii procesuali la punerea în aplicare a acestei instituții.

Pentru a fi mai expliciti, vom reda mai jos textul actual al normei care se propune a fi modificată, precum și textul aceleiași articol al Codului de procedură penală în redacția pe care o considerăm necesară.

Art. 287³ alin. (1) CPP (redacția actuală):

(1) Urmărirea penală **poate fi** reluată, **cu excepția cazului în care a fost încheiată o tranzacție**, printr-o ordonanță motivată, de către procuror, la propunerea organului de urmărire penală sau din oficiu, după ce au dispărut motivele suspendării sau a devenit necesară efectuarea unor acțiuni

de urmărire penală, stabilindu-se și termenul urmăririi penale.

Art. 287³ alin. (1) CPP (redacția propusă):

(1) Urmărirea penală **este** reluată, printr-o ordonanță motivată, de către procuror, la propunerea organului de urmărire penală sau din oficiu, după ce au dispărut motivele suspendării sau a devenit necesară efectuarea unor acțiuni de urmărire penală, stabilindu-se și termenul urmăririi penale.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE:

1. Codul de procedură penală al Republicii Moldova. Nr.122-XV din 14 martie 2003. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2003, nr.104-110. În vigoare din 12 iunie 2003.
2. Codul de procedură penală al României. Legislație. just.ro/Public/DetaliiDocument/185907 (vizitat 15.11.2020).
3. Dima E., Cobeț D., Manea L. *Dicționar explicativ ilustrat al limbii române*. Chișinău: ARC, 2007. 2240 p.
4. Dolea Ig. *Codul de procedură penală al Republicii Moldova (comentariu aplicativ): Textul cu modificările legislative operate până la 1 mai 2020*. Chișinău: Cartea Juridică, 2020. 1408 p.
5. Neagu I. *Tratat de procedură penală: partea specială*. Ed. a 2-a, revizuită și adnotată. București: Universul juridic, 2010. 679 p.
6. Rapoartele publice ale Procuraturii Generale. <http://procuratura.md/> (vizitat 20.11.2020).
7. Бажанов С.В. Изменение оснований приостановления предварительного расследования. В: *Законность*, 1997, № 10, с.35-36.
8. Божьев В.П. и др. Уголовный процесс. Учебник для студентов вузов, обучающихся по специальности «Юриспруденция». 3-е изд., испр. и доп. Москва: Спарк, 2002. 704 с.
9. Жогин Н.В., Фаткуллин Ф.Н. Предварительное следствие в советском уголовном процессе. Москва: Юрид. лит., 1965. 367 с.
10. Кенжаев Х.Ж. Актуальные проблемы приостановления предварительного следствия. Дис. канд. юрид. наук. Москва, 1995. 165 с.
11. Кургинян С.М. Приостановление и возобновление предварительного следствия и прокурорский надзор за соблюдением законности в этой деятельности. Дис. канд. юрид. наук. Москва, 1967. 182 с.
12. Рябчиков В.В. Приостановление и возобновление предварительного расследования. Дис. канд. юр. наук. Владимир: ВЮИФСИН, 2006. 198 с.
13. Строгович М.С. Курс советского уголовного процесса. Т.2. Москва: Наука, 1970. 616 с.
14. Уголовно-процессуальный кодекс Российской Федерации. <https://www.zakonrf.info/upk/208/> (vizitat 15.11.2020)
15. Шагинян А.С. Приостановление предварительного следствия: Автореф. дис. канд. юрид. наук. Томск. 2001. 24 с.

ÎNCADRAREA INFRAȚIUNILOR SĂVÂRȘITE ÎN PARTICIPAȚIE: ASPECTE DISCUTABILE

Stanislav COPETCHI,
dr., conf. univ. USM, avocat
<https://orcid.org/0000-0003-1822-4953>

SUMAR

În cadrul prezentului demers științific sunt punctate unele reguli de calificare a infracțiunilor săvârșite în participație. Au fost evidențiate mai multe problematice în sfera supusă analizei, printre care: aplicarea eronată, la calificare, a art. 42 CP, în condițiile în care fapta a fost comisă în lipsa unei participații penale; invocarea generalistă a art. 42 CP, fără o concretizare a rolului juridic îndeplinit de făptuitor; aplicarea superfluă, la calificare, a normei prevăzută de alin.(2) art. 42 CP, în ipoteza calificării conduitei autorului; probleme la calificarea infracțiunilor săvârșite de către un grup criminal organizat; calificarea eronată potrivit semnului circumstanțial agravant „de două sau mai multe persoane” etc.

Cuvinte-cheie: *participație penală, calificare, practică judiciară, autor, două sau mai multe persoane, participație simplă, grup criminal organizat, eroare.*

În cadrul prezentului demers științific nu ne propunem să punctăm regulile de calificare *in concreto* a comportamentului infracțional al unor sau altor participanți la infracțiune. În special, dorim să scoatem în evidență unele particularități generale la calificarea infracțiunilor săvârșite în participație. În cele ce urmează vom evidenția unele problematice practice la încadrarea juridico-penală a infracțiunilor comise în participație.

a) Aplicarea eronată, la calificare, a art. 42 din Codul penal al Republicii Moldova (în continuare – CP [5]), în condițiile în care fapta a fost comisă în lipsa unei participații penale

THE QUALIFICATION OF CRIMES PERFORMED IN PARTICIPATION: DEBATABLE ISSUES

SUMMARY

In this scientific approaches are pointed some rules for the qualification of crimes committed in participation. Several issues were highlighted in the area under analysis, including: erroneous invocation, in the qualification, of art.42 PC RM, in the conditions in which the offense was committed in the absence of a criminal participation; general invocation of art.42 PC RM, without a concretization of the legal role fulfilled by the perpetrator; superfluous retention, at qualification, of the norm provided in par.(2) art.42 PC RM, in the hypothesis of the qualification of the author's conduct; problems with the qualification of crimes committed by an organized criminal group; erroneous qualification according to the aggravating circumstantial sign “of two or more persons” etc.

Key-words: *criminal participation, qualification, judicial practice, author, two or more persons, simple participation, organized criminal group, error.*

Potrivit regulii generale, normele de la art. 42 CP sunt invocate la calificare doar în ipoteza în care fapta infracțională este săvârșită în participație, adică – de două sau mai multe persoane (care posedă semnele subiectului infracțiunii) prin cooperare. În lipsa unei participații penale (chiar și în condițiile în care fapta este comisă de mai multe persoane concomitent sau succesiv, dar în lipsa unei cooperări), art. 42 CP devine inaplicabil.

În practica judiciară autohtonă sesizăm cazuri când încadrarea este efectuată, *inter alia*, conform art. 42 CP, în condițiile în care, *de facto*, fapta infracțională a fost săvârșită în lipsa unei participații penale. Bunăoară, în următoarea speță acțiunile infracționale au fost încadrate în baza alin.(2) și (4) art. 42, art. 181¹ CP, ca autorat și instigare la coruperea alegătorilor, în condițiile în care cele imputate inculpatului, realmente, nu au fost săvârșite în

participație: „B.A., utilizând diverse sisteme și rețele informatice, inclusiv serverul cu adresa xxxxx, notebook-ul personal de model „MacBook Pro”, a procurat la data de 20 mai 2015, pe un termen de un an, domeniul www.alegerimoldova.com, indicând date de contact neveridice, și anume: xxxxx email xxxxx, creând o platformă-web la domeniul dat, prin intermediul căreia determina alegătorii, înregistrați pe site în baza poștei electronice și orașului în care locuiesc, să voteze un anumit candidat la alegerile locale, inclusiv din anul 2015. Conform procedurii descrise pe site-ul dat, cu două zile înainte de data alegerilor locale, administratorul platformei urma să le transmită alegătorilor la poșta electronică o scrisoare cu numele și prenumele candidatului pentru care să voteze. Ulterior, alegătorul trebuia să fotografieze buletinul de vot, îndeplinit conform instrucțiunilor, și să-l transmită electronic împreună cu indicarea numărului de telefon al alegătorului. În final, B.A. le promitea alegătorilor că le va oferi suma de 50 lei prin suplینirea contului numărului de telefon în decurs de o zi, pentru fiecare buletin de vot încărcat. Totodată, B.A. îi determina pe reprezentanții partidelor politice și candidații la alegerile locale să procure voturile alegătorilor în avans, în vederea obținerii pentru sine a unui comision de 20%” [19].

Apare neclară poziția persoanei abilitate cu aplicarea legii penale de a aplica la încadrare art. 42 CP, or, în speță, inculpatul B.A. nu a cooperat cu o altă persoană la săvârșirea infracțiunii imputate. Cel puțin, acest lucru lipsește în învinuirea adusă lui B.A. În condițiile date, nu se atestă o corespundență exactă între semnele faptei penale săvârșite și semnele componenței de infracțiune alese.

b) Invocarea generalistă a art. 42 CP, fără o concretizare a rolului juridic îndeplinit de făptuitor

Pentru o calificare exactă a infracțiunilor săvârșite în participație (atunci când, pe lângă autor, participă și alți participanți în rolul de organizator, instigator sau complice) este insuficientă aplicarea la calificare a art. 42 CP, în mod generalist. Este necesară trimiterea către norma concretă înscrisă în textul art. 42 CP, care reflectă rolul juridic concret îndeplinit de fiecare participant. De exemplu, în ipoteza încadrării acțiunilor complicelui se impune invocarea normei consemnate la alin.(5) art. 42 CP. Invocarea generalistă a art.42 CP, nu și a normei concrete ce definește complicele, constituie o încadrare abstractă, inexactă, insuficientă și, drept consecință, echivalentă cu o calificare eronată. Același lucru e valabil la calificarea comportamentului organizatorului și al instigatorului.

În speța reliefată *infra*, instanța a încadrat acțiunile inculpatului, în disonanță cu regula indicată

mai sus, conform art. 42, alin.(1), art. 322 CP, nu însă conform normei concrete înscrise la art. 42 CP. În fapt, instanța a constatat următoarele: „C.V., fiind deținut în Penitenciarul nr.12 – Bender, având o înțelegere prealabilă cu C.L., organizând transmiterea tănuită de la control a obiectelor, păstrarea cărora în instituțiile penitenciare este interzisă, la începutul lunii XXXXX, în timpul unei întrevederi cu soția sa, C.L. a rugat-o pe ultima să pregătească pentru el un colet poștal în care numita să ascundă un telefon mobil, care urma a fi transmis lui C.V. La data de XXXXX, angajații Penitenciarului nr.12 – Bender, în timpul controlului coletului indicat, au depistat și au ridicat obiectul interzis – telefonul mobil de model „Nokia 206”, care, conform pct.17, anexei nr.7 a Hotărârii Guvernului nr. 583 din 26.05.2006 cu privire la aprobarea Statutului executării pedepsei de către condamnați, este obiect interzis în penitenciar [27]”.

Observăm că instanța, încadrând acțiunile lui C.V., nu a individualizat rolul juridic îndeplinit de acesta. În speță, cel mai probabil, C.V. a îndeplinit rolul de organizator la infracțiunea prevăzută de alin. (1), art. 322 CP. Însă, instanța de judecată, în condiții neclare, a omis să reflecte la calificare rolul juridic pe care C.V. l-a realizat în procesul săvârșirii infracțiunii imputate. Acțiunile lui C.V. nu au fost încadrate în baza **alin.(3)**, art. 42, alin.(1), art. 322 CP. Acțiunile sale au fost calificate doar conform art. 42, alin.(1), art. 322 CP. Deci, au fost încadrate insuficient, inexact și generalist. Prin urmare, calificarea acțiunilor lui C.V. a fost eronată. O asemenea calificare a conduitei infracționale nu corespunde principiului calificării exacte, desprins din textul alin.(1), art.113 CP.

O soluție similară identificăm într-un alt caz din practica judiciară, acțiunile inculpatului C.V. fiind încadrate în baza art. 42, lit. c), alin.(2), art. 236 CP [9]. Și de această dată din soluția de calificare oferită de instanță nu reiese, fără echivoc, rolul juridic îndeplinit de inculpat.

c) Aplicarea superfluă, la calificare, a normei prevăzută de alin. (2), art. 42 CP

V. Berliba menționează: „În cazul constatării unei participații penale (art. 41 CP), acțiunile autorului sunt încadrate numai în baza normei de incriminare, fără trimitere la norma de extindere a incriminării, deoarece acesta realizează activitatea tipică descrisă în dispoziția articolului din Partea Specială a Codului penal [1, p. 237]”.

Analizând jurisprudența națională în materia infracțiunilor săvârșite în participație, desprindem că regula de calificare sus-indicată este ignorată în repetate rânduri. Ilustrativă este următoarea speță din practica judiciară.

„Inculpatul M.D., împreună cu o altă persoană, în noaptea de 29 spre 30 iulie 2013, fiind ambii în sta-

re de ebrietate alcoolică, aflându-se în gospodăria lui R.M., având intenția de a o lipsi pe ultima de viață, în rezultatul conflictului apărut între aceștia, M.D., cu ajutorul unui obiect asemănător cu funia, a strânat-o pe victimă, care și-a pierdut cunoștința, după care continuându-și acțiunile infracționale îndreptate în direcția omorului persoanei indicate. Împreună cu cealaltă persoană, au încărcat-o într-o căruță și au transportat-o pe malul râului Nistru din preajma localității menționate, unde, cu ajutorul unei bărci gonflabile, au dus-o la mijlocul râului Nistru și au scufundat-o în apă [8]”. Precizăm că, prin sentința instanței de fond, acțiunile lui M.D. au fost încadrate în baza alin. (2), art. 42, lit. i), j), alin.(2), art. 145 CP, adică – autorat la omorul intenționat comis de două sau mai multe persoane cu deosebită cruzime.

Trezește semne de întrebare alegația către norma de la **alin.(2)**, art.42 CP. Din punctul nostru de vedere, invocarea normei înscrise la alin.(2), art.42 CP este superfluă, aceasta deoarece:

- *primo*: M.D. a acționat în calitate de autor. Reiterăm cele subliniate în doctrină cu acest prilej – „comportamentul autorului trebuie calificat doar potrivit normei concrete ce sancționează fapta prejudiciabilă comisă, fără a fi necesară trimiterea către norma de la alin.(2), art.42 CP. Invocarea suplimentară a normei de la alin.(2), art.42 CP nu ar face mai completă calificarea, ci, din contra, mai anevoioasă. Este clar de la sine că, la adoptarea normei din Partea Specială a Codului penal, legiuitorul descrie comportamentul autorului [6, p.306]”;
- *secundo*: acțiunile lui M.D. au fost încadrate, *inter alia*, în baza lit. i) alin.(2), art.145 CP, ca „omor săvârșit de două sau mai multe persoane”. Potrivit doctrinei [4, p. 228], semnul circumstanțial agravant „de două sau mai multe persoane” presupune, printre altele, ipoteza coautoratului (infracțiunii săvârșite în participație simplă). În principiu, respectiva ipoteză este desprinsă și din textul pct.5.8 al Hotărârii Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova „Cu privire la practica judiciară în cauzele penale referitoare la infracțiunile săvârșite prin omor (art.145-148 CP) [25]. Prin urmare, încadrarea celor săvârșite în tiparul lit. i) alin.(2) art.145 CP face nenesesară invocarea normei consemnate la alin.(2), art.42 CP. E lesne de înțeles că în această situație este vorba de ipoteza omorului săvârșit în participație simplă. Este limpede că în acest caz toți făptuitorii îndeplinesc rolul de autori. Atunci de ce să se rețină la calificare alin.(2), art.42 CP? Acest lucru este de prisos. *Per a contrario*, ipote-

za omorului comis în participație complexă excede limitele de aplicare a circumstanței agravante stipulate la lit. i) alin.(2) art.145 CP (caz în care se impune efectuarea trimiterii către art. 42 CP).

În definitivă, în speță, acțiunile lui M.D. urmau a fi încadrate, exclusiv, în baza lit. i), j) alin.(2), art.145 CP.

Aceeași problemă de calificare este sesizată într-un alt caz practic. *In concreto*, instanța a identificat în conduita inculpatului P.A. următoarele semne ale infracțiunii de proxenetism imputate acestuia: „îndemnul și determinarea la *practicarea prostituției, acțiuni săvârșite de două sau mai multe persoane în privința a două sau mai multe persoane*”. În același timp, acțiunile infracționale ale lui P.A. au fost încadrate în baza alin. (2) art.42, lit. a), c), alin. (2), art.220 CP [20].

Și de această dată evocăm dezacordul nostru de a reține la calificare norma specificată la alin. (2) art.42 CP, în condițiile în care încadrarea a fost efectuată, *inter alia*, conform semnelor circumstanțial agravant „de două sau mai multe persoane” – calificativ care cuprinde ipoteza infracțiunii săvârșită în coautorat. În speță a fost dublată trimiterea către norma ce reflectă ipoteza săvârșirii infracțiunii în coautorat.

d) Aplicarea nenesesară, la calificare, a art. 44 CP

Studiul practicii judiciare în materia infracțiunilor săvârșite în participație denotă prezența stereotipului în corespondere cu care, la calificarea faptelor penale comise în participație simplă, trebuie să se rețină art. 44 CP. De exemplu, într-un caz practic, acțiunile inculpaților S.S. și J.V. au fost încadrate în baza **art. 44**, alin.(1), art. 237 CP, adică participație simplă la infracțiunea prevăzută de art. 237 CP [29].

Din punctul nostru de vedere, norma de la art. 44 CP nu este necesară la calificarea acțiunilor inculpaților S.S. și J.V. Acțiunile acestora urmau a fi încadrate doar în baza alin.(1), art. 237 CP. Este limpede că cei doi au acționat în calitate de coautori. Or, participația simplă presupune ipoteza săvârșirii infracțiunii în coautorat. Reiterăm că la calificarea conduitei autorului/coautorului este suficient să se invoce doar norma incriminatoare, nu și norma de extindere din Partea Generală a Codului penal. În acest context subliniem că invocarea celei din urmă norme nu transformă calificarea în una eronată. Totuși, aceasta face calificarea mai anevoioasă.

În altă privință, precizăm că, în unele cazuri, aplicarea la încadrare a art. 44 CP ar putea determina dublarea soluției de calificare. De exemplu, în următorul caz practic acuzatorul de stat a încadrat cele comise de *inculpații V.V. și P.S. în baza art.44, lit. b), c), alin.(2), art.324 CP, drept participație sim-*

plă la infracțiunea de corupere pasivă săvârșită de două sau mai multe persoane, prin extorcare [10].

Care este sensul calificării celor săvârșite în tiparul art. 44 CP, în condițiile în care încadrarea cuprinde, *inter alia*, lit. b), alin.(2), art. 324 CP (coruperea pasivă săvârșită de două sau mai multe persoane)? Or, circumstanța agravantă „de două sau mai multe persoane” conține ipoteza infracțiunii săvârșită în participație simplă. Atunci, care este sensul dublării soluției de calificare?

În alte cazuri, chiar invocarea art. 44 CP are drept efect triplarea soluției de calificare. Ilustrativă este următoarea soluție de încadrare desprinsă dintr-un caz din practica judiciară: „*Prin acțiunile sale intenționate, R.G. a comis infracțiunea prevăzută de art.42, 44, lit. b), alin.(2), art. 326 CP, după semnele: participație simplă, în calitate de autor, la traficul de influență, comis de două sau mai multe persoane* [18]”.

Sesizăm că în respectiva speță instanța a punctat în trei rânduri asupra tezei săvârșirii infracțiunii în coautorat. În ceea ce ne privește, considerăm că art. 42 și 44 CP sunt de prisos. În mod normal, cele comise urmau a fi încadrate doar în baza lit. b), alin. (2), art.326 CP.

e) Calificarea infracțiunilor săvârșite de către un grup criminal organizat

La calificarea infracțiunilor săvârșite de un grup criminal organizat în doctrină se susține: „Dacă articolul din Partea Specială a Codului penal conține semnul calificativ „de un grup criminal organizat sau de o organizație criminală”, atunci calificarea se va face în corespondere cu acest semn, fără invocarea suplimentară a art. 46 CP [6, p. 329]”.

Regula de calificare nominalizată nu a fost respectată într-o speță din practica judiciară, instanța încadrând acțiunile inculpatei M.A. în baza **art. 46 și lit. a)**, alin.(3), art. 362¹ CP – organizarea migrației ilegale săvârșite de către un grup criminal organizat. În condiții neclare, instanța a ținut să sublinieze, în mod reiterat, faptul săvârșirii infracțiunii de către un grup criminal organizat. De fapt, calificarea celor săvârșite în baza **lit. a)**, alin.(3), art. 362¹ CP exclude aplicarea suplimentară a art. 46 CP.

Norma de la art. 46 CP se va reține la calificare doar în ipoteza în care articolul din Partea Specială a Codului penal nu conține semnul circumstanțial agravant „de un grup criminal organizat sau de o organizație criminală”. Iar acest lucru este necesar pentru a accentua că infracțiunea a fost comisă de către un grup criminal organizat, ci nu de către altă formă a participației penale. Tocmai din aceste considerente împărtășim următoarea soluție de calificare identificată într-un caz din practica judi-

ciară autohtonă: „*art. 46, alin.(1), art. 224 CP, adică încălcarea regulilor stabilite ce țin de păstrarea, transportarea, utilizarea substanțelor, materialelor și deșeurilor toxice și a altor substanțe chimice, care creează pericolul cauzării de daune esențiale sănătății populației și mediului, comisă de către un grup criminal organizat* [12]”.

În altă privință, studiul practicii judiciare în sfera ce vizează infracțiunile comise de către un grup criminal organizat demonstrează prezența altor probleme de încadrare. În special, se observă tendința îngrijorătoare de suprapunere a ipotezei infracțiunii comise de către un grup criminal organizat cu cea vizând infracțiunea săvârșită de două sau mai multe persoane. De exemplu, într-o speță desprinsă din practica judiciară autohtonă instanța a încadrat cele săvârșite în baza alin.(2), art. 42, art. 46, lit. b), alin. (2), art. 290 CP. În speță, instanța a reținut că „*trei inculpați, membri ai unui grup criminal organizat, purtau, păstrau, procurau și comercializau arme de foc și muniții, fără autorizația corespunzătoare* [14]”.

Nu susținem respectiva soluție de calificare.

În *primul rând*, provoacă reticență faptul invocării normei consemnate la alin.(2), art.42 CP – normă care definește autorul infracțiunii. În speță, cei trei inculpați au acționat în postura de membri ai unui grup criminal organizat. Dar, în cazul infracțiunii comise de către un grup criminal organizat toți membrii acesteia îndeplinesc rolul de autori. Prin urmare, nu este necesar să se rețină la calificare alin.(2), art.42 CP.

În *al doilea rând*, incorect a fost reținut la calificare lit. b), alin.(2), art. 290 CP, or, semnul „de două sau mai multe persoane” nu cuprinde ipoteza săvârșirii infracțiunii de către un grup criminal organizat. Acest lucru este subliniat, în mod implicit, de către legiuitor, atunci când distinge în textul normelor incriminatoare ipoteza infracțiunii săvârșită „de două sau mai multe persoane” de ipoteza infracțiunii comisă „de către un grup criminal organizat”. Instanța însă, în mod neclar, a reținut la calificare norme penale care se exclud reciproc: art. 46 CP (normă care definește grupul criminal organizat), pe de o parte, și **lit. b), alin.(2)**, art. 290 CP (normă care prevede semnul circumstanțial agravant „de două sau mai multe persoane”), pe de altă parte.

În definitivă, cele comise de către cei trei inculpați urmau a fi încadrate în baza art. 46, alin.(1), art. 290 CP. În lipsa semnelor circumstanțiale agravante „de către un grup criminal organizat sau de către o organizație criminală” cele săvârșite nu pot fi încadrate decât conform normei de la alin.(1), art. 290 CP. În această situație, încadrarea celor săvârșite în tiparul lit. b), alin.(2), art. 290 CP ar însemna nesocotirea principiului legalității incriminării, sub aspectul ignorării regulii potrivit căreia „se interzice

aplicarea legii penale prin analogie, precum și interpretarea extensivă defavorabilă a legii penale”. Este inadmisibilă calificarea celor comise sub imperiul semnului circumstanțial agravant „de două sau mai multe persoane” (înscris la lit. b), alin.(2), art. 290 CP), chiar dacă infracțiunea comisă de către un grup criminal organizat denotă un mult mai mare pericol social decât infracțiunea comisă de două sau mai multe persoane. Până la o eventuală remaniere legislativă, concretizată în instituirea, în textul art. 290 CP, a circumstanței agravante „de către un grup criminal organizat sau de către o organizație criminală”, cele comise necesită a fi încadrate, de fiecare dată, potrivit alin.(1), art. 290 CP.

Problema de calificare reliefată *supra* este sesizată și în alte cazuri. De exemplu, aceasta este actuală la încadrarea juridico-penală a infracțiunilor de contrabandă săvârșite de către un grup criminal organizat. Într-o speță [11] instanța a calificat fapta de contrabandă comisă de o atare formă a participăției penale potrivit alin.(2), art. 42, art. 46, lit. b), d), alin.(5), art. 248 CP, adică autorat la contrabandă săvârșită de către un grup criminal organizat, de două sau mai multe persoane, în proporții deosebit de mari (variantă legislativă în vigoare la data săvârșirii faptei).

În altă speță, instanța a încadrat cele săvârșite în baza alin.(2), art. 42, art. 46, lit. b), alin.(5), art. 248 CP [13], adică autorat la contrabandă săvârșită de către un grup criminal organizat, de două sau mai multe persoane.

În cele două soluții de calificare oferite de instanță trezește interes, în special, aplicarea concomitentă a **art. 46** și a **lit. b)**, alin.(5), art.248 CP, or, cele două norme sunt incompatibile. Circumstanța „de două sau mai multe persoane” nu constituie formă de exprimare a grupului criminal organizat. Și invers, grupul criminal organizat nu reprezintă niciuna din ipotezele infracțiunii săvârșite „de două sau mai multe persoane”. Cele două categorii juridice nici măcar nu se intersectează, ele se exclud reciproc. Grupul criminal organizat constituie formă a participăției penale. *Per a contrario*, circumstanța „de două sau mai multe persoane” nu evoluează pe post de formă a participăției penale. Doar în calitate de excepție, aceasta se poate intersecta cu participăția simplă și participăția complexă (în cazul celei din urmă fiind necesar ca latura obiectivă a infracțiunii să fie executată parțial sau integral de cel puțin doi participați).

Infracțiunea săvârșită de către un grup criminal organizat este mai mult decât infracțiunea comisă „de două sau mai multe persoane”.

Revenind la soluțiile de calificare date în cele două spețe, ținând cont de cele reliefate *supra*, considerăm că cele comise urmau a fi încadrate în baza:

art. 46, lit. d), alin.(5), art. 248 CP (în prima speță) și art. 46, alin.(1), art. 248 CP (în cea de-a doua speță).

Semnul circumstanțial agravant „de două sau mai multe persoane” în niciun caz nu trebuie reținut la calificare. Aceasta – chiar dacă cele săvârșite necesită a fi încadrate potrivit unei norme incriminatoare mai blânde, în condițiile în care, *de facto*, infracțiunea comisă de către un grup criminal organizat comportă un grad prejudiciabil mai înalt comparativ cu infracțiunea săvârșită de către două sau mai multe persoane. Pe de o parte, este limpede că contrabandă săvârșită de către un grup criminal organizat este mult mai prejudiciabilă decât contrabandă comisă de două sau mai multe persoane. Pe de altă parte, remarcăm că legiuitorul a omis să instituie în textul art. 248 CP un semn circumstanțial menit să agraveze răspunderea penală pentru contrabandă săvârșită de către un grup criminal organizat. Din această conjunctură legislativă reiese, în mod paradoxal, că contrabandă săvârșită de un grup criminal organizat este supusă unui regim sancționator mai blând în comparație cu contrabandă comisă de două sau mai multe persoane, or, în cea din urmă ipoteză cele săvârșite formează o variantă-agravată de infracțiune. Nu același lucru sesizăm în cazul contrabandei săvârșită de către un grup criminal organizat.

Tocmai din acest considerent, probabil, persoanele abilitate cu aplicarea legii penale recurg la calificarea celor săvârșite potrivit normei care cuprinde semnul circumstanțial agravant „de două sau mai multe persoane”, în condițiile în care infracțiunea de contrabandă este săvârșită de către un grup criminal organizat. Chiar dacă o atare soluție de calificare, în mare parte, ar corespunde principiului echității, totuși aceasta este în disonanță completă cu principiul legalității incriminării, practicianul aplicând legea penală prin analogie.

Pentru a se evita asemenea soluții de calificare, se impune, în mod stringent, completarea art. 248 CP cu un nou alineat (6), care să conțină semnul circumstanțial agravant „de către un grup criminal organizat sau de o organizație criminală”. Precizăm că circumstanțe agravante similare regăsim și în conținutul altor articole din Partea Specială a Codului penal, inclusiv în cadrul acelor articole unde este consemnată și circumstanța agravantă „de două sau mai multe persoane”.

O sugestie *de lege ferenda* similară întâlnim și în doctrină. De această dată argumentele sunt altele: „[...] inserarea unui astfel de element circumstanțial agravant va permite promovarea unei lupte mai acerbe și mai eficiente cu fenomenul contrabandei săvârșită de grupurile și organizațiile criminale. În prezent nu putem nega existența unei legături strânse între contrabandă și criminalitatea

organizată. Or, una dintre sursele de existență ale membrilor organizațiilor criminale o constituie veniturile obținute din comercializarea mărfurilor de contrabandă [26, p. 241]”.

f) Calificarea infracțiunilor săvârșite în participație în ipoteza cumulării rolurilor juridice

În literatura de specialitate se evocă următoarea opinie (la care achiesăm): „Activitatea participanților are caracter absorbant. Autoratul, ca activitate independentă și principală, absoarbe atât organizarea, instigarea, cât și complicitatea [21, p. 52]”. Nu de aceeași părere sunt și unii practicieni ai dreptului penal. De exemplu, într-o speță, instanța a încadrat cele comise de făptuitor în baza alin.(2) și (3), art. 42, art. 46, lit. b) și d), alin.(4), art. 217¹ CP. *In concreto*, inculpatului B.D. i s-a imputat că ar fi „*participat în calitate de organizator și autor la procurarea, păstrarea, expedierea, transportarea, distribuirea și alte operațiuni ilegale cu droguri, săvârșite în scop de înstrăinare, precum și înstrăinarea acestora, comise de un grup criminal organizat, în proporții deosebit de mari* [16]”.

Considerăm că acțiunile lui B.D. urmau a fi calificate doar în baza lit. b) și d), alin.(4), art. 217¹ CP. Este nejustificată invocarea normelor de la alin.(2) și (3), art. 42 CP, aceasta deoarece autorul absoarbe organizatorul. Chiar dacă B.D. a îndeplinit un dublu rol, acțiunile infracționale ale acestuia trebuie apreciate drept autorat la infracțiunea comisă. Deci, eronat a fost reținut la calificare alin.(3), art. 42 CP. Totodată, după cum am arătat *supra*, la încadrarea conduitei autorului nu se face uz de prevederile alin.(2), art.42 CP, fiind suficient invocarea normei incriminatoare.

Sunt convingătoare argumentele aduse de S. Brânză în favoarea absorbției rolului juridic de organizator, instigator sau complice de către cel de autor: „fapta (co)autorului infracțiunii este acel „amalgam” *sui generis* în care se dizolvă activitatea organizatorului, a instigatorului și a complicei. (Co)autorul infracțiunii, care cumulează calitatea de organizator, instigator sau complice la o infracțiune, nu trebuie să răspundă atât în calitate de (co) autor al infracțiunii, cât și ca organizator, instigator sau complice la o infracțiune. Odată ce infracțiunea este una singură, prestația acestei persoane nu poate fi divizată în două fapte: executarea propriuzisă a laturii obiective a infracțiunii și contribuția la executarea laturii obiective a infracțiunii. O astfel de divizare nu ar corespunde intenției respectivei persoane de a comite o singură infracțiune. În plus, această divizare ar fi ineptă, întrucât ar presupune sancționarea (co)autorului pentru că acesta a organizat săvârșirea propriei infracțiuni, s-a autoinstigat sau a contribuit prin a se ajuta la săvârșirea propriei infracțiuni [2, p. 70]”.

De asemenea, remarcăm și de această dată statuarea dublă la calificare a circumstanței săvârșirii infracțiunii de către un grup criminal organizat (avem în vedere aplicarea concomitentă, nejustificată, a art. 46 și a lit. b), alin.(4), art. 217¹ CP).

O soluție de calificare similară învederăm și în alte cauze penale. De exemplu, într-un caz practic instanța de fond a stabilit că, „*prin acțiunile sale intenționate, D.R. a comis infracțiunea prevăzută de alin.(2), (3), art. 42, art. 46, lit. b), alin.(3), art.187 CP, adică sustragerea deschisă a bunurilor altei persoane, săvârșită de un grup criminal organizat, având rolul de organizator și autor* [15]”.

Totuși, studiul practicii judiciare în materia infracțiunilor săvârșite în participație demonstrează existența cazurilor în care regula absorbției rolurilor juridice este respectată. Bunăoară, într-o speță instanța a încadrat cele săvârșite în baza alin. (2) art. 42, art. 46, lit.a), alin.(3), art. 165 CP, după următoarele semne: „**autorat și instigare la recrutarea, transportarea, adăpostirea și primirea unei persoane cu consimțământul acesteia, în scop de exploatare sexuală comercială, prin abuz de poziție de vulnerabilitate, prin înșelăciune, prin confiscare de documente, de două sau mai multe persoane, comise de către un grup criminal organizat** [17]”.

Este sesizabilă poziția instanței de a decide, pe bună dreptate, asupra absorbției activității caracteristice instigatorului de către cea inerentă autorului infracțiunii. Susținem o atare poziție. Activitatea autorului, fiind una principală și mai cuprinzătoare ca cea a instigatorului, o absoarbe pe ultima. Prin urmare, norma de la alin.(4), art. 42 CP, în mod justificat, nu a fost reținută la calificare.

Totuși, evocăm dezacordul nostru în partea invocării normei consemnate la alin.(2), art.42 CP. O asemenea invocare este lipsită de necesitate. La fel, suntem de părere că nici art. 46 CP nu trebuia reținut la calificare, aceasta – deoarece circumstanța săvârșirii infracțiunii de către un grup criminal organizat a fost subliniată deja prin evocarea **lit. a)**, alin.(3), art.165 CP.

g) Calificarea eronată potrivit semnului circumstanțial agravant „de două sau mai multe persoane”

În textul unor norme de incriminare regăsim semnul calificativ „de două sau mai multe persoane”. Respectiva circumstanță agravantă presupune, *inter alia*, ipoteza infracțiunii săvârșită în participație simplă (coautorat), lucru statuat tranșant atât în doctrină [3, p.16; 26, p. 238-239; 30, p. 300-302] cât și în unele acte cu vocație de interpretare oficială cazuală [22; 23; 24; 25].

Nu conțesc polemice privind încadrarea celor săvârșite în tiparul normei ce cuprinde semnul

calificativ sus-enunțat în situația în care fapta penală este săvârșită în participație complexă. De exemplu, într-un caz acuzatorul de stat a încadrat acțiunile inculpatului C.O., în baza alin.(5), art. 42, lit. i), alin.(2), art.145 CP, drept complicitate la omorul intenționat săvârșit de două sau mai multe persoane. În fapt, de către organul de urmărire penală „C.O. a fost învinuit pentru faptul că l-ar fi favorizat pe S.S., căruia i-ar fi promis din timp să tăinuiască urmele infracțiunii de omor săvârșită de către ultimul, modificând poziția cadavrului și aranjând pistolul în mâna proprie dreapta a cadavrului, simulând astfel un act de suicid [7]”.

În speță, a fost confundată noțiunea „participație penală” cu noțiunea „de două sau mai multe persoane”. Acestea nu sunt echivalente după conținut, deși în unele cazuri se pot intersecta (este cazul infracțiunii comisă în participație simplă, caz în care este incident semnul circumstanțial agravant „de două sau mai multe persoane”). În speță, cele comise de C.O. și S.S. constituie participație complexă la infracțiunea de omor. Or, C.O. nu a participat nemijlocit la săvârșirea omorului, el doar a contribuit la săvârșirea infracțiunii prin promisiunea dinainte că îl va favoriza pe făptuitor și că va tăinui urmele infracțiunii. Dar, pentru a fi incident semnul calificativ „de două sau mai multe persoane”, este ineluctabil ca latura obiectivă să fie realizată în mod nemijlocit.

Cu acest prilej, reproducem punctul de vedere exprimat de S. Brânză: „Noțiunea „de două sau mai multe persoane”, în sensul consemnat la lit. i), alin. (2), art. 145 CP, presupune pluralitatea de făptuitori. Acești făptuitori trebuie să aibă calitatea de autori mijlociți (mediați) sau de autori nemijlociți (imediate) ai infracțiunii. Un autor al infracțiunii, alături de o altă persoană în calitate de complice (sau de organizator ori de instigator), nu formează conținutul noțiunii „de două sau mai multe persoane”. Un singur autor al infracțiunii, alături de o persoană care numai contribuie la săvârșirea infracțiunii în calitate de complice (sau de organizator ori de instigator), nu este suficient pentru a opera agravanta prevăzută la lit. i), alin. (2), art. 145 CP [2, p.66-67]”.

Deși infracțiunea este comisă în participație, nicidecum la încadrare nu va fi luat în calcul calificativul „de două sau mai multe persoane”. Susținem întru totul opinia autorilor S. Brânză și V. Stati, care afirmă: „Se poate vorbi despre legătura, nu identitatea (sublinierea ne aparține – n.a.) dintre noțiunile „participație simplă” și „participație complexă” (prevăzute de Partea Generală) și noțiunea „de două sau mai multe persoane” (prevăzută de Partea Specială). Nu există echivalență între noțiunile „participație simplă” și „participație complexă”, pe de o parte, și noțiunea „de două sau mai multe persoane”, pe de altă parte [3, p. 5]”.

Revenind la speța indicată mai sus, considerăm că acțiunile lui C.O. urmau a fi încadrate în baza alin.(5), art. 42, alin.(1), art.145 CP – complicitate la omorul intenționat neagravată.

Acțiunile lui C.O. puteau fi catalogate drept complicitate la omor comis de două sau mai multe persoane doar în cazul în care latura obiectivă a infracțiunii era realizată de doi sau mai mulți coautori (este cazul participației complexe, în care, în acord cu prevederile lit. b), alin.(2), art.45 CP, latura obiectivă a infracțiunii este realizată de doi sau mai mulți autori).

În următorul caz din practica judiciară instanța a recalificat, pe bună dreptate, cele comise de inculpat, de la semnul agravant „de două sau mai multe persoane” la varianta-tip a infracțiunii, întrucât faptele au fost comise de un autor și un complice. În fapt, instanța a reținut următoarele: „B.A., la 29 decembrie 2016, aproximativ la ora 04:30, aflându-se în mun. Chișinău, str. Alba-Iulia 15, având o înțelegere prealabilă cu o altă persoană, acționând în calitate de complice, prin acțiunile sale intenționate, a contribuit, prin înlăturarea de obstacole, la tentativa ultimului de a sustrage de la X. o geantă de damă în valoare de 1.200 de lei, în care se aflau 100 de lei și actele personale, pe care însă nu a reușit să o sustragă din cauza rezistenței opuse de către X” [28]. De menționat că acuzatorul de stat a încadrat acțiunile lui B.A. în baza alin.(5), art. 42, art. 27, lit.b), alin.(2), art.187 CP – complicitate la tentativa de jaf comis de două sau mai multe persoane.

Precizăm că instanța de fond a recalificat acțiunile lui B.A. din tiparul alin.(5), art. 42, art. 27, **lit.b), alin.(2)**, art. 187 CP în tiparul alin.(5), art. 42, art. 27, **alin.(1)**, art. 187 CP – complicitate la tentativa de jaf în varianta-tip consemnată la alin.(1). În vederea justificării soluției sale de reîncadrare, instanța a punctat următoarele: „Dacă la săvârșirea jafului participă alte persoane în calitate de organizatori, instigatori sau complici, acțiunile lor trebuie calificate conform situației concrete, potrivit art. 42 și alin.(1), art. 187 CP [28]”.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE:

1. Barbăneagră A. ș.a. *Codul penal al Republicii Moldova. Comentat. Adnotat.* Chișinău: Sarmis, 2009. 860 p.
2. Brînză S. Aspecte controversate ale răspunderii participanților la omor. În: *Актуальные научные исследования в современном мире // Журнал – Переяслав*, 2019, Вып.11, ч. 5, с.62-71.
3. Brînză S., Stati V. Săvârșirea infracțiunii de două sau mai multe persoane ca presupusă formă a participației penale: demitizarea unei concepții compromise. În: *Revista Națională de Drept*, 2008, nr.4, p.2-17.
4. Brînză S., Stati V. *Tratat de drept penal. Partea Specială. Vol.I.* Chișinău: Tipografia Centrală, 2015. 1328 p.
5. Codul penal al Republicii Moldova, nr.985 din 18 aprilie 2002. În: *Monitorul Oficial al Republicii Mol-*

- dova, 2002, nr.128-129, republicat în *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2009, nr.72-74. În vigoare din 12 iunie 2003.
6. Copețchi S., Hadîrca I. *Calificarea infracțiunilor: note de curs*. Chișinău: Topografia Centrală, 2015, p.306. 352 p.
 7. Decizia Colegiului penal lărgit al Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova din 25 ianuarie 2018. Dosarul nr.1ra-12/2018. http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=10320 (vizitat 15.06.2020).
 8. Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova din 10 octombrie 2018. Dosarul nr.1ra-1595/2018. http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=12068 (vizitat 15.06.2020).
 9. Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova din 31 octombrie 2018. Dosarul nr.1ra-1863/2020. http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=12238 (vizitat 15.06.2020).
 10. Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova din 13 februarie 2019. Dosarul nr.1ra-383/2019. http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=13078 (vizitat 15.06.2020).
 11. Decizia Colegiului penal lărgit al Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova din 26 februarie 2019. Dosarul nr.1ra-99/2019. http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=13202 (vizitat 15.06.2020).
 12. Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova din 10 aprilie 2019. Dosarul nr.1ra-647/2019. http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=13426 (vizitat 15.06.2020).
 13. Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova din 15 mai 2019. Dosarul nr.1ra-457/2019. http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=13612 (vizitat 15.06.2020).
 14. Decizia Colegiului penal lărgit al Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova din 11 iunie 2019. Dosarul nr.1ra-965/2019. http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=13945 (vizitat 15.06.2020).
 15. Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție din 27 noiembrie 2019. Dosarul nr.1ra-1609/2019. http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=14908 (vizitat 15.06.2020).
 16. Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova din 04 decembrie 2019. Dosarul nr.1ra-2195/2019. http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=14898 (vizitat 15.06.2020).
 17. Decizia Colegiului penal lărgit al Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova din 10 decembrie 2019. Dosarul nr.1ra-1341/2019. http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=15037 (vizitat 15.06.2020).
 18. Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova din 26 februarie 2020. Dosarul nr.1ra-420/2020. http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=15403 (vizitat 15.06.2020).
 19. Decizia Colegiului penal lărgit al Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova din 24 martie 2020. Dosarul nr.1ra-801/2020. http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=15714 (vizitat 15.06.2020).
 20. Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova din 06 mai 2020. Dosarul nr.1ra-948/2020. http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=15576 (vizitat 15.06.2020).
 21. Grama M. Cazuri speciale de complicitate. În: *Revista științifică a USM „Studia Universitatis Moldaviae”. Seria „Științe sociale”*, 2019, nr.8(128), p.51-59.
 22. Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova „Cu privire la practica judiciară în procesele penale despre sustragerea bunurilor”, nr.23 din 28.06.2004. http://jurisprudenta.csj.md/search_hot_expl.php?id=310 (vizitat 15.06.2020).
 23. Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova „Cu privire la practica judiciară în procesele penale despre șantaj” nr.16 din 07.11.2005. http://jurisprudenta.csj.md/search_hot_expl.php?id=246 (vizitat 15.06.2020).
 24. Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova „Cu privire la practica judiciară în cauzele referitoare la contrabandă, eschivarea de la achitarea plăților vamale și contravențiile vamale”, nr.5 din 24.12.2010. http://jurisprudenta.csj.md/search_hot_expl.php?id=316 (vizitat 15.06.2020).
 25. Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova „Cu privire la practica judiciară în cauzele penale referitoare la infracțiunile săvârșite prin omor (art.145-148 CP al RM), nr.11 din 24.12.2012. http://jurisprudenta.csj.md/search_hot_expl.php?id=318 (vizitat 15.06.2020).
 26. Pasat A.-O. *Analiza juridico-penală a infracțiunilor vamale conform legislației Republicii Moldova și României*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2016. 284 p.
 27. Sentința Judecătorei Anenii Noi (sediul Bender) din 10 aprilie 2019. Dosarul nr.1-6/2019. https://jan.instante.justice.md/ro/piqd_integration/pdf/0d116f60-ad5b-e911-80d8-0050568b7027 (vizitat 15.06.2020).
 28. Sentința Judecătorei Chișinău, sediul Buiucani din 20 mai 2017. Dosarul nr.1-778/17 https://jc.instante.justice.md/ro/piqd_integration/pdf/3fd91b5c-ad55-e711-80d3-0050568b4c47 (vizitat 15.06.2020).
 29. Sentința Judecătorei Chișinău, sediul Central din 05 iulie 2018. Dosarul nr.1-133/2017. https://jc.instante.justice.md/ro/piqd_integration/pdf/6121be74-5080-e811-80d4-0050568b021b (vizitat 15.06.2020).
 30. Serbinov A. *Răspunderea penală pentru infracțiunile contra securității publice exprimate în manipulări ilegale cu arme și muniții*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2017. 348 p.

CZU: 343.23

DOI: 10.5281/zenodo.4061178

FAPTA PREJUDICIABILĂ A INFRAȚIUNII DE MANIPULARE A UNUI EVENIMENT

Gheorghe RENIȚĂ,
lector universitar (USM)
<https://orcid.org/0000-0003-2722-009X>

Partea a II-a

SUMAR

A treia modalitate normativă a faptei prejudiciabile a infracțiunii de manipulare a unui eveniment constă în influențarea unui participant la un eveniment sportiv sau la un eveniment de pariat pentru ca acesta să aibă o conduită care ar afecta parcursul sau rezultatul firesc al evenimentului în care evoluează. Influențarea presupune întotdeauna realizarea unei acțiuni asupra unui participant la un eveniment sportiv sau la un eveniment de pariat. În particular, influențarea unui participant la un eveniment sportiv sau la un eveniment de pariat poate consta în aplicarea violenței, înșelare, intimidare, amenințare, măgulire, provocarea sentimentului de răzbunare, a invidiei, determinarea pe altă cale ilegală. Noțiunea generică de „violență” poate îngloba atât violența fizică (*vis absoluta*) cât și pe cea psihică (*vis compulsiva*). Violența exercitată în contextul infracțiunii de manipulare a unui eveniment poate presupune acțiuni care au cauzat vătămarea neînsemnată sau ușoară a integrității corporale. Referitor la violența psihică, reținem că aceasta se poate concretiza, între altele, în amenințare. Amenințarea presupune efectuarea de către făptuitor a unui act de natură să inspire victimei temere, care o pune în situația de a nu mai avea resurse psihice necesare pentru a rezista constrângerii. Totodată, se constată că în practica judiciară nu există un punct de vedere comun privind faptul dacă influențarea unui participant la un eveniment sportiv sau la un eveniment de pariat implică promiterea sau darea de bunuri, bani, servicii, privile-

THE PREJUDICIAL ACT OF THE OFFENSE OF MANIPULATION OF AN EVENT

SUMMARY

The third normative way of the prejudicial act of the offence of manipulating an event consists in influencing a participant in a sporting event or in a betting event so that he has a conduct that would affect the course or the natural result of the event in which he/she evolves. Influencing always involves taking action on a participant in a sporting event or betting event. In particular, influencing a participant in a sporting event or a betting event may consist in the application of violence, deception, intimidation, threat, flattery, provocation of revenge, envy, determination in another illegal way. The generic notion of “violence” can include both physical violence (*vis absoluta*) and mental violence (*vis compulsiva*). Violence in the context of the offence of manipulating an event may involve actions that have caused insignificant or minor injury to bodily integrity. Regarding mental violence, we note that it can materialize, among other things, in the threat. The threat involves the perpetrator of an act that inspires the victim to fear, which puts him in the situation of no longer having the necessary mental resources to resist the compulsion. At the same time, it is found that in judicial practice there is no unifying view on whether the influence of a participant in a sporting event or a betting event involves the promise or giving of goods, money, services, privileges or benefits in any form that he doesn't deserve it. While some courts (majority) applied liability for bribery, on the contrary, others (minority) applied liability for handling an event. The author argues that the first jurisprudential course is correct and that it is necessary to unify judicial practice. The offenses of manipulating an event and bribing, respectively, have a different scope.

Key-words: manipulation of sports competitions, match-fixing, sporting event, bet, football team, prejudicial act.

gii sau avantaje sub orice formă ce nu i se cuvin. În timp ce unele instanțe (majoritatea) au aplicat răspunderea pentru dare de mită, dimpotrivă, altele (minoritatea) au aplicat răspunderea pentru manipularea unui eveniment. Aici autorul argumentează că prima tendință jurisprudențială este corectă și că se cere unificarea practicii judiciare. Infraacțiunile de manipulare a unui eveniment și, respectiv, de dare de mită au diferite câmpuri de aplicare.

Cuvinte-cheie: manipularea în competiții sportive, meci aranjat, eveniment sportiv, pariu, echipă de fotbal, faptă prejudiciabilă.

3) Influențarea unui participant la un eveniment sportiv sau la un eveniment de pariat

Cu privire la cea de-a treia modalitate normativă a faptei prejudiciabile a infraacțiunii de manipulare a unui eveniment – influențarea unui participant la un eveniment sportiv sau la un eveniment de pariat – în doctrină s-a menționat că aceasta „se poate concretiza în: aplicarea violenței, înșelare, intimidare, amenințare, măgulire, provocarea sentimentului de răzbunare, a invidiei etc., determinarea pe altă cale ilegală. Indiferent de forma pe care o îmbracă, influențarea presupune întotdeauna realizarea unei acțiuni asupra unui participant la un eveniment sportiv sau la un eveniment de pariat, nu o simplă tolerare de către făptuitor a intenției de comitere de către participantul la un eveniment sportiv sau la un eveniment de pariat a unor acțiuni care ar produce un efect viciat asupra respectivului eveniment” [4, p. 109; 23, p. 7-8; 24, p. 178; 25, p. 219].

Acest model de interpretare este inspirat din art. 307b din Codul penal al Bulgariei [34]. În baza articolului dat, oricine, care, prin violență, înșelăciune, amenințare sau în altă modalitate ilegală, determină o persoană să influențeze evoluția sau rezultatul unui eveniment sportiv, administrat de o organizație sportivă, dacă fapta comisă nu constituie o infraacțiune mai gravă, se pedepsește cu închisoarea de la un an la șase ani și o amendă de la o mie la zece mii de leve.

Aplicarea violenței sau amenințarea cu aplicarea violenței poate fi privită ca o modalitate faptică de influențare a unui participant la un eveniment sportiv sau la un eveniment de pariat pentru ca acesta să aibă o conduită care ar afecta cursul sau rezultatul firesc al evenimentului în care evoluează. În același sens s-a pronunțat și J. Peurala [36, p. 271], care face trimitere la un studiu al Interpolului.

În continuare, trebuie să stabilim tipurile și gradul de vătămare a violenței care ar putea cădea sub incidența infraacțiunii prevăzută de art. 242¹ CP.

Prin definiție, „violența reprezintă acțiunea ilegală și intenționată asupra corpului și/sau psihi-

cului unei persoane, săvârșită contrar sau în pofida voinței acesteia, cauzându-i-se un prejudiciu considerabil sau fiind pusă în pericol de a i se cauza un astfel de prejudiciu” [12, p. 125].

Așadar, noțiunea generică de „violență” poate îngloba atât violența fizică (*vis absoluta*) cât și pe cea psihică (*vis compulsiva*).

Distingem următoarele grade de gravitate a vătămării integrității corporale sau a sănătății: (i) vătămări grave; (ii) vătămări medii; (iii) vătămări ușoare; și (iv) vătămare neînsemnată [16, pct. 25].

Faptele care implică astfel de vătămări constituie contravenții sau, după caz, infraacțiuni. De principiu, se știe că infraacțiunea/contravenția absorbantă trebuie să fie mai gravă decât infraacțiunea/contravenția absorbită.

Așa stând lucrurile, apelând la metoda comparării sancțiunilor, deducem că violența în contextul infraacțiunii de manipulare a unui eveniment poate presupune acțiuni care au cauzat vătămarea neînsemnată [art. 78, alin. (1) din Codul contravențional] sau ușoară [art. 78, alin. (2) din Codul contravențional] a integrității corporale. În astfel de cazuri răspunderea se aplică doar în baza art. 242¹ CP.

Pășind spre o altă treaptă a violenței, constatăm că infraacțiunea de manipulare a unui eveniment nu poate să absoarbă violența ce implică vătămarea intenționată gravă ori medie a integrității corporale sau a sănătății. Aceasta – deoarece infraacțiunile prevăzute de art. 151 și 152 CP au un tratament sancționator mai aspru decât infraacțiunea specificată la art. 242¹ CP și, în consecință, sunt mai grave. Primele infraacțiuni se pedepsesc, în varianta-tip, cu închisoare de la 5 la 10 ani și, respectiv, cu muncă neremunerată în folosul comunității de la 200 la 240 de ore sau cu închisoare de până la 5 ani. Cea din urmă infraacțiune se pedepsește, în varianta-tip, cu amendă de la 2.350 la 4.350 de unități convenționale sau cu închisoare de la 1 la 3 ani, în ambele cazuri cu privarea de dreptul de a ocupa anumite funcții sau de a exercita o anumită activitate pe un termen de până la 3 ani, iar persoana juridică se pedepsește cu amendă de la 6.000 la 9.000 de unități convenționale, cu privarea de dreptul de a exercita o anumită activitate.

În aceste condiții, aplicarea violenței în vederea influențării unui participant la un eveniment sportiv sau la un eveniment de pariat soldată cu vătămarea intenționată gravă sau medie a integrității corporale sau a sănătății trebuie încadrată juridic doar potrivit art. 151 CP sau, după caz, conform art. 152 CP.

Referitor la violența psihică, reținem că această se poate concretiza, între altele, în amenințare. Amenințarea presupune „efectuarea de către

făptuitor a unui act de natură să inspire victimei temere, care o pune în situația de a nu mai avea resursele psihice necesare pentru a rezista constrângerii” [2, p. 496; 3, p. 420]. Anumite tipuri de amenințare sunt incriminate *nomen juris* și pedepsite. În particular, potrivit art. 155 CP, amenințarea cu omor ori cu vătămarea gravă a integrității corporale sau a sănătății, dacă a existat pericolul realizării acestei amenințări, se pedepsește cu amendă în mărime de la 550 la 750 de unități convenționale sau cu muncă neremunerată în folosul comunității de la 180 la 240 de ore, sau cu închisoare de la 1 la 3 ani. Atât infracțiunea de manipulare a unui eveniment în varianta sa tip [prevăzută de art. 242¹, alin. (1) CP] cât și infracțiunea de amenințarea cu omor ori cu vătămarea gravă a integrității corporale sau a sănătății pot fi pedepsite cu până la trei ani de închisoare. Aici nu putem vorbi despre absorbție.

Totuși, dacă influențarea unui participant la un eveniment sportiv sau la un eveniment de pariat se manifestă în amenințarea cu omor ori cu vătămarea gravă a integrității corporale sau a sănătății, pentru ca el sau ea să întreprindă acțiuni care ar produce un efect viciat asupra evenimentului respectiv, faptă comisă cu scopul de a obține bunuri, servicii, privilegii sau avantaje sub orice formă, care nu i se cuvin, pentru sine sau pentru o altă persoană, atunci răspunderea ar trebui aplicată doar în conformitate cu art. 242¹ CP. Această soluție se justifică prin prisma regulii prevăzută la art. 118, alin. (2) CP, potrivit căreia calificarea infracțiunilor în cazul concurenței dintre o parte și un întreg se efectuează în baza normei care cuprinde în întregime toate semnele faptei prejudiciabile săvârșite. În acest sens, partea este norma care instituie răspunderea pentru infracțiunea de manipulare a unui eveniment (art. 242¹ CP), iar întregul – norma care stabilește răspunderea pentru amenințarea cu omor ori cu vătămarea gravă a integrității corporale sau a sănătății (art. 155 CP).

În schimb, în varianta sa agravată (care se pedepsește cu amendă de la 3.350 la 5.350 de unități convenționale sau cu închisoare de la 2 la 6 ani, în ambele cazuri cu privarea de dreptul de a ocupa anumite funcții sau de a exercita o anumită activitate pe un termen de la 4 la 7 ani), prevăzută de art. 242¹, alin. (2) CP (care presupune că infracțiunea în discuție este comisă de către un antrenor, un agent al sportivului, un membru al juriului, un proprietar de club sportiv sau de o persoană care face parte din conducerea unei organizații sportive), infracțiunea de manipulare a unui eveniment absoarbe infracțiunea de amenințare cu omor ori cu vătămarea gravă a integrității corporale sau a sănătății.

Alte tipuri de violență psihică (e.g., amenințarea cu răpirea persoanei sau a rudelor sale apropiate, amenințarea cu distrugerea sau deteriorarea bunurilor, amenințarea cu divulgarea unor informații defăimătoare sau compromițătoare, amenințarea cu divulgarea unor informații despre viața privată a persoanei, hipnoza, tehnica influențării psihologice graduale, tehnica influențării psiholingvistice etc.) ar putea, de asemenea, cădea sub incidența noțiunii de „influențare” a unui participant la un eveniment sportiv sau la un eveniment de pariat, în sensul art. 242¹ CP.

În privința participantului la un eveniment sportiv sau la un eveniment de pariat pot fi exercitate diferite presiuni ca el/ea să adopte conduita cerută de făptuitor, i.e. care ar afecta parcursul sau rezultatul firesc al evenimentului. Într-un caz inițiat la plângerea a șapte jucători de fotbal, Curtea Națională de Arbitraj Sportiv de pe lângă Federația Moldovenească de Fotbal a constatat că președintele de onoare al unui club sportiv le-ar fi spus mai multor jucători de fotbal că nu le va achita salariul, dacă nu vor urma instrucțiunile sale și ale antrenorului echipei ca să piardă anumite meciuri, iar cei care urmau instrucțiunile erau apoi premiați cu câte 1000 de lei [10]. În condițiile economice din Republica Moldova, neplata salariului/remunerății poate constitui o „pârghie” eficientă de influențare a participantului la un eveniment sportiv sau la un eveniment de altă natură care oferă ocazii de a paria.

În acest caz, fapta se pretează infracțiunii prevăzută la art. 242¹ CP, atât în modalitatea normativă de instruire cât și în cea de influențare a unui participant la un eveniment sportiv sau la un eveniment de pariat. Această împrejurare trebuie luată în considerare la individualizarea pedepsei. Totuși, la data comiterii faptei – în perioada campionatului național de fotbal al Republicii Moldova, ediția din 2010-2011 – Codul penal al Republicii Moldova nu incrimina fapta de manipulare a unui eveniment. Abia în anul 2013 Codul penal al Republicii Moldova a fost completat prin Legea nr. 38/2013 (în vigoare din 12 aprilie 2013), între altele – cu două articole noi: art. 242¹ intitulat „Manipularea unui eveniment”, și art. 242², denumit „Pariurile aranjate”.

Prin urmare, făptuitorii au fost sancționați doar disciplinar (art. 76 din Codul disciplinar al Federației Moldovenești de Fotbal [5] în redacția de până la aprobarea, pe 6 martie 2020), de către Comitetul executiv al Federației Moldovenești de Fotbal în baza unui nou Cod disciplinar [6], după cum urmează:

- 1) președintele de onoare al clubului sportiv – cu amendă în mărime de 15.000 de dolari

- SUA și cu interdicția de a desfășura orice activitate fotbalistică pe un termen de 5 ani;
- 2) antrenorul echipei – cu amendă în mărime de 8.000 de dolari SUA și cu interdicția de a desfășura orice activitate fotbalistică pe un termen de doi ani.

Aceste sancțiuni nici pe departe nu par a fi unele „disciplinare”, ci mai degrabă penale.

Ca și în cazul primei modalități (i.e. încurajarea unui participant la un eveniment sportiv sau la un eveniment de pariat) a acțiunii prejudiciabile a infracțiunii prevăzută de art. 242¹ CP, „influențarea unui participant la un eveniment sportiv sau la un eveniment de pariat nu se poate concretiza în promisiunea, oferirea sau darea de bunuri, servicii, privilegii sau avantaje sub orice formă ce nu i se cuvin unui asemenea participant” [4, p. 110; 21; 22, p. 106; 23, p. 8; 24, p. 180]. Aceasta se deduce, în mod rezonabil, dintr-o interpretare sistematică. Din nou reiterăm că promisiunea, oferirea sau darea de bunuri, servicii, privilegii sau avantaje sub orice formă ce nu i se cuvin unui participant la un eveniment sportiv sau la un eveniment de pariat cade sub incidența art. 334 CP, articol care incriminează darea de mită. Infracțiunile prevăzute la art. 242¹ și, respectiv, la art. 334 CP au câmp de aplicare diferit [22, p. 106].

Acest lucru a fost înțeles corect în unele cazuri din practica judiciară (e.g. dosarele *Mungiu* [17], *Beședin* [18], precum și *Periasamy și Keong* [7]).

De exemplu, în cazul *Periasamy și Keong* s-a constatat, în fapt, că pe 27 februarie 2015, T.P. și P.B. (originari din Singapore), acționând în baza unor înțelegeri anterior prestabilite, au organizat prin intermediul lui H.I. o întâlnire cu vicepreședintele Federației de Fotbal din Moldova, T.I., care a avut loc în incinta Centrului Comercial „Maldova” din mun. Chișinău, str. Arborilor, 21. În cadrul discuției, T.P. și P.B. au promis acestuia din urmă 50.000 de dolari SUA, în scopul de a influența jucătorii echipei naționale de fotbal de juniori (sub 21 de ani) a Republicii Moldova, astfel încât aceștia să piardă cu un anumit scor meciul cu naționala Regatului Belgian, eveniment sportiv care urma să se desfășoare pe 30 martie 2015. În continuarea intențiilor lor, aceștia, pe 3 martie 2015, ora 13:00, au organizat o întâlnire suplimentară cu T.I. în cafeneaua „Geografica” din mun. Chișinău, str. Veronica Micle, 1/1. În cursul discuțiilor, în scopul de a-l determina pe T.I. să se implice în vederea influențării jucătorilor, i-au promis că vor organiza parierea banilor promiși pe meciul care urma să fie trucat și că beneficiile îi vor aparține în exclusivitate lui. Totodată, i-au solicitat lista jucătorilor care urmau să joace acel meci și întâlniri cu fotbaliștii care vor juca pe post de fundaș și portar. În vederea confirmării intențiilor lor, aceștia

i-au transmis lui T.I. 500 de dolari SUA și un Iphone 6. Pe 19 martie 2015, T.P. și P.B. au organizat o întâlnire cu M.R., portarul echipei naționale de juniori de fotbal a Republicii Moldova, în incinta restaurantului „Pekin” din mun. Chișinău, str. Pușkin, 16. Aceștia i-au cerut lui M.R. să piardă la o diferență de cel puțin trei goluri, neapărat în prima repriză, și să provoace un penalty (o lovitură de la 11 metri), fapt pentru care, inițial, i-au transmis 300 de dolari SUA și i-au promis că vor organiza transferul acestuia la o echipă dintr-un campionat din vestul Europei. Iar lui T.I., vicepreședintele Federației de Fotbal din Moldova, i-au transmis 4.250 de dolari SUA în vederea organizării întâlnirii cu fundașii echipei naționale de fotbal.

În drept, atât prima instanță [19] cât și cea de apel [7] au încadrat acțiunile lui T.P. și P.B. în baza art. 334, alin. (3), lit. a) CP – promiterea unui participant la un eveniment sportiv de bunuri ce nu i se cuvin, pentru sine și pentru o altă persoană, pentru îndeplinirea unei acțiuni, contrar funcției acesteia, în cadrul unui eveniment sportiv, care este în același timp și un eveniment de pariat – comise în proporții deosebit de mari. Decizia instanței de apel nu a fost contestată cu recurs. Observăm că instanțele de judecată au precizat corect că evenimentul pe care făptuitorii doreau să-l trucheze a avut o dubla natură juridică: atât calitatea de eveniment sportiv cât și pe cea de eveniment de pariat.

În cazul *Beședin*, deși inculpatul și avocatul său nu au contestat cu apel sentința primei instanțe, prin care B.S. a fost condamnat pentru dare de mită în proporții deosebit de mari, ei au pledat în procesul examinării cererii de apel depuse de procuror pentru reîncadrarea faptei din art. 334, alin. (3), lit. a) CP în art. 242¹, alin. (1) CP. Partea apărării a invocat că inculpatul a urmărit să trucheze meciul dintre selecționata Republicii Moldova de fotbal feminin și selecționata corespunzătoare a Letoniei; echipa de fotbal feminin a Republicii Moldova trebuia să piardă meciul la un scor determinat pentru ca făptuitorul să obțină câștig ca urmare a parierii pe acest scor la casele de pariuri. La rândul ei, Curtea de Apel Chișinău a subliniat că nu se întrevăd elementele constitutive ale unei alte infracțiuni și, în consecință, nu există temeiuri pentru a reîncadra acțiunile inculpatului [8].

Acest caz nu a fost deferit judecății Curții Supreme de Justiție. Soluția instanței de apel este corectă, însă nemotivată. După T. Vizdoagă și A. Eșanu, „reîncadrarea juridică a faptei imputate inculpatului este posibilă doar în cazul respectării cumulative a două condiții: 1) să nu se agraveze situația inculpatului; 2) să nu se lezeze dreptul la apărare al inculpatului” [26, p. 23].

Cu privire la prima condiție, reținem că infracțiunea prevăzută la art. 242¹, alin. (1) CP are un tratament sancționator mai blând decât infracțiunea prevăzută la art. 334, alin. (3), lit. a) CP (care se pedepsește cu amendă în mărime de la 2.350 la 4.350 de unități convenționale sau cu închisoare de până la 5 ani, iar persoana juridică se pedepsește cu amendă în mărime de la 9.000 la 13.000 de unități convenționale cu privarea de dreptul de a exercita o anumită activitate). Posibil, din acest motiv, partea apărării a solicitat reîncadrarea faptei. Prin urmare, reîncadrarea faptei din dare de mită în manipularea unui eveniment nu ar fi agravat situația inculpatului, numai că această soluție nu ar fi fost corectă.

Cu privire la cea de-a doua condiție, dreptul la apărare al inculpatului nu se încalcă în cazul în care noua încadrare juridică a faptei este pusă în discuție în cadrul ședinței de judecată, fie chiar și în contextul exercitării căilor de atac. De altfel, și Curtea Europeană a Drepturilor Omului (în continuare – CtEDO) a stabilit că reîncadrarea juridică a faptei nu încalcă drepturile apărării, dacă acuzatul are, în cadrul procedurii de control, posibilitatea adecvată de a se apăra [34, § 30]. CtEDO a acceptat că persoana ar putea face cunoștință cu noua încadrare juridică a faptei chiar din conținutul hotărârii instanței de judecată [33, § 44]. În asemenea situații nu se încalcă dreptul la un proces echitabil și, în special, dreptul la apărare, dacă persoana poate contesta hotărârea și, respectiv, reîncadrarea în fața unei instanțe ierarhic superioare dotate cu competența examinării tuturor aspectelor relevante de fapt și de drept [28, § 30-34; 29, § 36-38; 30, § 36-38; 33, § 37].

Așadar, în speță, au fost întrunite condițiile procesuale pentru reîncadrarea faptei.

Dar ne interesează mai mult aspectele de drept penal substanțial. În această privință, Curtea de Apel Chișinău nu a explicat de ce în acest caz nu este incident art. 242¹ CP. Ea a ratat șansa să arate că promiterea de bani pentru asigurarea înfrângerii unei echipe sportive constituie dare de mită. Textul „pentru a întârzia sau a grăbi îndeplinirea unei acțiuni fiind în exercițiul funcției sale sau contrar acesteia, fie în cadrul unui eveniment sportiv sau al unui eveniment de pariat” din art. 334 CP poate implica trucarea unui eveniment sportiv sau de pariat. Diferența dintre infracțiunile de manipulare a unui eveniment și de dare de mită trebuie trasată din perspectiva laturii obiective, mai exact - a conduitei infracționale. Aplicând regula logică a terțului exclus, constatăm că infracțiunea prevăzută la art. 242¹ CP nu se poate concretiza în promisiunea, oferirea sau darea de bunuri, servicii, privilegii sau avantaje sub orice

formă ce nu i se cuvin unui participant la un eveniment sportiv sau la un eveniment de altă natură care oferă ocazii de a paria. Această conduită se circumscrie art. 334 CP.

Afirmația instanței de apel privind lipsa temeiurilor pentru reîncadrarea faptei este vagă. Ea ar putea servi în calitate de „șablon” pentru a respinge de fiecare dată argumentul că fapta a fost încadrată eronat. Această practică încalcă dreptul la un proces echitabil, garantat de art. 20 din Constituție și de art. 6 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului (în continuare – CEDO). Republica Moldova a fost condamnată de către CtEDO de mai multe ori în baza art. 6 CEDO pentru nemotivarea hotărârilor judecătorești. De exemplu, în cazul *Mitrofan v. Republica Moldova*, CtEDO a apreciat că constatarea Curții Supreme de Justiție că „argumentele părții apărării [că fapta a fost încadrată greșit] sunt neîntemeiate și contravin materialelor din dosar” este atât de generală încât poate fi inserată în orice hotărâre judecătorească, fără a oferi detalii adiționale sau motive specifice acestei hotărâri [31, § 53]. Hotărârea CtEDO în cazul *Mitrofan v. Republica Moldova* pre-datează deciziei pronunțate de către Curtea de Apel Chișinău în speța Beședin. Totuși, instanțele judecătorești din Republica Moldova nu au învățat din greșelile comise anterior.

Dimpotrivă, într-un alt caz – *Gluhoi și alții* – Judecătoria Chișinău (sediul Buiucani) a constatat, între altele, că, pe 9 februarie 2017, 20 martie 2017 și pe 22 martie 2017, G.N. ar fi trimis de pe contul său de Facebook câte un mesaj lui T.I. (participant la competiția de tenis „ITF Woman” din Hammamet, Tunisia), lui G.B. (participant la competiția de tenis „ITF Mens F2 Futures” din Ramat Hasharon, Israel) și lui M.K. (participant la competiția de tenis „ITF F11 Futures” din Hammamet, Tunisia) ca să-i influențeze pe aceștia să întreprindă acțiuni care ar produce un efect viciat asupra evenimentului sportiv în care participă, contra sumei de 500 de dolari SUA, 700 de euro și, respectiv, 600 de euro. Astfel, prin acțiunile sale intenționate, G.N. a comis trei infracțiuni de manipulare a unui eveniment caracterizate prin încurajarea, influențarea sau instruirea unui participant la un eveniment sportiv sau la un eveniment de pariat să întreprindă acțiuni care ar produce un efect viciat asupra evenimentului respectiv, cu scopul de a obține bunuri, care nu i se cuvin, pentru sine sau pentru o altă persoană, infracțiuni prevăzute de art. 242¹, alin. (1) CP [20].

Sentința primei instanțe a fost menținută de către Curtea de Apel Chișinău [9]. La data redactării acestor rânduri, cazul se afla pe rolul Curții Supreme de Justiție [1].

Atât prima instanță [20] cât și cea de apel [9] au stabilit, în fapt, că G.N. a influențat trei spor-

tivi ca să întreprindă acțiuni care ar produce un efect viciat asupra evenimentului sportiv în care participă. Totuși, în drept, instanțele au circumscris această conduită ca „încurajare, influențare sau instruire”. Există o lipsă de sincronizare dintre situația de fapt descrisă și încadrarea juridică a acesteia. În acest caz, subiectele dotate cu competența aplicării legii trebuiau să rețină la încadrare doar modalitatea normativă de influențare a unui participant la un eveniment sportiv, nu și pe celelalte două.

Folosirea conjuncției „sau” în dispoziția art. 242¹, alin. (1) CP denotă faptul că modalitățile normative de comiterea infracțiunii de manipulare a unui eveniment, precum și evenimentele susceptibile de manipulat (un eveniment sportiv/pariat) sunt alternative. Desigur, este posibil ca făptuitorul să comită infracțiunea de manipulare a unui eveniment prin toate cele trei modalități alternative: încurajare, instruire și influențare. În asemenea situații trebuie reținute toate modalitățile acțiunii prejudiciabile a infracțiunii și utilizarea termenului „și”, nu „sau”.

Așadar, constatăm că atunci când au încadrat acțiunile inculpatului instanțele au preluat „orbește” textul incriminator de la art. 242¹, alin. (1) CP, fără a-l adopta la circumstanțele particulare ale cazului deferit judecării, ceea ce este inadmisibil.

Trecând peste asemenea erori judiciare strecurate în practică, observăm că și în acest caz pretinsa influențare s-a manifestat prin promiterea unor sume de bani. Având în vedere argumentele menționate *supra*, considerăm că fapta întrunește elementele constitutive ale infracțiunii de dare de mită.

Generalizând, constatăm că practica judiciară oscilează cu verdicte divergente. În timp ce unele instanțe (majoritatea) au decis că promisiunea, oferirea sau darea de bunuri, servicii, privilegii sau avantaje sub orice formă ce nu i se cuvin unui participant la un eveniment sportiv sau de pariat pentru ca acesta să aibă o conduită contrară principiului *fair-play* se circumscrive art. 334 CP, dimpotrivă, altele (minoritatea) au considerat (în mod incorect) că în această ipoteză este aplicabil art. 242¹ CP.

Hotărârile instanțelor de judecată „nu vorbesc cu o singură voce” [35, § 67], diferențele nefiind de nuanță, ci de esență. Dar legea penală (și nu doar) trebuie să aibă același înțeles și să producă aceleași consecințe, indiferent de instanța care o aplică [14, p. 100]. Existența soluțiilor opuse cu privire la aceleași probleme juridice poate să transforme justiția într-o loterie [15]. Această situație generează incertitudine și știrbește rolul judecătorilor de „gardieni ai drepturilor omului și libertăților fun-

damentale” [13, § 58]. Este adevărat că „atingerea unui consens jurisprudențial este un proces care poate dura și existența unei divergențe poate fi tolerată atât timp cât ordinea juridică internă are capacitatea de a o resorbi” [27, § 66]. Dar soluția *non liquet* nu poate fi acceptată.

În fine, în cazul *Gluhoi și alții*, Curtea Supremă de Justiție are o bună ocazie de a tranșa această problemă juridică și, prin urmare, „de a scuti practica judiciară de multe controverse inutile, de numeroase soluții neunitare contraproductive și de o doză sporită de frustrare determinată, în rândul destinatarilor legii, față de sistemul de justiție, ca urmare a inechității pronunțării unor soluții diferite, plecându-se însă de la situații juridice similare” [11, p. 133]. Vom vedea ce va decide instanța de recurs.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE:

1. Agenda Curții Supreme de Justiție în dosarul nr. 1ra-1161/2020. <http://agenda.csj.md/penal.php> (vizitat 20.04.2020).
2. Arhiliuc I., Brînza S. Infracțiuni contra vieții și sănătății persoanei. În: *Manualul judecătorului pentru cauze penale*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2013, p. 452-517.
3. Brînza S., Stati V. *Tratat de drept penal. Partea Specială. Vol. I*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2015. 1328 p.
4. Brînza S., Stati V. *Tratat de drept penal. Partea Specială. Vol. II*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2015. 1300 p.
5. Codul disciplinar al Federației Moldovenești de Fotbal. <https://bit.ly/34Ef1yl> (vizitat 20.04.2020).
6. Codul disciplinar al Federației Moldovenești de Fotbal (redacția anului 2020). <https://bit.ly/2RyFWWZ> (vizitat 20.04.2020).
7. Criminal Code of Bulgaria. <https://bit.ly/38ortT4> (vizitat 20.04.2020).
8. Decizia Curții de Apel Chișinău din 15 decembrie 2015. Dosarul nr. 1a-1537/15. <https://bit.ly/2xbfhbN> (vizitat 20.04.2020).
9. Decizia Curții de Apel Chișinău din 11 februarie 2016. Dosarul nr. 1a-1311/2015. <https://bit.ly/2R3yIt1> (vizitat 20.04.2020).
10. Decizia Curții de Apel Chișinău din 3 iunie 2019. Dosarul nr. 1a-463/19. Npublicată.
11. Decizia din 7 mai 2012 a Curții de Arbitraj Sportiv de pe lângă Federația Moldovenească de Fotbal. Dosarul nr. 1/2012. Npublicată.
12. Dunea M. Despre claritate și obscuritate normativă în materia conținutului infracțiunii, atunci când se reglementează tendințe atenuante sau agravante ale legiuitorului penal. Reflecții privind determinarea unei anumite naturi juridice a dispoziției legale din art. 308 Cod penal român astfel cum a fost aceasta stabilită prin jurisprudența obligatorie a

- instanței supreme. În: *Revista de Științe Juridice*, 2015, vol. 30, Supliment, p. 127-157.
13. Gurev D. *Răspunderea penală pentru răpirea unei persoane*. Chișinău: CEP USM, 2018. 344 p.
 14. Hotărârea Curții Constituționale nr.23 din 25 iulie 2016 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 27 din Legea nr.151 din 30 iulie 2015 cu privire la Agentul guvernamental (acțiunea în regres). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2016, nr. 361-367.
 15. Lupașcu D. Recursul în interesul legii în proiectele noilor Coduri de procedură din România. În: *Lex ET Scientia International Journal*, 2009, vol. 1, p. 94-109.
 16. Lupu M. *Independența judecătorului vs jurisprudența unitară: două concepte ireconciliabile?* <https://bit.ly/3emHLAc> (vizitat 20.04.2020).
 17. Regulamentul nr. 199 din 27 iunie 2003 de apreciere medico-legală a gravității vătămării corporale, aprobat prin Ordinul Ministrului Sănătății nr. 99 din 27 iunie 2003. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2003, nr. 170-172.
 18. Sentința Judecătorei Ciocana, mun. Chișinău, din 17 februarie 2015. Dosarul nr. 1-636/2014. <https://bit.ly/2sg447C> (vizitat 20.04.2020).
 19. Sentința Judecătorei Ciocana, mun. Chișinău, din 2 iulie 2015. Dosarul nr. 1-131/14. <https://bit.ly/304D7jJ> (vizitat 20.04.2020).
 20. Sentința Judecătorei Buiucani, mun. Chișinău, din 13 iulie 2015. Dosarul nr. 1-1223/15. <https://bit.ly/2XiByiS> (vizitat 20.04.2020).
 21. Sentința Judecătorei Chișinău (sediul Buiucani) din 10 decembrie 2018. Dosarul nr. 1-163/18. <https://bit.ly/3aYeRnQ> (vizitat 20.04.2020).
 22. Stati V. *Unele implicații ale adoptării Legii nr.38 din 21.03.2013 pentru modificarea și completarea unor acte legislative*. În: Integrare prin cercetare și inovare. Conferință științifică (Chișinău, 26-28 septembrie 2013). Rezumate ale comunicărilor. Științe juridice, științe economice. Chișinău: CEP USM, 2013, p. 115-117.
 23. Stati V. Luarea de mită de către un participant la un eveniment sportiv sau la un eveniment de pariat. Darea de mită unui participant la un eveniment sportiv sau la un eveniment de pariat. Analiză de drept penal. În: *Revista științifică a USM „Studia Universitatis Moldaviae”. Seria „Științe sociale”*, 2013, nr. 8(68), p. 96-106.
 24. Stati V. Infracțiunea de manipulare a unui eveniment (art. 242¹ CP RM): studiu de drept penal. Partea II. În: *Revista Națională de Drept*, 2013, nr. 12, p. 7-12.
 25. Stati V. *Infracțiuni economice: Note de curs*. Chișinău: CEP USM, 2014. 530 p.
 26. Stati V. *Infracțiuni economice: Note de curs. Ediția a II-a, revăzută și actualizată*. Chișinău: CEP USM, 2016. 622 p.
 27. Vizdoagă T. și Eșanu A. Reîncadrarea juridică a faptei inculpatului în sensul atenuării: probleme de drept penal material și procesual. În: *Revista Institutului Național al Justiției*, 2016, nr. 1, p. 22-28.
 28. *Affaire Borcea c. Roumanie* (dec.). CEDH, 22 septembrie 2015. <https://goo.gl/gRzNMg> (vizitat 20.04.2020).
 29. *Case of Sipavičius v. Lithuania*. ECHR, 21 February 2002. <https://bit.ly/2VgUrRR> (vizitat 20.04.2020).
 30. *Case of I.H. and Others v. Austria*. ECHR, 20 April 2006. <https://bit.ly/2xti5S5> (vizitat 20.04.2020).
 31. *Case of Zhupnik v. Ukraine*. ECHR, 9 December 2010. <https://bit.ly/3afvBpx> (vizitat 20.04.2020).
 32. *Case of Mitrofan v. the Republic of Moldova*. ECHR, 15 January 2013. <https://bit.ly/34kQ3nl> (vizitat 20.04.2020).
 33. *Case of Mihelj v. Slovenia*. ECHR, 15 January 2015. <https://bit.ly/3ajMkbc> (vizitat 20.04.2020).
 34. *Case of Gelenidze v. Georgia*. ECHR, 7 November 2019. <https://bit.ly/39XSOWc> (vizitat 20.04.2020).
 35. House of Lords, Opinions of the Lords of Appeal for judgment in the cause Al-Skeini and others (Respondents) v. Secretary of State for Defence (Appellant). *Al-Skeini and others (Appellants) v. Secretary of State for Defence (Respondent) (Consolidated Appeals)*. Al Skeini, [2007] UKHL 26. <https://goo.gl/RDzan1> (vizitat 20.04.2020).
 36. Peurala J. Match-manipulation in football – the challenges faced in Finland. În: *The International Sports Law Journal*, 2013, vol. 13, iss. 3-4, p. 268-286.

CZU: 343.352(477)

DOI: 10.5281/zenodo.4309099

КОРРУПЦИОННОЕ ПРЕСТУПЛЕНИЕ В УГОЛОВНОМ ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВЕ УКРАИНЫ: ПРОБЛЕМЫ ЗАКОНОДАТЕЛЬНОЙ КОНСТРУКЦИИ

Зоя ЗАГИНЕЙ-ЗАБОЛОТЕНКО,
доктор юридических наук, доцент
<https://orcid.org/0000-0002-8679-124X>

Александр ГЛАДУН,
кандидат юридических наук,
старший научный сотрудник
<https://orcid.org/0000-0003-2220-2394>

INFRAȚIUNEA DE CORUPȚIE ÎN LEGISLAȚIA PENALĂ DIN UCRAINA: PROBLEME DE STRUCTURĂ LEGISLATIVĂ

SUMAR

Lista infracțiunilor de corupție este consacrată în nota de subsol a articolului 45 din Codul penal al Ucrainei. În același timp, majoritatea oamenilor de știință acordă atenție inconsecvenței acestei liste cu conceptele de „corupție” și „infracțiune de corupție” consacrate în Legea cu privire la prevenirea corupției. Utilizarea listelor exhaustive în textele actelor juridice de reglementare servește certitudinii lor juridice, dar aceste liste fac ca regula corespunzătoare să fie inflexibilă.

Scopul prezentului articol este de a stabili fezabilitatea stabilirii unei liste de infracțiuni de corupție în Codul penal al Ucrainei și de a face propuneri pentru rezolvarea problemelor existente cauzate de o astfel de tehnică legislativă.

Recunoașterea unei anumite infracțiuni drept corupție, în funcție de formalizarea acesteia într-o anumită listă, este o decizie destul de vulnerabilă. Acest lucru face posibilă schimbarea constantă a unei astfel de liste, fără a re-

CORRUPTION CRIME IN THE CRIMINAL LEGISLATION OF UKRAINE: PROBLEMS OF LEGISLATIVE STRUCTURE

SUMMARY

The list of corruption criminal offenses is enshrined in the note to Article 45 of the Criminal Code of Ukraine. At the same time, most scholars draw attention to the inconsistency of this list with the concepts of „corruption” and „corruption offense” defined in the Law of Ukraine „On Corruption Prevention”. The use of exhaustive lists in the texts of regulations serves their legal certainty, but these lists make the relevant rule inflexible.

The purpose of this article is to establish the expediency of enshrining the list of corruption offenses in the Criminal Code of Ukraine and to make specific proposals for solving the problems, caused with such legislative method.

Recognition of a certain offense as corrupt, depending on its formal inclusion in a certain list, is a rather vulnerable decision. This makes it possible to constantly change such a list without rethinking the content and signs of corruption defined in the law. In addition,

gândi conținutul și semnele de corupție consacrate la nivel legislativ. În plus, este o abordare care deschide oportunități pentru voluntarism în elaborarea legislației și limitează semnificativ discreția judiciară în cadrul procedurilor penale, în special exclude luarea în considerare a circumstanțelor specifice unei infracțiuni atunci când se evaluează pericolul public al acesteia. Practica aplicării legislației procesuale penale cu privire la denunțatorii de corupție mărturisește, de asemenea, greșeala abordării alese a definiției termenului „denunțator”.

Pentru a rezolva aceste probleme, se propune consolidarea în Codul penal al Ucrainei a conceptului de infracțiune de corupție ca înglobând semnele de corupție definite de lege, pentru a clarifica conceptul de corupție în Legea Ucrainei „Cu privire la prevenirea corupției”, indicarea în Codul de procedură penală al Ucrainei că acuzatorul este o persoană în baza informației căreia a fost pornită o procedură preliminară privind investigarea unei infracțiuni de corupție.

Cuvinte-cheie: *infracțiune, corupție, semne de corupție, răspundere penală, legislație, acuzator.*

this approach opens up opportunities for voluntarism in drafting and significantly limits judicial discretion in criminal proceedings. In particular, it makes impossible taking into account the specific circumstances of a criminal offense when assessing its public danger. The practice of applying criminal procedure legislation to whistleblowers also demonstrates the erroneousness of the chosen approach to the definition of the term „whistleblower”.

In order to solve these problems, the authors proposed to enshrine the concept of corruption criminal offense in the Criminal Code of Ukraine as an offense, that contains signs of corruption, defined in the law, to clarify the concept of corruption in the Law of Ukraine „On Corruption Prevention”, to determine in the Criminal Procedure Code of Ukraine that the whistleblower is a person on whose application or notification a pre-trial investigation of a corruption criminal offense has been initiated.

Key-words: *criminal offense, corruption, signs of corruption, criminal liability, legislation, whistleblower.*

АННОТАЦИЯ

Перечень коррупционных уголовных преступлений закреплено в примечании статьи 45 Уголовного кодекса Украины. При этом большинство ученых обращают внимание на несогласованность этого перечня с закрепленными в Законе Украины «О предотвращении коррупции» понятиями «коррупция» и «коррупционное правонарушение». Использование исчерпывающих перечней в текстах нормативно-правовых актов служит их юридической определенности, однако эти перечни делают соответствующую норму негибкой.

Целью этой статьи является установление целесообразности закрепления в УК Украины перечня коррупционных уголовных правонарушений и внесение предложений по решению существующих проблем, обусловленных таким законодательным приемом.

Признание определенного правонарушения коррупционным в зависимости от формального закрепления его в определенном перечне является довольно уязвимым решением. Это дает возможность постоянно менять такой перечень без переосмысления содержания и признаков коррупции, закрепленных на законодательном

уровне. Кроме того, такой подход открывает возможности для voluntarism в законопроектировании и существенно ограничивает судебское усмотрение в уголовном производстве, в частности исключает учет конкретных обстоятельств уголовного правонарушения при оценке его общественной опасности. Практика применения уголовного процессуального законодательства относительно обличителей коррупции также свидетельствует об ошибочности выбранного подхода к определению термина «обличитель».

С целью решения указанных проблем, предлагается закрепить в УК Украины понятие коррупционного уголовного преступления как содержащего определенные законом признаки коррупции, уточнить понятие коррупции в Законе Украины «О предотвращении коррупции», определить в УПК Украины, что обличителем является лицо, по заявлению или сообщению которого начато досудебное расследование коррупционного уголовного преступления.

Ключевые слова: *уголовное преступление, коррупция, признаки коррупции, уголовная ответственность, законодательство, обличитель.*

Постановка проблемы: В Уголовном кодексе Украины (далее – УК) предусмотрен перечень коррупционных преступлений (примечание ст. 45) (с 01.07.2020 – коррупционных уголовных правонарушений). Несмотря на то, что такой перечень неоднократно пересматривался, он остается исчерпывающим и не подлежит расширительному толкованию. В свою очередь, Уголовный процессуальный кодекс Украины (далее – УПК) пока содержит как термин «коррупционное преступление» (например, статьи 100, 130¹, 208), так и «коррупционное уголовное преступление» (статьи 3, 331, 545). Поскольку на сегодня коррупционные правонарушения признаны одними из самых опасных преступных проявлений, то и применение законодательства об уголовной ответственности за их совершение должно осуществляться на основе системного, взвешенного и научно подтвержденного подходов.

Обоснованность законодательного выделения перечня коррупционных уголовных правонарушений и соблюдения соответствующих критериев для такой классификации стала предметом научной дискуссии с момента введения этих положений в УК. С точки зрения Н. М. Ярмыш, примечание ст. 45 УК не полностью соответствует Закону Украины «О предотвращении коррупции», что обуславливает возможность для использования этого обстоятельства адвокатами для оправдания подзащитных коррупционеров, поскольку, невзирая на наличие совершенного преступления в перечне (примечание ст. 45 УК), оно таковым не является согласно Закону Украины «О предотвращении коррупции» [13, с. 161]. Схожий подход имеет место и в научных публикациях других украинских правоведов (Д. Г. Михайленка [3, с. 80], А. В. Савченка [11, с. 22], В. Н. Трепака [12, с. 119] и других).

Учитывая изложенное выше, целью этой публикации является установление целесообразности закрепления в УК перечня коррупционных уголовных правонарушений, а также разработка предложений по решению существующих проблем, обусловленных таким законодательным приемом.

Изложение основного материала. Как указывалось выше, список коррупционных преступлений сформулирован законодателем в виде исчерпывающего (казуистического или формального) перечня. Составляющие исчерпывающего перечня – это «единицы перечня», определяющие общее понятие. Особенностью исчерпывающих перечней является то, что в большинстве случаев содержание единиц перечня влияет на установление значения понятия, раскрывается с помощью таких единиц [1, с. 297].

Вопрос целесообразности использования исчерпывающих перечней в тексте нормативно-правовых актов пока остается малоисследованным. В отдельных случаях использование таких исчерпывающих перечней является крайне важным для предотвращения появления в нормативно-правовых актах положений, которые самостоятельно или в сочетании с другими нормами могут способствовать совершению коррупционных или связанных с коррупцией правонарушений.

Исчерпывающие перечни, с одной стороны, служат юридической определенности нормативно-правовых актов, но с другой, они делают соответствующую норму негибкой (*omnis definitio periculosa est*), поскольку не позволяют норме права оперативно приспособляться к изменению общественных отношений. Кроме того, не следует забывать и практику ЕСПЧ, согласно которой определенность закона не может быть абсолютной (например, решения «Скоппола против Италии» [10], «Санди Таймс против Соединенного Королевства» [9]).

Таким образом, исчерпывающие перечни, используемые в текстах любых нормативно-правовых актов, в т.ч. и в УК, являются спорадически желанными и должны использоваться с целью недопущения индикаторов коррупционности при формулировании уголовно-правовых предписаний.

В правовой доктрине Украины уже возникал вопрос о содержании понятия определенной категории уголовных преступлений – преступлений, связанных с домашним насилием. В частности, согласно Закону Украины от 06.12.2017 № 2227-VIII УК и УПК, были дополнены правовыми предписаниями, направленными на реализацию положений Конвенции Совета Европы о предотвращении насилия в отношении женщин и домашнего насилия и борьбу с этими явлениями. Одной из таких законодательных новелл стал предусмотренный в п. 7 ч. 1 ст. 284 УПК запрет закрытия уголовного производства в случае, если потерпевший отказался от обвинения в уголовном производстве в форме частного обвинения в отношении преступления, связанного с домашним насилием. Узкое толкование судами законодательной формулировки «преступление, связанное с домашним насилием», как такового, что является отсылочной к содержанию ст. 126¹ «Домашнее насилие» УК, обусловило необходимость рассмотрения этого вопроса объединенной палатой Кассационного уголовного суда Верховного Суда. В постановлении суда от 12.02.2020 сформулировано соответствующее правовое заключение по применению норм права: «преступлением, связанным с домашним на-

сильнее, следует считать любое уголовное преступление, обстоятельства совершения которого свидетельствуют о наличии в деянии хотя бы одного из элементов (признаков), перечисленных в ст. 1 Закона Украины «О предотвращении и противодействии домашнему насилию», независимо от того, указаны они в инкриминируемых статьях (частях статьи) УК как признаки основного или квалифицированного состава преступления» [7].

Представляется, что указанный подход вполне пригоден для определения понятия «коррупционное уголовное преступление», используемое в УК. Понятие является одной из форм мышления, результатом обобщения существенных признаков объекта действительности. Содержание понятия составляют признаки, характеризующие качество предмета и отграничивающие его от других подобных предметов. Признаки коррупции определены в понятии «коррупция», закрепленного в ст. 1 Закона Украины «О предотвращении коррупции» [2]. Однако, указанное понятие до сих пор имеет чисто теоретический (мировоззренческий), а не прикладной смысл, поскольку не используется для выяснения сути определенных явлений в сфере коррупции.

С одной стороны, наличие исчерпывающего перечня коррупционных преступлений является удобным, но с другой стороны порождает массу вопросов прикладного характера. Как пример: в ст. 366¹ УК предусматривается уголовная ответственность за декларирование недостоверной информации. Эта статья признана неконституционной Конституционным Судом Украины [8]. На момент действия ст. 366¹ УК Украина она то включалась, то исключалась из примечания ст. 45 этого Кодекса, то есть признавалась или нет коррупционным преступлением.

Как указывает В. Мифтахутдинов, отсутствие единого обобщающего понятия «коррупционное преступление» является оправданным шагом, учитывая невозможность адаптации и распространения определенного толкования такого понятия в ограниченный круг деяний. С точки зрения этого ученого, невозможно разработать столь обобщенную правовую конструкцию, которая бы отражала абсолютно все проявления (признаки) коррупции [4].

Не поддерживая указанный подход, с целью предотвращения негативного необоснованного пересмотра законодательного перечня коррупционных уголовных преступлений, считаем целесообразным применить общие правила определения понятий в тексте законодательных актов. Предлагаем закрепить в УК определение коррупционного уголовного преступления, со-

держающего предусмотренные законом признаки коррупции. Параллельно необходимо уточнить понятие коррупции в ст. 1 Закона Украины «О предотвращении коррупции» с тем, чтобы оно охватывало случаи склонения должностного лица не только к противоправному, а к любому использованию предоставленных ему служебных полномочий, что соответствует международным стандартам противодействия коррупции, в частности положениям статей 15, 16, 21 Конвенции ООН против коррупции, статей 2, 7 Уголовной конвенции о борьбе с коррупцией. Указанное также согласуется с соответствующими признакам составов коррупционных уголовных преступлений, заключающихся в подкупе за совершение лицом действий или ее бездействие с использованием предоставленных ему полномочий (ч. 1 ст. 368³, ч. 1 ст. 368⁴ УК) или предоставленной ему власти либо служебного положения (ч. 1 ст. 369 УК).

Предложенный нами подход даст возможность в каждом конкретном деле с учетом четко определенных в Законе Украины «О предотвращении коррупции» признаков коррупции отнести совершенное преступление к коррупционному или некоррупционному. Такое решение имеет существенные уголовно-правовые, а с недавних пор и уголовно-процессуальные негативные последствия.

Напомним, что лицо, совершившее коррупционное уголовное преступление, не подлежит освобождению от уголовной ответственности, кроме как на основании ст. 49 и ч. 5 ст. 354 УК, этому лицу не может быть назначено наказание более мягкое, чем предусмотрено законом (ст. 69), суд не вправе освободить ее от наказания в связи с утратой общественной опасности (ч. 4 ст. 74), освободить от отбывания наказания с испытанием (ч. 1 ст. 75, ст. 79) или на основании амнистии (ч. 4 ст. 86). Кроме того, повышены сроки фактического отбытия наказания, назначенного судом за коррупционное уголовное преступление, для условно-досрочного освобождения (ст. 81), замены неотбытой части наказания более мягким (ст. 82), помилования (ч. 3 ст. 87), судимость за совершение коррупционного уголовного преступления не может быть досрочно снята судом (ч. 2 ст. 91).

Относительно уголовных процессуальных аспектов применения понятия «коррупционное уголовное преступление» следует обратить внимание на дополнение УПК положениями о правах обличителей коррупции. Так, в ст. 3 этого Кодекса определен термин «обличитель». Получение статуса обличителя в уголовном производстве предоставляет такому лицу ряд процессуальных гарантий, например, право получать информа-

цию о состоянии досудебного расследования, начатого по его заявлению или сообщению (ч. 3 ст. 60 УПК), право на обеспечение безопасности путем применения мер, предусмотренных в Законе Украины «Об обеспечении безопасности лиц, участвующих в уголовном судопроизводстве», а также право на выплату вознаграждения в соответствии со ст. 130¹ УПК.

На практике лицо, сообщающее об уголовном правонарушении, содержащем признаки коррупции, не может получить статус обличителя, если органом досудебного расследования соответствующее деяние квалифицировано по статье Особенной части УК, отсутствующей в примечании ст. 45 этого Кодекса. Например, согласно постановлению следственного судьи Высшего антикоррупционного суда (далее – ВАКС) лицу было отказано в удовлетворении жалобы на бездействие уполномоченного лица Национального антикоррупционного бюро Украины (далее – НАБУ) относительно вручения заверенной копии уведомления Национального агентства по вопросам предотвращения коррупции (далее – НАПК) о начале досудебного расследования с участием обличителя в соответствии с ч. 9 ст. 214 УПК и сообщения о процессуальные права и обязанности. В этом постановлении указано такое: в соответствии с ч. 5 ст. 216 УПК детективы НАБУ осуществляют досудебное расследование не только о коррупционных уголовных правонарушениях. В своем заявлении заявитель сообщил о совершении уголовного преступления, предусмотренного ст. 206² УК («Противоправное завладение имуществом предприятия, учреждения, организации»), что в понимании действующего законодательства не является коррупционным преступлением, а потому заявитель не является обличителем в соответствии с требованиями УПК [5].

Учитывая вышеизложенное, а также отсутствие ст. 206² УК в перечне коррупционных преступлений, возникает закономерный вопрос: почему расследование таких преступлений при соответствующих условиях законодателем отнесено к предметной подсудственности НАБУ и подсудности Высшего антикоррупционного суда? По нашему мнению, это связано с тем, что такое преступление может содержать признаки коррупции, то есть по своей сути быть коррупционным.

В нескольких делах, рассмотренных ВАКС, было констатировано неподсудности этих дел Суду, поскольку лицо обращалась с заявлением о совершении коррупционных правонарушений, предусмотренных ч. 2 ст. 28 ч. 5 ст. 191, ч. 2 ст. 210 УК, однако сведения были внесены в Единый реестр досудебных расследований

(далее – ЕРДР) по ст. 367 УК [6]. Таким образом, лица, считавшие себя обличителями коррупции, не получили соответствующего уголовного процессуального статуса из-за того, что уголовное правонарушение было предварительно квалифицировано органом досудебного расследования как коррупционное. В определение термина «обличитель» (ст. 3 УПК) заложено несколько иное понимание. Так, обличителем определено физическое лицо, имеющего основания полагать, что информация является достоверной, обратилось с заявлением или сообщением о коррупционном уголовном преступлении в орган досудебного расследования.

Очевидно, что квалификация определенного правонарушения как коррупционного является результатом аналитической деятельности следователя по рассмотрению такого заявления, в связи с чем он принимает решение о начале предварительного расследования путем внесения соответствующих сведений в ЕРДР. Такие сведения в соответствии с ч. 5 ст. 214 УПК должны обязательно включать предварительную правовую квалификацию уголовного преступления с указанием статьи (части статьи) закона Украины об уголовной ответственности. Остается открытым вопрос и о последующем изменении уголовно-правовой квалификации. В частности, получит ли лицо статус обличителя, если в ходе досудебного расследования, начатого по ее заявлению, сторона обвинения примет решение об изменении квалификации деяния на коррупционное уголовное преступление? С какого момента при указанных обстоятельствах лицо будет считаться обличителем?

Для решения указанных проблем считаем целесообразным по-иному определить термин «обличитель» в УПК. По нашему мнению, обличителем должно быть признано физическое лицо, по заявлению или сообщению которого начато досудебное расследование коррупционного уголовного преступления. Законодательное закрепление такой формулировки, с одной стороны, позволит гармонизировать определение этого термина с положениями УПК Украины, определяющими право обличителя на получение информации о состоянии досудебного расследования, начатого по его заявлению или сообщению, получение копии сообщения следователя, дознавателя НАПК о начале досудебного расследования с участием обличителя (ч. 9 ст. 214 УПК). С другой стороны, это даст возможность предотвратить манипуляции с уголовно-правовой квалификации как со стороны заявителей, проявляющейся в необоснованной ссылке на статьи УК, которые предусмотрены в перечне примечания ст. 45 этого Кодекса, не содержащих признаки со-

става того преступления, о котором сообщается, так и со стороны правоохранителей, поскольку дальнейшее изменение квалификации уголовного преступления, досудебное расследование которого было начато по заявлению обличителя, не будет влиять на процессуальный статус последнего.

Выводы. Использование закрытых перечней в текстах нормативно-правовых актов является одним из способов предотвращения коррупциогенности их нормативных предписаний. Однако, использованию указанного законодательного приема должно предшествовать тщательное исследование связанных с этим преимуществ и недостатков. С момента закрепления в УК перечня коррупционных преступлений он подвергался аргументированной критике со стороны ученых из-за несоответствия понятию коррупционного правонарушения, закрепленного в Законе Украины «О предотвращении коррупции». Законодателем неоднократно менялось его содержательное наполнение, иногда без надлежащего обоснования. Практика применения уголовного процессуального законодательства по обличителей коррупции также свидетельствует об ошибочности выбранного подхода к определению термина «обличитель». С целью решения указанных проблем необходимо закрепить в УК понятие коррупционного уголовного преступления как содержащего определенные законом признаки коррупции, уточнить понятие коррупции в Законе «О предотвращении коррупции», определить в УПК, что обличителем является лицо, по заявлению или сообщению которого начато досудебное расследование коррупционного уголовного преступления.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННЫХ ИСТОЧНИКОВ:

- Загине́й З.А. *Кримінально-правова герменевтика*: монографія. Київ: Видавничий дім «АртЕк», 2015. 380 с.
- Закон Украины о предотвращении коррупции № 1700- VII от 14.10.2014. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#n439> (дата обращения 01.11.2020).
- Михайленко Д.Г. Концепція кримінально-правової протидії корупційним злочинам в Україні: дис. доктора юрид. наук: 12.00.08. Одеса, 2018. 505 с.
- Міфтахутдінов В. Кримінальна відповідальність за корупційні правопорушення. В: Юридична Газета, 2017, № 25 (575). <https://jur-gazeta.com/publications/practice/kriminalne-pravo-ta-proces/kriminalna-vidpovidalnist-za-korupciyni-pravoporushennya.html> (дата обращения 01.11.2020).
- Постановление Высшего антикоррупционного суда от 06.03.2020 по делу № 991/1600/20. <http://reyestr.court.gov.ua/Review/88118270> (дата обращения 01.11.2020).
- Постановление Высшего антикоррупционного суда от 26.05.2020 по делу № 991/3871/20. <http://reyestr.court.gov.ua/Review/89532591> (дата обращения 01.11.2020).
- Постановление Кассационного уголовного суда в составе Верховного Суда от 12.02.2020 по делу № 453/225/19. <http://reyestr.court.gov.ua/Review/87602679> (дата обращения 01.11.2020).
- Решение Конституционного Суда Украины по делу по конституционному представлению 47 народных депутатов Украины относительно соответствия Конституции Украины (конституционности) отдельных положений Закона Украины «О предупреждении коррупции», Уголовного кодекса Украины от 27.10.2020 № 13-р/2020. <http://ccu.gov.ua/dokument/13-r2020> (дата обращения 01.11.2020).
- Решение по делу «Санди Таймс против Соединенного Королевства» от 26.04.1979. <http://www.medialaw.kiev.ua/zmysud/ecourt/212> (дата обращения 01.11.2020).
- Решение по делу «Скоппола против Италии» от 17.09.2009: коммюнике ЭСПЧ. <http://www.asad.com.ua/page.353.htm> (дата обращения 01.11.2020).
- Савченко А.В. Корупційні злочини в Україні: проблеми кримінально-правового розуміння. В: Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ, 2015, № 3, с.14-24. <http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/123456789/5072/6.pdf> (дата обращения 01.11.2020).
- Трепак В.М. Протидія корупції в Україні: теоретико-прикладні проблеми: монографія / В.М. Трепак. Львів: Видавництво ЛНУ імені Івана Франка, 2020. 444 с.
- Ярмиш Н.М. Щодо відповідності поняттю корупційного правопорушення злочинів, передбачених статтею 45 Кримінального кодексу України. В: Юридичний вісник. Повітряне і космічне право, 2015, № 3, с.158-162.

CZU: 343.13

DOI: 10.5281/zenodo.4314327

PROBLEMELE GENERATE DE INSTITUȚIA CONEXĂRII CAUZELOR PENALE

Arina IALANJI,

*doctor în drept, lector universitar UTM,
judecător, Judecătoria Chișinău (sediul Buiucani)*
<https://orcid.org/0000-0002-3520-7197>

Mihail OSADCIU,

asistent judiciar, CSM
<https://orcid.org/0000-0001-7358-1844>

SUMAR

În acest articol este analizat modul de aplicare practică a prevederilor legale în partea ce ține de condițiile de conexare a cauzelor penale, modalitatea de realizare a acestei acțiuni procesuale de către instanțele de judecată, precum și problemele pe care le generează procedura în cauză prin prisma administrării eficiente a justiției și judecarea cauzei în termen rezonabil. Suplimentar, va fi realizată o analiză comparativă a prevederilor legale în partea ce ține de conexarea cauzelor penale în raport cu legislația altor state, reiterând reglementarea cea mai optimă în acest sens. Scopul prezentei lucrări este de a elucidă interpretarea eronată a prevederilor în partea ce ține de modalitatea conexării cauzelor penale, precum și ingerințele cauzate în acest sens prin prisma drepturilor acuzatului, precum și necesității garantării și asigurării unui proces echitabil.

PROBLEMS GENERATED BY THE INSTITUTION OF CONNECTING CRIMINAL CASES

SUMMARY

In this article we will analyze the practical application of legal provisions in the part related to the conditions of connection of criminal cases, the manner of carrying out this procedural action by the courts, as well as the problems generated by the procedure in question in terms of efficient administration of justice and the trial of the case within a reasonable time.

In addition, a comparative analysis of the legal provisions will be made in the part related to the connection of criminal cases in relation to the legislation of other states, reiterating the best regulation in this regard. The purpose of this paper is to elucidate the misinterpretation of the provisions regarding the connection of criminal cases, as well as the interference caused by the rights of the accused and the need to guarantee and ensure a fair trial.

Key-words: *connection of the criminal case, criminal accusation, knowledge of the accusation, criminal trial, the court, reasonable time to judge the case.*

Cuvinte-cheie: *conexarea cauzei penale, acuzație penală, cunoașterea învinuirii, proces penal, instanța de judecată, termen rezonabil de judecare a cauzei.*

Conceptul „acuzație în materie penală”, înțeles în sensul Convenției, poate fi definit drept „notificarea oficială, din partea autorității competente, privind suspiciunea referitoare la comiterea unei infracțiuni”, care depinde, de asemenea, de existența sau absența unor „repercusiuni importante asupra situației acuzatului” [19, § 42, 46; 21, § 73].

Din considerentul că acuzarea persoanei în materie penală aduce atingere drepturilor persoanei, inclusiv cu existența unei frustrări din partea acuzatului din moment ce acesta este înștiințat despre derularea unei cauze penale în privința sa,

art. 6 § 1 al CEDO oferă oricărei persoane dreptul la judecarea într-un termen rezonabil a cauzei sale, el are ca obiect, în materie penală, să asigure că persoanele acuzate nu fac obiectul unui capăt de acuzare o perioadă prea mare de timp și să se ia o decizie asupra temeiniciei acestuia.

Criteriile de apreciere a judecării cauzei în termen rezonabil se evaluează și prin prisma comportamentului autorităților competente, astfel încât art. 6 § 1 CEDO impune statelor contractante să-și organizeze sistemul judiciar în așa mod ca instanțele de judecată să poată îndeplini fiecare dintre cerințele sale [18, § 24; 20, § 44].

PROBLEMA ȘTIINȚIFICĂ

În lucrarea „Ghidul Specialistului în Convenția Europeană a Drepturilor Omului” se indică că principiul administrării corecte a justiției, în opinia Curții, implică faptul că tribunalele naționale au datoria de a trata în mod adecvat cauzele prezentate în fața lor. Astfel, în cauza *Ewing contra Regatului Unit*, asocierea a trei cauze, care a întârziat procesul, nu a fost considerată arbitrară sau nerezonabilă, ori producând o întârziere exagerată, avându-se în vedere administrarea corectă a justiției [17].

O administrare corectă a justiției impune reglementarea prin prisma legii procesual penale a instituției conexării cauzelor penale, condițiile și criteriile căreia sunt prevăzute la art. 42, alin. (4) Cod de procedură penală [5], care prescrie că, în caz de conexare a unor cauze privitoare la mai multe persoane învinuite de săvârșirea infracțiunilor în raza de activitate a diferitor instanțe de grad egal sau privitoare la o singură persoană învinuită de săvârșirea câtorva infracțiuni, dacă aceste cauze sunt de competența a două sau câtorva instanțe de judecată de grad egal, procesul se judecă de instanța care a fost prima sesizată privind judecarea cauzei.

Însuși Tanoviceanu I., în lucrarea sa „Tratat de drept și procedură penală”, care datează cu anul 1926, delimitează conflictele de competență în funcție de: „*ratione materie*” și „*ratione loci*”.

Autorul prescrie că „*legea actuală nu prevede în mod expres criteriile care ar conduce la soluționarea conflictelor de competență, dar ele se desprind din ansamblul regulilor pozitive și din principiile fundamentale. Pentru conflictele ratione materie derivande din conexitate, atunci când disjungerea pricinilor nu este nici posibilă, nici utilă, criteriul predominant este de a se atribui instanței care are competența mai mare, judecarea ansamblului de pricini, iar dacă sunt instanțe de același*

grad se va da preferință aceleia care este sesizată mai întâi. Cererea pentru regularea competenței se poate face de Ministerul Public, de inculpat și de partea civilă, ea se adresează instanței chemate a regula competența” [24, p.94-95].

DEZBATERI ȘTIINȚIFICE

Considerăm oportună analiza modului de reglementare a instituției conexării în legislația altor state, astfel, potrivit art. 44 Cod de procedură penală român, în caz de reunire, dacă, în raport cu diferiții făptuitori ori diferitele fapte, competența aparține, potrivit legii, mai multor instanțe de grad egal, competența de a judeca toate faptele și pe toți făptuitorii revine instanței mai întâi sesizate, iar dacă, după natura faptelor sau după calitatea persoanelor, competența aparține unor instanțe de grad diferit, competența de a judeca toate cauzele reunite revine instanței superioare în grad [6].

Trebuie să menționăm că legislația Federației Ruse dispune de o altă tratare privind modul de soluționare a conflictelor legate de conexarea cauzelor penale, și anume, potrivit art. 34 CPP al Federației Ruse, instanța, dacă constată că nu este competentă de a judeca cauza penală, o remite spre judecare instanței competente, iar art. 36 al normei citate nu admite litigii între instanțele de judecată pe marginea competenței de judecare a cauzei.

Art. 293.2 al CPP al Federației Ruse, stabilește că instanța, sub rezerva motivelor prevăzute de prezentul cod și apărute după sosirea cauzei penale la instanță, are dreptul, la cererea părții, de a decide cu privire la conexarea cauzelor penale într-o singură procedură [25].

Potrivit art. 32 al CPP al Ucrainei, este stabilită competența teritorială în cazul comiterii mai multor infracțiuni de către aceeași persoană, fiind stabilit că, în cazul comiterii de către aceeași persoană a mai multor infracțiuni, judecarea cauzei se realizează de către instanța în raza teritorială a căreia a fost comisă infracțiunea mai gravă, dacă însă faptele penale sunt de aceeași gravitate, judecarea cauzei penale se realizează de instanța în raza teritorială a căreia a fost comisă ultima infracțiune. Iar art. 34 al actului normativ citat prescrie că chestiunea cu privire la competența instanțelor de judecată, inclusiv în cazurile de conexitate a cauzelor, se soluționează de către instanța de apel [26].

În practica internă urmează să relevăm unele probleme la nivel de aplicare neuniformă a prevederilor în partea ce ține de chestiunea conexă-

rii cauzelor penale, și anume practica vicioasă cu privire la remiterea cauzei penale judecătorului competent pentru soluționarea chestiunii conexării, circumstanță ce contravine principiului administrării corecte a justiției.

Astfel se atestă că, prin încheierea judecătorească din 5 octombrie 2017, cauza penală de învinuire a lui M.A. [1] a fost transmisă unui alt judecător, pentru soluționarea chestiunii de conexare, iar prin încheierea instanței din 26 octombrie 2017 solicitarea de conexare a fost respinsă, pe motiv că respectiva cauză penală se află la etapa cercetării judecătorești, cauzele penale au fost pornite pe marginea diferitor infracțiuni, care nu au fost săvârșite prin aceeași faptă, respectiv conexarea ar duce la împiedicarea bunei desfășurări a justiției [9].

În cauza penală privindu-l pe T.O., prin încheierea din 16 iunie 2017, s-au respins încheierile judecătorești adoptate de Judecătoria Chișinău, sediul central, ambele din 22 mai 2017, cu privire la posibilitatea conexării cu cauza penală aflată pe rol la Judecătoria Râșcani, pe motiv că această cauză se află la etapa finală a cercetării judecătorești, fiind dispusă remiterea cauzelor pentru examinare în fond [10].

O altă speță care conține o situație interesantă generată de problema transmiterii conexării cauzelor penale poate fi dedusă din încheierea Judecătoriei Chișinău, sediul Buiucani, în cauza penală privindu-l pe M.G. din 20 august 2020 [11], potrivit căreia s-au respins 6 încheieri parvenite din partea a 5 complete de judecată în privința inculpatului, cu propunerea de conexare a cauzelor penale. În calitate de argument s-a reținut că conexarea cauzelor penale va spori complexitatea cauzei inițiale și, implicit, va contribui la prelungirea termenului de examinare a tuturor cauzelor penale, deoarece astfel există riscul încălcării prevederilor referitoare la termenul rezonabil de judecare a cauzei, conexarea nefiind în interesul justiției. Am dori să relevăm faptul că încheierile judecătorilor cu propunerea de transmitere spre conexare datează cu perioada februarie-iulie 2020, fiind soluționate pe fond în luna august.

Se atestă că în cauzele în privința cărora se decide transmiterea spre conexare până la adoptarea unei soluții, cauza are statut de examinare în procedura judecătorului care a dispus o atare acțiune procesuală potrivit Programului Integrat de Gestionare a Dosarelor, iar această stare poate dura o perioadă destul de mare, spre exemplu, prin încheierea Judecătoriei Chișinău,

sediul Centru, din 27 noiembrie 2017, s-a dispus transmiterea pentru soluționarea chestiunii de conexare a cauzei penale în privința lui B.P., iar prin încheierea instanței din 22 ianuarie 2018, s-a dispus conexarea cauzelor penale într-o singură procedură [12]. Se atestă că adoptarea unei soluții definitive la caz a durat trei luni de zile, perioadă în care, la cauza remisă, pentru soluționarea chestiunii conexării nu se realizează nici o acțiune procesuală. În cauza penală de învinuire a lui C.S. încheierea de a transmite pentru soluționarea chestiunii conexării a fost emisă la 2 ianuarie 2020, fiind examinată chestiunea conexării de către instanța competentă prin încheierea din 24 iulie 2020 [13].

O altă cauză care atestă neexaminarea pricinii în termen rezonabil prin prisma practicii judiciare de transmitere a cauzei spre conexare este cea de învinuire a lui L.V. Anume prin încheierea instanței din 27 mai 2020, cauza a fost transmisă unui alt judecător pentru soluționarea chestiunii transmiterii spre conexare, soluționarea chestiunii date de către instanța competentă fiind stabilită pentru data de 11 septembrie 2020 [2]. Prin încheierea în cauza penală nr. 1-20055303-12-1-26052020 (1-1042/2020) din 9 iulie 2020, cauza penală de învinuire a lui M.A. a fost remisă judecătorului competent pentru soluționarea chestiunii conexării, ședința de judecată fiind stabilită pentru data de 1 octombrie 2020 [14].

Considerăm că o atare interpretare din partea instanțelor de judecată, cât și din partea participanților, prin stabilirea unei practici vicioase în domeniul de transmitere a cauzei instanței competente pentru soluționarea chestiunii conexării, constituie o încălcare a termenului rezonabil imputat autorităților, inclusiv prin prisma practicii CEDO, fapt constatat în cauza *Gheorghe contra României*, reiterând că o întârziere de judecare a cauzei cu mai mult de un an este imputabilă erorilor Curții de Apel din Ploiești și Tribunalului județean din Prahova, care și-au trimis reciproc cauza până când, prin hotărârea din 21 noiembrie 2001, Curtea Supremă a stabilit competența de a statua în fondul litigiului în favoarea Curții de Apel [22, § 58].

O constatare asemănătoare se atestă și într-o speță de condamnare a Republicii Moldova, unde Curtea a notat că, timp de aproape cinci luni, între iunie și noiembrie 2003, din cauza unui conflict de competență între Tribunalul Chișinău și Judecătoria Centru, nu a avut loc nici o ședință judecătorească. Durata procedurilor nu corespunde cerinței „termenului rezonabil”. Prin

urmare, a existat o violare a articolului 6 § 1 al Convenției [23, §145].

Curtea Constituțională, în decizia sa de inadmisibilitate a sesizării nr. 68g/2018, a stabilit că conexarea cauzelor se decide de către instanță printr-o încheiere. Astfel, Curtea menționează că încheierea reprezintă actul instanței de judecată prin care cauzele penale nu se soluționează în fond, ci doar sunt conexe. În acest sens, Curtea menționează că procedura de soluționare a conexării cauzelor penale nu îmbracă forma unui proces care să reclame un tratament juridicțional, ci este vorba despre o problemă de administrare și de eficiență a actului de justiție. De asemenea, Curtea notează că conexarea reprezintă o instituție procesuală concepută să asigure o bună-administrare a justiției. Curtea menționează că interdicția contestării încheierii privind conexarea cauzelor nu este una absolută, părțile având posibilitatea să pună problema competenței prin intermediul căilor de atac. În cazul constatării unor încălcări a prevederilor legale referitoare la competența *ratione materiae* sau *ratione personae* intervine nulitatea [7].

O altă problemă generată de situația transmiterii spre conexare se atestă în cazul etapei procesuale, până când poate fi soluționată chestiunea respectivă. Astfel, în cauza penală de învinuire a lui L.D. [3], potrivit căreia, prin încheierea instanței din 10 iunie 2020, cauza a fost transmisă altui judecător pentru soluționarea chestiunii conexării, însă, potrivit actelor cauzei, se atestă că la etapa corespunzătoare judecătorul competent de a se expune pe marginea conexării a stabilit data pronunțării sentinței motivate la caz pentru 16 iunie 2020, respectiv – cauza se afla la etapa deliberării. În practică există neînregistrate mai multe situații din categoria respectivă.

În fapt, considerăm că norma de drept supusă analizei stipulează clar că chestiunea conexării cauzelor o soluționează instanța căreia îi revine competența de judecată, conform prevederilor art. 42, dar nu prevede și soluția **transmiterii** unei cauze penale aflate pe rolul unei judecătoriai altei judecătoriai, pentru **rezolvarea chestiunii privind conexarea cu o altă cauză**. Urmează a fi reiterat și apreciat faptul că legiuitorul a făcut o claritate în partea ce ține de competența în caz de concurență a pretențiilor în materie civilă. Astfel, potrivit art. 37 Cod de procedură civilă, în cazul în care pretențiile legate între ele sunt examinate de mai multe instanțe judecătorești în același timp, acestea urmează a fi conexe, la cerere, printr-o încheiere, și examinate de jude-

cătoria sesizată mai întâi. Judecătoriile (judecătoria) sesizate ulterior vor strămuta pretențiile la judecătoria sesizată mai întâi, printr-o încheiere ce poate fi atacată cu recurs [4].

O tratare eficientă și legală o putem deduce prin decizia Colegiului Penal al Curții Supreme de Justiție din 9 iulie 2015 [8], în care instanța superioară a dat o interpretare prevederilor art. 43 Cod de procedură penală, indicând prevederile art. 43 alin. (1) Cod de procedură penală, care stabilește că conexarea cauzelor se decide de către instanța căreia îi revine competența de judecată conform prevederilor art. 42.

O situație diferită cu privire la soluționarea chestiunii de conexare a cauzelor penale se atestă în încheierea emisă de Judecătoria Chișinău, sediul central, potrivit căreia, instanța, la etapa inițială, fiind identificată drept instanță competentă de a soluționa chestiunea conexării cauzelor penale, a admis din start cererea apărătorului inculpatului și a dispus conexarea cauzelor penale în privința lui M.A., prin depășirea etapei de transmitere spre conexare [15].

CONCLUZII

Menționăm că, potrivit Regulamentului cu privire la efectuarea generalizării practicii judiciare, probat de către Curtea Supremă de Justiție, se atestă prerogativa instanței superioare privind reglementarea modului de identificare a cazurilor de luare a diferitor decizii pe aceleași probleme de drept, interpretarea diferită a legii în aplicarea normelor de drept material și procedural [16].

În concluzie, reieșind din cele elucidate și analizate supra, considerăm că instanța superioară, și anume Curtea Supremă de Justiție, în virtutea rolului său de a remedia contradicțiile dintre soluțiile judiciare în cauze similare și pentru aplicarea efectivă a certitudinii juridice, urmează să emită o opinie consultativă privind **procedura și modul de aplicare a prevederilor ce reglementează chestiunile conexării cauzelor penale**. Opinia e necesară pentru a evita în practică situațiile dificile care sunt generate de institutul respectiv și care implică **unele ingerințe în drepturile participanților la proces, prin prisma procesului echitabil**.

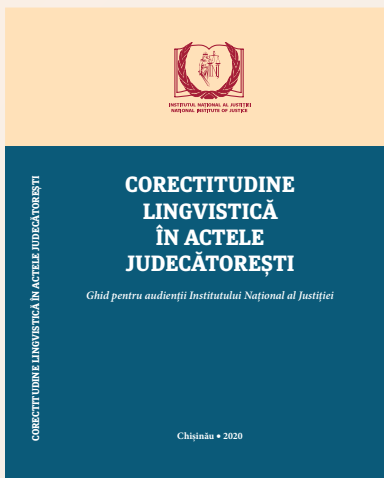
Notă: Printr-o scrisoare din 21 august 2020, prezenta cercetare a fost remisă în adresa Curții Supreme de Justiție, în vederea emiterii unei opinii consultative.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE:

1. Cauza penală nr. 12-1-53308-03082017 de învinuire a lui M.A., examinată de Judecătoria Chișinău, sediul Central.
2. Cauza penală nr.1-19157982-12-1-04102019, examinată de Judecătoria Chișinău, sediul Buiucani, în privința lui L.V.
3. Cauza penală nr.1-20013894-12-1-31012020, examinată de Judecătoria Chișinău, sediul Buiucani, în privința lui L.D.
4. Codul de procedură civilă al Republicii Moldova. Nr.225 din 30 mai 2002. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2018, nr. 285-294.
5. Codul de procedură penală al Republicii Moldova. Nr.122-XV din 14 martie 2003. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2003, nr. 104-110. În vigoare din 12 iunie 2003.
6. Codul de procedură penală al României. Legislație.just.ro/Public/DetailDocument/185907 (vizitat 15.11.2020).
7. Decizia de inadmisibilitate a Curții Constituționale a R. Moldova nr.68g/2018 din 1 iunie 2018, privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi ale art. 43 alin. (1) din Codul de procedură penală (conexarea cauzelor penale). https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=111061&lang=ro (vizitat 20.11.2020).
8. Încheierea Curții Supreme de Justiție în cauza penală nr. 1cc-8/2015 din 9 iulie 2015. http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=4476 (vizitat 21.11.2020).
9. Încheierea Judecătoriei Chișinău, sediul Centru, în cauza penală nr. 12-1-67904-09102017 privind învinuirea lui M.A.
10. Încheierea Judecătoriei Chișinău, sediul Râșcani, în cauza penală nr. 41-1-3576-13032017 privind învinuirea lui T.O.
11. Încheierea Judecătoriei Chișinău, sediul Buiucani, în cauza penală nr. 12-1-28560-2052018 privind învinuirea lui M.G.
12. Încheierea Judecătoriei Chișinău, sediul Râșcani, în cauza penală nr. 12-1-83577-15122017 privind învinuirea lui B.P.
13. Încheierea Judecătoriei Chișinău, sediul Buiucani, în cauza penală nr. 1-19135535-12-1-19082019 privind învinuirea lui C.S.
14. Încheierea Judecătoriei Chișinău, sediul Buiucani, în cauza penală nr. 1-20055303-12-1-26042020 privind învinuirea lui M.A.
15. Încheierea Judecătoriei Chișinău, sediul Central, în cauza penală nr. 12-1-45645-30062017 privind învinuirea lui M.A.
16. Regulamentul cu privire la efectuarea generalizării practicii judiciare, aprobat prin hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, nr. 3 din 28 februarie 2019. http://jurisprudenta.csj.md/search_plen_csj.php?id=269 (vizitat 19.11.2020).
17. Reid K. Ghidul Specialistului în Convenția Europeană a Drepturilor Omului. Chișinău: Cartier Juridic, 2005. 669 p.
18. Speța *Abdoella c. Țărilor de Jos*, hotărârea din 25 noiembrie 1992. <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57765> (vizitat 20.11.2020).
19. Speța *Deweer c. Belgiei*, hotărârea din 27 februarie 1980. <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57469> (vizitat 20.11.2020).
20. Speța *Dobbartin c. Franței*, hotărârea din 25 februarie 1993. <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57807> (vizitat 21.11.2020).
21. Speța *Eckle c. Germaniei*, hotărârea din 15 iulie 1982. <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57476> (vizitat 19.11.2020).
22. Speța *Gheorghe c. României*, hotărârea din 15 martie 2007. <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-123913> (vizitat 21.11.2020).
23. Speța *Holomiov c. Moldova*, hotărârea din 7 noiembrie 2006. <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-127841> (vizitat 21.11.2020).
24. Tanoviceanu I. Tratat de drept și procedură penală. București: Curierul judiciar, 1926, 833 p.
25. Уголовно-процессуальный кодекс Российской Федерации от 18.12.2001. Закон № 174-ФЗ, Принят Государственной Думой 22 ноября 2001 года.
26. Уголовно-процессуальный кодекс Украины от 13 апреля 2012. Закон №4651-VI.

INSTITUTUL NAȚIONAL AL JUSTIȚIEI ANUNȚĂ O NOUĂ EDIȚIE: CORECTITUDINE LINGVISTICĂ ÎN ACTELE JUDECĂTOREȘTI

Sub egida Institutului Național al Justiției, a apărut ghidul *Corectitudine lingvistică în actele judecătorești*. Lucrarea a fost concepută ca material didactic în cadrul disciplinei *Stilistica și redactarea juridică* inclusă în programul de formare inițială al INJ pentru a dezvolta competențele audienților la scrierea și redactarea textelor juridice. În cuvântul de prezentare a ediției, Diana Scobioală, Directorul Institutului Național al Justiției, menționează că, totuși, volumul a depășit așteptările de ghid pentru audienții INJ, ceea ce face ca el să fie recomandat tuturor responsabililor de elaborarea și redactarea hotărârilor judiciare de orice tip și nivel.

Ghidul a fost pregătit în baza analizei stilistice a unor acte judecătorești propuse spre redactare pentru a fi editate în volume aparte cu sigla Institutului Național al Justiției. În paginile lui, autorii s-au referit la cele mai frecvente incorectitudini și inadvertențe lingvistice comise în prezent la scrierea textelor juridice.

Apariția editorială mai include *Manualul de scriere juridică al judecătorului*, editat în 1991 de Centrul judiciar federal din SUA, în traducerea lui Tudor Papuc, secretar-șef adjunct al Curții Constituționale, și a Cezarei-Elena Polisca, șefa Secției didactico-metodică și formare formatori a Institutului Național al Justiției.

Autorii acestui volum susțin că, la elaborarea lucrării, au avut și ei „ghizii” lor – semnatari de ediții privind corectitudinea limbii române, unii dintre care sunt propuși de învățătură la scrierea corectă în limba română a textelor juridice: Vitalie Marin – *Stilistica și cultivarea vorbirii*, Chișinău, 1991; Teodora Irinescu – *Lingvistică juridică*, Iași, Casa Editorială „Demiurg”, 2003; Irina Condrea – *E timpul să vorbim corect*, Editura Prut, 2014; Svetlana Guțu – *Corectitudinea textelor juridice*, Chișinău, 2018; Academia de Științe a Moldovei, Institutul de Filologie – *Ghid de exprimare corectă*, Chișinău, 2014; Institutul European din România – *GHID STILISTIC de traducere în limba română pentru uzul traducătorilor acquis-ului comunitar*, București, 2008...

GHEORGHE CHIBAC PREZINTĂ UN NOU STUDIU MONOGRAFIC

Cunoscutul profesor, doctor în drept Gheorghe Chibac a prezentat la Biblioteca Publică de Drept din Chișinău noua sa lucrare *Evoluția dreptului locativ în etapa actuală*. Este un studiu monografic în care se face o analiză critică a dinamicii în domeniul dreptului locativ, tendințele, paradoxurile, problemele, dar și unele viziuni personale asupra acestor raporturi în perspectivă. Autorul nu a trecut cu vederea și unele momente istorice care se încadrează în perioada de timp de la dobândirea suveranității republicii până în prezent, sub două aspecte:

- a) dinamica reglementării raporturilor juridice locative, unde un loc deosebit este destinat procedurilor anevoiase de elaborare a Codului civil modernizat și a Legii cu privire la locuințe;
- b) starea reală a raporturilor locative în perioada respectivă și problemele acestor raporturi.

Se menționează că, la începutul anilor '90 ai veacului trecut, reglementarea juridică a raporturilor locative în R. Moldova era suficientă, dar necesita actualizarea și renovarea esențială în conformitate cu cerințele zilei. În context, sunt prezentate și unele momente importante care au tangențe practice cu aceste raporturi: relațiile locative din anii '60-'80 ai veacului trecut din capitală și din orașele mari ale republicii, în care, în perioada respectivă, au fost ridicate

construcții locative masive din bugetul de stat unional. Această situație se datora faptului că în perioadă vizată a început construcția, reorganizarea și reprofilarea unor uzine de talie unională din sfera complexului industrial-militar al fostei URSS: uzinele „Mezon”, „Topaz”, „Vibroprigor”, „Alfa”, „Moldavghidromaș” și altele, ele fiind asigurate cu fonduri speciale din bugetul unional, destinate construcțiilor locative pentru specialiștii acestor întreprinderi, care, în mare parte, erau veniți din Federația Rusă. În acest context și legislația locativă națională din această perioadă era orientată să evidențieze persoanele care beneficiau de dreptul de îmbunătățire a condițiilor locative și de repartizarea spațiului locativ nou-construit.

Azi, un aspect pozitiv al raporturilor locative constă în faptul că actuala guvernare nu mai face promisiuni ideologice, ca în timpul sovietic, dar se orientează la elaborarea legislației locative contemporane și realizarea ei în practică, fapt pe care autorul îl demonstrează pe parcursul acestui studiu cu date statistice.

INSTITUTUL NAȚIONAL AL JUSTIȚIEI

